

SEBESTYÉN ÁDÁM - SEBESTYÉN IMRE DEZSŐ

GYÓGYÍTÓ PRAKTIKÁK

A BUKOVINAI SZÉKELYEKNÉL

KÉZIRAT
SZEKSZÁRD, 2007. JANUÁR 22.
© Minden jog fenntartva

Lektorálja:
Tamaskó Katalin

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	5
PILLANATKÉPEK ÉLETMÓDJKRÓL	7
BETEGSÉGEK GYÓGYÍTÁSA	9
BETEGSÉGEK TÜNETE, A GYÓGYÍTÁS GYAKORLATA, ÉS AZ ESETEKHEZ TARTOZÓ TÖRTÉNETEK (riportokra alapozott gyógyító ajánlatok)	11
I. HIEDELMEK	13
KÜLÖNÖS CSELEKVÉSEK	13
KÍMÉLETESEBB MÓDSZEREK	27
II. GYÓGYÍTÓ KÉSZÍTMÉNYEK	33
III. FEREDŐ	35
IV. ÖBLÖGETÉS, LEMOSÁS ÉS BOROZATÁSOK, IVÓKÚRA	37
Lemosás	36
Borozatások	37
Ivókúra	40
VI. KEVERÉKEK, KENŐCSÖK, OLAJAK, OLDATOK	45
VII. RESZELT ZÖLDSÉGEK	53
VIII. MELEGÍTETT ANYAGOK	55
IX. KI GONDOLTA VOLNA? HOGY EZEK IS GYÓGYÍTANAK	57
X. A GELESZTA ELHAJTÁSA	82
XI. TETŰ- ÉS A POLOSKAIRTÁS	85
XII. NEM LEHETETT GYÓGYÍTANI	87
XIII. MEGFIGYELÉS, HIEDELEM	90
XIV. ÁLLATGYÓGYÁSZAT	92
Adatközlők	95
A gyógyításban használatos anyagok jegyzéke betűrendben; javallatokkal együtt	95
Mutató	133

1. ábra Hadikfalvi anya gyermekeivel
(szkenelés eredetiről Sombereken nyt.sz.: 535)

BEVEZETÉS

A Magyarországon élő bukovinai székelyek erősen kötődnek a bukovinai szülőföldhöz. Nagyszüleik, szüleik a Kárpátokon túl születtek, ott éltek, majd jöttek egy kis bácskai kerülővel a mai Magyarországra. Megjárták a saját kálváriájukat, hogy itthon lehessenek otthon. Még néhány idős székely él közöttünk, aki ott született, s mások Bácskában születtek. Ők is elmúltak már 60-70 évesek! Ez is korlátozza az eredeti bukovinai székely hagyományok további feltárását.

Éppen ezért egyre fontosabbá válik, hogy az 50-100 évvel korábban rögzített eredeti forrásokat felidézve ismerjük meg, és őrizzük meg a kulturális hagyományokat, amely az idős bukovinai székelyek számára az egyszerű hétköznapiakat jelentette, s az életük volt.

Miről is van szó? A hagyományörzésünk ma látszólag csupán csak látványos folklór, amit színpadon szerepelni akaró emberek saját örömeikre jelenítenek meg. Hiszen egy olyan kultúra megőrzéséről van szó, amely tulajdonképpen már nem funkcionál. Olyan távoli környezetben jött létre, amely ma már nincsen, s a hazatelepítéssel igen messze kerültünk a szülőföldtől. A tárgyi kultúránk részét jelentő eszközöket, a házaikat és ingóságait nagy részét otthon hagyták. Majd később a bácskai menekülés során csak a ruháik és a gyerekeik fértek fel a szekerekre. De lelkükben magukkal hozták énekeiket, meséiket, azokat a táncműveiket, amelyek valaha a zsigereikben voltak.

Bizonyára otthon Bukovinában is változott volna ez a kultúra, hát még így, hogy egészen más környezetben másként élnek! Természetesen a mindennapi életben ezt a kultúrát nem használják, mert az új környezetben igen erősen meg akartak felelni az új elvárásoknak. A beilleszkedés az új környezetben igen jól sikerült. De nyilván szükség van hagyományaik megőrzésére, hogy a bukovinai székelység megmaradjon.

Hagyományörzésük ma több lényeges feladat egyidejű megoldását igényli. Rangsorolás nélkül a legfontosabbak: meg kellene ismernünk – mégpedig eredeti formájában – a klasszikus értékek megjelenését, amikor ez még szervesen élt az emberek között. Az értékes elemek kiválogatására kell törekedni a még fellelhető szakirodalom, a filmek, a régi hangfelvételek közül. Ennek szellemében tehát az archivált forrásokból meríteni, és a még életben elérhető és megőrizhető forrásokat bővíteni kellene. A digitalizálás lehetőségeivel élni kellene a felsorolt értékek megőrzése érdekében.

Ezt szeretnénk támogatni a gyógyítás körülményeinek eredeti tapasztalatokon alapuló összegyűjtésével, rögzítésével és közreadásával. A közzétett néprajzi gyűjtés anyaga a tudományos értékén túl lehetőséget hordoz a színpadi szereplések mellett a helyi székely közösségek erősödésére; például téli estéken guzsalyas környezet berendezésével az ismeretterjesztés újabb formájának kialakítására kerülhet sor, ahol beszélgetnének Bukovináról, az ottani életről, a babonákról, s másról.

A könyv szereplőinek csodálatosan eredeti, sokszor költői elbeszélésmódja, beszédének ízes székelyes hangzása lenyűgöző. A dokumentált gyűjtési anyag egyben elgondolkasztó, sokszor megdöbbentő szociológiai tükör is, amely az otthoni egyszerű, de úgy is fogalmazhatunk, hogy szegényes életminőségét szemlélteti.

2. ábra Nyári délután Hadikfalván
(szkennelés eredetiről Sombereken nyt.sz.: 468)

PILLANATKÉPEK ÉLETMÓDJUKRÓL

Az életfeltételek, körülményeik, higiéniai és étkezési lehetőségeik, szokásaik, és számos más feltétel léte vagy hiánya hatással van erőnlétükre, egészségi állapotukra. Életkörülményeikről, életmódjukról a köztük járó újságírók korabeli írásaiból kaphatunk némi ízelítőt. Lássunk a témánk szempontjából fontos pillanatot rögzítő, életkörülményeikre utaló megállapítást:

- „...panaszkodnak, hogy szegények a két egymásra következő szűk év miatt; de bármely áldásos legyen is az év, ritkaság náluk kenyeret látni, hanem mind az oláhok kedvenc mamaligájával élnek...”¹
- „...Andrásfalva. Erről legtöbb jót írhatnék minden tekintetben, de méltányosabban ki nem fejezhetem magam, mintha azt mondom, hogy Hadiknak merő ellentéte. Itt már láthatni csinosabb épületeket, több zsindeyes házat, galambbúgos, kötött kapukat, csűröket, stb.”²
- „... a nép általános jellemzésére nézve csak azt adom, hogy noha az kissé nyerses, itt-ott megrögzött rossz szokásai, fattyú kinövései vannak: de jóra való hajlama, fogékonysága, természetes ügyessége sehol sem hiányzik, csak lennének kik hajlítanák, oktatták, egyengetnék; kik nem tartanak ranguk alattinak közójük elegendni, s példával is hatni.”³
- Egy elmarasztaló véleményt is találtam: „... Ezen kevert (*értsd: soknemzetiségű – a Szerk.*) nép előtt igen kevés becsülete van az itt lakó mintegy nyolcezernyi magyarnak, kiktől – úgy röviden megvallva – tartanak, nem másért, hanem mert ezen kedves magyar testvéreink szeretnek a más ökrének vagy tehenének húsából jóllakni.”⁴
- Ugyanezen tollból származó vélemény, hogy „... az itt lakó magyar nép igen szorgalmas, dolgos, élénk eszű, többnyire mindnyájan tudnak a faragáshoz, a faházak építéséhez, székérsináláshoz, sőt csizmadiasághoz, szabósághoz, szücsmesterséghez is többen értenek.”⁵

Igaz ugyan, hogy a felvillantott képek másfél évszázadosak, ám lényegében száz évvel később is helytállóak voltak. Ebben a munkában a hiteles interjúalanyok közlése nyomán megerősíthetjük, hogy a körülmények miatt, és a lehetőségei szerint ez a népcsoport az orvosláshoz is értett, bár néhány gyógyítási módszerük a racionalitás talajáról a hiedelem síkjába helyeződött. Ennek oka szintén egy idézettel igazolható: „... babonának, sárkánynak, kísértetnek igen hisznek...”⁶

¹ Foki-Solymár-Szöts: Források a bukovinai székelyekről (Babits Kiadó, Szekszárd -2000)

72. p /Bálint Gyula, 1858., 60. szám. 4. p.)

² Im.. 79. p. /Bálint Gyula, 1858., 61. szám. 5. p.)

³ Im.. 79. p. /Bálint Gyula, 1858., 61. szám. 5. p.)

⁴ Im.. 80. p. /Göndöcs Lajos, 1858., 490-491. p.)

⁵ Im. 82. p. /Göndöcs Lajos, 1959., 163. p.)

⁶ Im. 82. p. /Göndöcs Lajos, 1959., 163-164. p.)

„... A betegségek meggyógyítását a mennyei szent atya akaratajára bízják, az orvosok segíthetési erejének semmi hitelt nem adnak...”⁷ Van ennek kézzelfoghatóbb oka is. Egy odavetett félmondatból tudhatjuk, hogy „... hát ott nem lehetett gyógyítani. – Hogyha akartak valakit orvoshoz vinni, hát egy hétig kellett az a szegén ember dógozson, hogy tuggya az orvost kihozni az a fuvaros. Mást nem tehetett...”⁸

Vagy egy másik idézet egy adatközlőntől: „...s osztá’ az öregasszonyok amit tudtak, mindenkín segítettek. Mert ott hëjába szaladtunk orvoshoz. Ott a patikus és kimënt reggel, szëdte a izét..., a mindënfajta virágot. Ő csinálta a..., ő adott nekünk gyógyszërt. Csak mëg kellett mongyuk, hogy hol fáj... Szíved fáj, vaj mejjed fáj, vaj a hátod fáj? –... ő mán tudta úgy mint az orvos. Olyan gyógyszëreket adott a patikárus nekünk. Így ëldëgëltünk.”⁹

A legegyszerűbb módszer: „A vézna betegës gyermek nevét kicsërélték. Akkor mëggyógyult. Nem betegëskëdött tovább. Mëgtért a betegëse. A betegëse elhagyta.”¹⁰ A praktikák között több mesëbe illő ötlet is található; így pl. álmot loptak a disznótól, álmolajat keverték; s vagy a viszketegség ellen vadházasságban ëlők ágyából szalmát kellett lopni, s aztán azt vissza is kellett ugyanoda lopni; ám ha a tyúk nem tojott meg, arra is van ötletük: „–... s fejleg belévertük a fejít a csizmaszárába, hogy tójjon mëg!”¹¹

Sorsuk ëvtizedeken keresztül igen sanyarú. Érik őket ínséges esztendők. Az 1865-66-os éhínségről és a koleráról a népi emlékezetre támaszkodva a Dëvára kirajzott László János írt megrázó összefoglalót.¹²

Megrendítő Druzbáczy istensëgísi pap beszámolója az éhínségről. „...szívem majd megszakad, midön látom a szerencsétleneket, kiknek 3-4 napig sincs mit enniök. Többnyire mindenféle burjással élnek, czihart, csipkét, gyökeret s mindenféle füvet vízzel forróznak(!) s úgy eszik kenyér nélkül.”¹³

Igen szélsőséges körülmények között éltek, és nehéz helyzeteket túlélték. Sokféle módszert hoztak magukkal a Székelyföldről, átvettek a környezetükben ëlő más nemzetiségű népektől, vagy találtak ki saját maguk a keserüsëgükben. Végül is ezek a módszerek részben eredményesnek bizonyultak, mert a létszámuk – az igen nagyszámú gyermekhalandóság ellenére – folyamatosan gyarapodott; pl. ennek következménye lett az 1883-as al-dunai kirajzás és a későbbi kivándorlások.

Az eredményes gyógyító praktikák alkalmazását ennek ellenére nem ajánlom a mai körülmények között felújítani! – még akkor sem, ha egyikben-másikban van valami...

⁷ Im. 85. oldal /Göndöcs Lajos, 1959., 164. p.)

⁸ Sebestyén Ádám: Népi gyógyászat a bukovinai székely falvakban (kézirat) Istensëgísi 68. p.

⁹ Adatközlő: Szóts Boldizsár (75 éves) Hadikfalva

¹⁰ Uo. /Andrásfalva 51. p.

¹¹ Uo. /Hadikfalva 104. p.

¹² Uo. /aldunai székelyek 154-155. p.

¹³ Im. 139. p.

BETEGSÉGEK GYÓGYÍTÁSA

Fűben, fában orvosság, vagy kutyaharapást szőrivel ... – tartják a szólások. Bukovinában éltek e lehetőségekkel, mert a földben, a vizekben, az élő- és élettelen világban, sőt a babonás világban is orvosságra letek. A veszett kutya harapását tényleg elégetett és zsírral kevert kutyaszőrrel, s még mással gyógyították. Azt gondolták, hogy mindenre használ a bűdös- ispirit, de egyéb praktikákat is tudtak. Rendre bemutatjuk, hogy milyen betegségek sanyargatták a Bukovinában élt vagy az onnan kirajzott egyszerű embereket, s azt is, hogy tapasztalataik alapján hogyan találnak megoldásokat. Mert találtak, hiszen többnyire a betegségeikbe nem pusztultak bele. Ez az állítás inkább csak a felnőttekre igaz!

Megjegyzem, hogy az alább felsorolt betegségek gyógyításának módszerei minden bukovinai faluban – de a kirajzás során alakult székely településeken is (pl. Déván, az aldunai községekben) – a közösségi tudat részét képezték, vagyis nem csak a bábaasszony tudta a gyógymódokat. Példaként írom, hogy gyermekkoromban szüleim szükség esetén rajtunk gyermekeken is alkalmaztak néhány otthon gyakorolt, itt lejegyzett gyógyítási módot – bár az orvosnak is megmutattak. S ez ma sincs másként.

A közelmúltban Kakasdon az apámnak a népi gyógyászatról készített gyűjtéséről tartottam tájékoztatást, ahol a közönség folyamatosan megerősítette az esetpéldákat, az ebben a könyvben lejegyzett gyógyító eljárásokat.

Édesapám, Sebestyén Ádám „Embergyógyászat a bukovinai székely falvakban” című pályamunkája hozzáférhető teljes terjedelemben írásban és hangkasszettakon az Orvostörténeti Múzeumban, valamint a Wosinszky Mór Múzeumban Szekszárdon. Ebben a könyvben az eredeti gyűjtés teljes szöveganyaga megjelenik.

A betegségekről készített táblázatokban betűrend szerint csoportosítottuk a gyűjtési helyszíneken elhangzott megszólalásokat. Kakasdon két alkalommal készült felvétel az andrásfalvi, Majoson az istensegítsi, Kétyen és Hímesházán a hadikfalvi, Bátaszéken a józseffalvi és Székelykevény az aldunai gyógyító praktikákról készültek magnetofon-felvételek, amelyek pontos lejegyzése képezi az Országos Néprajzi- és Nyelvjárási Gyűjtőpályázaton I. díjat nyert pályamunka anyagát.

Sebestyén Ádám eredeti munkájában a mintegy 40 fő adatközlő személy adatai visszakereshetők. Itt minden betegségre mondott válasz és a példaként hozott eset alapján megtudja, hogy melyik községből származott az adat, továbbá azt is, hogy a néprajzi gyűjtés eredeti anyagának hányadik oldalán találja meg az információt. Az embergyógyászat mellett az állatok gyógyításáról is olvashat a gyűjtemény utolsó részében.

A jelen összeállítás lehetőséget ad arra, hogy összehasonlítást tegyen helységenként az egyes betegségek gyógyításánál követett eljárás módok azonosságára vagy különbözőségére. Az aldunai gyógymódokban a bukovinaitól eltérő földrajzi környezet miatt más termékeket is bevonnak a gyógyhatásúak közé, így pl. a birsalma magja, vagy a petrezselyemzöldje, vagy a fűrjzsír.

Forrás jellegű szöveggént az eredeti anyagban kiejtés szerinti rögzítés történt. Tehát a hangzás pontos lejegyzése nem minősül helyesírási hibának ebben az összeállításban sem. Ennek a beszédmódnak hangulata és íze van. A lejegyzésben igyekeztünk ezt is érzékeltetni.

Ez a tematikus gyűjtés egy utolsó fénykép és ténykép a bukovinai világról. Egyszerű életük abból állt, hogy éltek: dolgoztak, közben emberi boldogságra törekedtek, a maguk módján lehetőségeik szerint szórakoztak, és eközben megteremtették sajátos viszonyaikat, amelyet ma bukovinai székely hagyományként örzünk.

Dolgoztak a földeken és Móduvában; az emberek tavasztól őszi fuvarba jártak, azután a Havasokba tókéra mentek. Az emberek éltek, dolgoztak; télen a guzsalyasban fontak, szöttek, hímeztek és barátkoztak. Az elbeszélések láttatni engedik a létért folytatott hétköznapi keserű küzdelmeit, megmutatják az egyszerű emberek helyzetfelismerő képességét, leleményességét és sokoldalúságát az egészség helyreállításában is.

Végezetül teljes terjedelmében álljon itt Sebestyén Ádám dolgozatának előszava:

„A bukovinai székelyek félték a betegségektől, mert a nagybeteg állapotán csak nagyon ritkán tudtak segíteni. Orvos nélkül az egyszerű gyógymódok, babonás gyógyító eljárások, az imádkozások csak a legritkább esetben segítettek. A kisebb betegségeket azonban orvos beavatkozása nélkül is gyógyfüvek, vagy babonás hit segítségével igen hatásosan gyógyították. Bukovinában mind a szántóföldeken, mind a réteken, legelőkön és erdőkben a gyógyfüveket fel lehetett lelni, de gyógyított a föld zsírja (penész-szerűség a földben), a pókháló és a falról lekapart mész is.

1973. augusztusában részt vettem az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők VI. Országos Találkozóján Sárospatakon. Mivel engem minden érdekelt, a sárospataki nagytemplom belsejét is megtekintettem. A vezető nyilván a plébánia egyik káplánja lehetett, egyik mellékkórusba is felvezetett. Itt régi muzeális dolgokat láttunk. Amint ott nézelődtem, egy a falon függő kis táblácskán e néhány mondat volt olvasható: «Ha a fejben sok nedv gyűlik össze, elhomályosodik a látás, nehéz lesz az ember feje, fájnak a halántékok, zúg a fül, az orr eldugul, ilyenkor főzz édes borban szép gyökeret vagy fahéjat, és reggel ezzel galgalizálj!»

Egy másik rövid leírás, melyet szintén lejegyeztem. Így szólt: «Akinak a szeme könnyezik, fejtöröm és tojásfehérje keverékével borogassa!»

E néhány gyógymód leírásán elgondolkodtam, hiszen e módon gyógyítottak a bukovinai székely falvakban is a régi öregek: szentelt burjányokkal (gazok, füvek), borban és pálinkában érlelt gyökérfélékkel, és a tojás zsírjával.

Jelen munkám Dr. Diószegi Vilmos «Betegség jegyzéke a népi embergyógyászat gyűjtéséhez» című kérdőíve nyomán, az ebben lévő győgleírás alapján született meg.

Az első népi embergyógyászattal foglalkozó – a mintegy 65 oldalnyi – gyűjtésemet 1975-ben az Orvostörténeti Múzeumnak küldtem el «Embergyógyászat a bukovinai Andrásfalván» címmel. A népi gyógyászzal tovább foglalkozva a bukovinai Istensegítség, Hadikfalva és Józseffalva népi gyógyászatát is megmentettem, ill. magnószalagra felvettem. E felvételemet 10 db magnókazettán Dr. Antall Józsefnek, az Orvostörténeti Múzeum helyettes főigazgatójának 1987 nyarán – Szekszárdon, a népi gyógyászzal foglalkozó ülésen – tájékoztatás végett átadtam. Közben az 1883-ban Bukovinából kivándorolt aldunai székelyek körében lévő Székelykeve (Jugoszlávia) lakóinak népi embergyógyászatát is sikerült egy nénival elbeszélgetve magnószalagra felvennem. Mivel megbővült a gyógyítások gyűjtésének száma –, úgy döntöttem, hogy a teljes anyagot a szekszárdi Wossinszky Mór Múzeumba és a Néprajzi Múzeumba is eljuttatom. Úgy érzem, ezen gyűjtéssel mindkét helyen némi szolgálatot teszek.” – írta pályamunkája előszavában Sebestyén Ádám.

**Betegségek tünete,
a gyógyítás gyakorlata,
és az esetekhez tartozó történetek**
(riportokra alapozott gyógyító ajánlatok)

3. ábra Malom tulajdonosa a munkásaival Hadikfalván
(szkennelés eredetiről Sombereken nyt.sz.: 482)

I. HIEDELMEK KÜLÖNÖS CSELEKVÉSEK

Álmodtak a disznótól

Javallat: sírók gyermeknek (adatközlő: 13)

Ha valamelyik gyermeknek nem volt álma éjjel, sírt, akkor azt mondták, ezt nem orvoshoz kell vinni, hanem a disznótól kell álmodni. Így akkor az egyik asszon, az anyja, vagy az apja, valamelyik kiment. Csak azt úgy kellett megcsinálni, hogy a disznó fel ne ébredjen. Ahogy a disznó aludt, feküdt a szalmába, akkor a disznó alól elloptak egy marék szalmát. S azt bétették a síró kisgyermek feje alá. Azt mondták, ez a legjobb gyógyszer. ...és így akkor a kisgyermek már tudott aludni. Azt mondták, evvel álmodtak a disznótól.

Elévettük a csizmaszárát, s beléráztuk, vaj az ajtónyílásra is odanyomogatta

Javallat: csicsfájás (adatközlő: 05) ...megosztá' elalutunk. S akkor a sok tej benne vót, s rejafekeztünk, s azt megnyomtuk. S akkor akkora lett a mejjem. Mit csináljak...? Úgy fájt, hogy a csillagocskákat láttam. Akkor elévettük a csizmaszárát, s beléráztuk. Hát azt mondták, hogy azt rázzuk belé úgy, mintha tenne belé oda a csizmaszárába a kicsit. S akkor elmúlt. Nem kentem én semmivel se... s utána még szoptattam a gyerekeket, – me' nekem gyerekeim vót.

Javallat: csicsfájás (adatközlő: 08)

Csicsfájás. Hát az öregek ahogy mondták, azzal gyógyítottuk. A csizma szarába belé... – háromszor beléverte az illető a mejjit, s elköpdöste. Vagy pedig elment, s a láda födelét felemelte, s háromszor odacsíptette, s elköpdöste, s attól elmúlt. Vaj az ajtónyílásra is odanyomogatta.

Fejleg belévertük a csizmaszárába...

Javallat: nem tojik a tyúk (adatközlő: 02)

...A tyúk nem tojott meg, s fejleg belévertük a fejét a csizmaszárába, hogy tojjon meg!

Mikor menyen a vécére, egyék

Javallat: árpa a szemén (adatközlő: 21)

Aszongyák, - hogy mondták? ... kinek hogyha árpa van a szemén, - mikor menyen a vécére, egyék. Soha, soha, sose lesz árpa.

Megszopták egymást...

Javallat: csicsfájás (adatközlő: 22)

...csicsfájásra .Odahitta Brigitát, s addig szoptatták egymást, hogy ángyomnak így jött ne...! ...Mert meg vót imá' félig halva...Abba se szín nem vót, ...a csicsek annyira fájtak. S Brigitta ... – az es asszon vót –. Én néztem, hogy a hombár hátához mentek, s én a csürbe végeztem az én dógomot... – ... hogy mit csináltak...

Megkenték menstra vérrel

Javallat: szemölcs (adatközlő: 08)

A szemölcsöt megkenték menstravérrel, s meggyógyult. Én mással próbáltam, de amivel én próbáltam..., – nekem itt es vót ikres /szemölcs – a szerk. /, s itt akkora vót, hogy az ujjamat nem tudtam behajtani. S anyámnak kimosatták a menstruás ruháját velem, s elszárodott.

Javallat: szemölcs (adatközlő: 08)

De még vérrel es kentük. Az legjobban használt. – Milyen vér? Méh vér. Mentsrál – asszonyvér. A kicsikéket, hogy ne tudjanak róla, azzal bolondították, hogy egérvérrel kenik.

Pacalba rakás

Javallat: gyomorból a csont eltávolítása (adatközlő: 22) ...Szent Péter napján búcsú vót Andrásfalván, s a fiatalok elmentek a búcsúra, s mamája a cubókot odaadta... – a csürke cubókot...–, s azt a vékon szált, ami mellette van... – a csont mellett, a gyermek lenyelte, s négy hétig kénlódott a gyermek, míg kiemésztett. A negyedik hétbe azt mondta édesanyám, hogy nem kell tovább hagyni! Orbán Iránsnéval elmentek fel a húsvágóhoz. Az elvágta a marhát. –... hogy mekkora vót nem tudom. A pacalát megvették, melegen haza jes hozták, s a gyermeket belétették, belécsavarták, s kidobták a ganyéra. Az apával ásattak egy gödröt, – kicsi gödörkét –, s oda belétették. Hogy három óra hosszaiig vót benne, vagy négyig, azt nem tudom megmondani. A gyerek benne vót a ganyéba, s a pacalba. Kivették, s megferesztették s megmosták, s a pacalt a vizen elcsapták... A gyereket újból tették. Ez vót egy egész nap, s egy egész éjjel... Mikor annak vót harmad napján..., – egy csontot kiemésztett a gyomrából. Négy hétig virrasztották.

A gyomorfájást ezt úgy lehet gondolni, aki nem tudja megmondani..., annak az orvos se kapja meg a helyit

Ganyédombba, vagy törekbe ásás

Javallat: hidegrázás esetén (adatközlő: 13) ...az embert belérakták a ganyédombba, vagy – ha nyári időbe volt – törekbe, de jó keményen lerakták körülötte a töreket, hogy ettől melegbe legyen. De biza még istállótrágyába jes... künn a ganyédombba jes belétemették nyakig. S úgy volt egy, vagy két nap, amig azt kihúzták belőlle.

Kehelybe nézetés

Javallat: sárigság (adatközlő: 30) ... mikor gyermekek, vagy akárki, ha sárigságba esett, akkor elmentek a templomba, megkérték a sekrestyést, hogy legyen szíves odaadni a kehelyt, – ami van a templomba – s abba nézették bele.

Javallat: sárigság (adatközlő: 29)...a sárigság ellen a beteget kehelybe nézették, rajviaszból formált pohárból itatták.

Javallat: sárigság (adatközlő: 20) ...epe betegség a sárgaság. Elmentek a templomba, és a kehelybe bele lélekzettek. Ezzel szokták gyógyítani. De hiába, ez nem használt semmit se...

Sárgarépát kifúrni s az ízéjére cérnával reakötni...

Javallat: Sárgaság (adatközlő: 04) S akkor azt is mondta, hogy ilyen sárgarépát kifúrni, és közbe az ízéjít...(?) megkenni, hogy a cérnát kösse reja, hogy az fogja meg, hogy ne essen le. S azt es napfeljött előtt, az éjjeli húgyot pisálja belé, s vigye fel a padlásra a kéménybe, s eressze le. Így egy boton keresztül azt a cérnát húzza belé, s amire az a pisi megszárad, az a sárgaság kimenyen belőlle. Mert olyan sárga vót, mintha meg lett vóna festve... és egyszer csak mondom az embernek... Mondom, hogy hallja..., most kend nem sárga! S aszongya: Nem? S mondom bizan nem... – a szemei is mind sárga vót... Aszongya: Hozzad ide a tükröt–, hogy nézzem meg. S odavitem a tükröt, s belénézett s aszongya: jaj, hát én nem vagyok most sárga. Isten bizan, hogy ez használt.

Alkohol meggyulladás oltása ganyélével

Javallat: alkohol meggyulladás (adatközlő: 30) ... ha erős pálinkát ivott, sokat, s kigyúlt a torok valakinek, hát régen mindig úgy halltuk az öregebb szülőktől, hogy ganyélevelet öntöttek bé a szájába. Az ótotta le a torkát. Így kéken jött ki, mintha láng jött volna, kéken jött ki a torkán.

Javallat: alkohol meggyulladás (adatközlő: 08) Száj-, torok kigyulladás. Ha valakinek a szája kigyulladt a pálinkától, alkoholtól? Annak nagyon rosszul csinálták. Lóganyét csavartak a szájába, hogy okádjá ki, minden mennyen ki. Bizan Isten...S még ott ahol vótam Erdélybe..., az útkaparó nagyon berugott, s a juhász belépisált a szájába, hogy hánnya ki a szájából.

Zabolát vegye a szájába

Javallat: zabolá (adatközlő: 38) ...azt mondták kinek zabolája vót, hogy a lovakot ha kifogja, a zabolát vegye bé a szájába, s rágya meg háromszor, s akkor az elmúlik. Hogy igaz vót-e...? – ... de aszongyák elmúlott. Az, hogy elmúlott, s vagy nem, de azt tudom, hogy egy embernek vót... Azt mondták, hogy nem szabad egy bögréből egy másik után inni, mert ragályos. Akkor elyen zabolás lesz, mind a ló...S akkor bevette a zabolát, s még mondtuk úgy csúfságból, hogy mán tegyünk gyeplőt is, hogy ráncikájuk meg a szája szélit, hogy zabolás. Így elmúlott.

Javallat: pállott száj (adatközlő: 08) Pállot száját mivel...? Kicsi lejánka vótam, s lehet még most es látszik a szájom széje... Anyámot arra tanyították, hogy a lózabolát melegen adja a szájomba. S rézgálicval megkenni a száját.

Ejesztés

Javallat: hidegrázástól (adatközlő: 13) ...a beteg nem is vette észre, mikor a mellette való (ember) egy vödör hideg vizet a nyakába öntött. Így, hogy ez annyira megejedett tőlle, hogy rögtön elhagyta a rázás.

Javallat: hidegrázás (adatközlő: 21) ...a másikat meg kellett ejeszteni, valahogy úgy, hogy egy vödör vizet ráönteni, hogy ejedgyen meg. S elhatta, akit elhagyott... De a' más..., – sokféle hidegrázás vót – a más..., biza kellett forduljon orvoshoz.

Javallat: hidegrázás (adatközlő: 22)...a hidegrázást még azzal is lehet védeni... – aszondták –, hogy égés van, s úgy megejedett, hogy a kertbe hátra futott nálunk – s aszongya – Hol az égés? ...s úgy megejedett... – úgy megejedett, hogy a kertbe hátrafutott nálunk s aszongya: hol az égés? Há' mondom: – ki mondta? Hát azt mondták, hogy égés van! S ezzel gyógyult meg. Erre én emlékszek.

Javallat: csuklás ellen (adatközlő: 29) ... Csuklás ellen vizet inni, vaj megejeszteni.

Javallat: csuklás ellen (adatközlő: 10) Megijesztették. Úgy mondták, hogy emlegetnek, ...mit csiklás? S avval elhagyta.

A föld kihúzza

Javallat: villámcsapás (adatközlő: 14) ...hogya valakit ér, akkor földbe kell beléásni. S akkor az a föld kihúzza azt, ami éri. Me't olyan lesz mind a füst. Mindha befüstölték vóna.

Itt a bömbös...

Javallat: a gyermek szopásról való leszoktatása (adatközlő: 08). Mikor a gyermeket választották el, mivel ijesztették meg? Kefét tettünk ide, s a kis kezit odavertük. Itt a bömbös...! - ... s úgy megejedett.

Göd-likon átnézés

Javallat: árpa a szemem (adatközlő: 29)...

Mikor küssebbek vótunk, akkor ha lett árpa a szemünkön, akkor az öregek kiküldtek, hogy keressünk egy olyan deszkát a kerítésnél, ahol luk van. ...az a bog ki van esve, s van olyan luk... Azon a lukon nézzünk át, keresztül. S akkor megjő a szemünk. Hát megcsináltuk, s aztán megjött...

Javallat: árpa a szemem. (adatközlő: 08)

Mivelgyógyították? Azt azzal gyógyították, hogy gödlikon keresztül köpködött kilencszer. Mi az a gödlik? Az a deszkán van, – az a boglik. S aztán megnyomogatták a kenyérkével, s átdobták.

Erőszakot tett...

Javallat: hidegrázás (adatközlő: 05) ...a férjemet rázta a hideg sokáig. S akkor ő erőszakot tett, hogy mikor a hidegrázás jött, –...me' minden nap megvót egy időpont, hogy mikor kezdte a hideg rázni..., –...akkor ő felötözött azelőtt, s akkor ő addig ment, hogy – aszongya – má' úgy el vót fáradva, hogy... csak egy pillanatig állott vóna meg, abba helybe kirázta vóna a hideg. Osztán erőszakot csinált, s többet sose rázta a hideg. ...De sokáig rázta. Sokáig, hogy imán nem tudták, hogy mit csináljanak vele. S aztán ezzel meggyógyult. S többet sohase rázta ki a hideg.

Aggos gyermek főzése

Javallat: aggos gyermek (adatközlő: 29)

...aztán a kicsikék, ha megaggosodtak betegek vótak, akkor csak es vót egy olyan öregasszony, hogy kifőzte. Az úgy történt, hogy az asszon amelyik kifőzte, az éjjel pontosan éjfélkor, ment forgácsot gyűjteni a szomszédba, de három helyről, úgy kellett lopja azt a forgácsot, hogy másnapra reggelre legyen az a forgács annyi, hogy azt a vizet meg tudja

melegíteni, melybe megferesztette a gyermeket, a kicsikét. S mind feresztette azt a kicsikét, akkor másik három nő... – egy néven kellett, hogy szerepeljenek... – s azok háromszor meg kellett kerüljék azt a házat, ahol azt a kicsikét feresztették. Egyszer egy héten. S azt három hétig csinálták. S valamit mondtak-e egymásnak? Hát ezek némába mentek, hogy kerüljék az épületet, a házat. – ...és az az asszony kellett imádkozzon, amikor ment fát lopni. ...és amikor feresztette a kicsikét... és ha életre való vót, az a három hét alatt megjött. ...és ha halálra való vót, azon a három hét alatt meghót a kicsike. és így a gyermek három hét alatt úgy helyre jött, hogy nem vót semmi baja.

Javallat: aggos gyermek (adatközlő: 13)

...Hát az aggos gyermek olyan vót, aki nem fejlődött egyáltalán. De ha nem fejlődött, akkor azt mondták: Kell keresni kilenc asszont. Ez a kilenc asszon el kellett éjszaka éjfélkor menyenyen kilenc házhoz. És minden favágótöke alól forgácsot gyűjtsön.

Így ez a kilenc asszony, amikor a forgácsot esszegyűjtötte, akkor egy nagy üstbe tüzet tettek, az üstbe vizet. És amikor az a víz melegedett, akkor azok az asszonyok még az üstöt körbejárták. ...és a kicsit mikor belétték abba a meleg vízbe, akkor mindig mondták, hogy kövér legyen mint a háj. ...és addig mondták, amíg alaposan jól átfürösztötték. És ezt kilenc éjszaka kellett megcsinálni. Azt mondták, ezzel majd a kicsi felgyógyul. ...én nem tudom megmondani. Ezeknek a kilenc asszonynak aki ezt csinálta, ezeknek mind egy nevezetűnek kellett lenni, és nem vót szabad egyebet semmit beszélgetni, csak mindig erről, amíg ezt végezték.

Aggos gyermek sütése

Javallat: aggos gyermek (adatközlő: 20)
 ...aggos gyermeket a kemencében, mikor a legjobban égett a tűz, akkor a gyereket a lapátra tették, s akkor úgy tettek háromszor, mintha a gyereket dobták volna bé a kemencébe. A szomszédasszon jött bé, s kérdezte, hogy mit sütsz? Felelet: aggot sütök. Háromszor próbálta az aggos gyermeket bévetni, akkor imádkozott reja, és így lett vége. Kemencébe begyújtottak, s csak úgy tettek, mintha tették volna bé. Az agg sütését megbeszélték melyik nap legyen az, és arra a napra a kemencébe tüzet tettek, és jól kihevítették a kemencét. S akkor jött az asszon, s kérdezte, hogy mit sütsz? Aszongya vissza az anya..., - ki má' a lapáton vót - aggot sütök... - aszongya -...és akkor háromszor próbálta bétenni a kemencébe, és imádkozott az asszon, aki béjött, hogy mit süt. -...és így lett megsütve az agg.

Keresetlen kutyafej a feresztő vízben

Javallat: aggos gyermek (adatközlő: 33)
 ...mondta valaki, ...egy öregasszon, hogy hátha kapunk vaj egy keresetlen kutyafejet valahol, csontot -...ugye a kutya fejit, akkor aztat tegyük forró vízbe, s a kicsikét feresszük meg benne...Isten bizan igaz...! S én addig leánka vótam, s a Porondon laktunk közel. Jártam ide, jártam ide, s meg es kaptam. De nem kerestem én a kutyafejet... Hát tuggya fene, ...valami-jétt úgy bémentem virágocskát szedni. Egy akkora nagy kutyafej... Én megragadtam, s haza a kerten keresztül... Anyunak odaadtam, s gyorsan odatette a vödör vizet a lugzó-kandérkába, s oda tegyük s megfőzzük, ...s megfőzzük abba, abba az üstbe. Messze laktak, a templomon kívül a nénémék, s elszaladott valamelyik, s elhívta. S én addig megfőztem. S a kicsikét néném meg-

feresztette olyan gyenge vízbe. -...ugye, olyan sovánka vót a kicsike. S megferesztette. -... s egy két-három napra a kicsike meggyógyult. S osztán ez fel vót nekem örökké jegyezve - ez a kutyafej. S meggyógyult osztán a kutyafejtől a gyerek.

Elköpdösés

Javallat: falatka a nyelven (adatközlő: 36)
 ... s aztán mikor mondtuk, hogy jaj Istenem, falatka lett a nyelvemen. Azt mondta a szomszédasszon gyorsan rá, hogy ragadjon a papné seggire!

Javallat: pattanás a nyelven (adatközlő: 02) ...ez úgy jött magától, ...hólyagocska lett. Erre csak azt mondták, hogy pü pü, ragaggy a papné seggire, s azzal elmúlt.

Javallat: csicsfájás (adatközlő: 05) ...meg osztá' elaluttunk. S akkor a sok tej benne vót, s rejafeküttünk, s azt megnyomtuk. ...Feltöpdöstük, s akkor elmentünk, s az ajtót kinyitottuk, mintha az ajtóval csiptettem volna be, s azt is eltöpdöstem. Meggyógyult.

Javallat: falatka a nyelven (adatközlő: 08)
 A falatot a nyelven... - azt a falatkát. Ó... - hát csak babonáskodtunk. Azt szoktuk mondani a falatkára: Mikele-fakele, ragadjon a Viró ném seggire!

Megsütögetés

Javallat: vaktetű (adatközlő: 13) A vaktetű olyan vót, hogy egy nagy gömbölyű csomó lett az embernek a talpán, vagy a talpa oldalán, vagy a lábujjkáin. És az olyan irgalmatlanul viszketett. Azt súrolta, s alunni sem tudott. Osztán ennek az vót a legjobb orvossága, hogy akinek ilyen vaktetűs talpa vót, arra ahol vót az a kis csomócska, és ilyen rettenetesen viszketett, egy párszor megsütötték, jól odanyomták, megsúrolták, és lassan az eloszlott.

Önöntés

Javallat: ijedségre (adatközlő: 29)
...azt a kicsit lefektették, és úgy, hogy ne lássa az a kicsi. Letakarták a szeméit. És azt az ónot belétették a kalánba, és megolvasztották azt az ónot. S amikor eloldódott, jól elolvadott, úgy, hogy folyadék vót, akkor egy tányérba tettek hideg vizet, vagy egy tál hideg vizet, s akkor aztán az ónot beléöntötték a vízbe. S azt is kellett csinálni háromszor egymás után, és három-négy nap.

Javallat: megijedés, rosszbetegség (adatközlő: 30) ...ónot öntöttek úgy vízbe, imádkoztak rá, s még az is megjelent, hogy mitől ejedett meg a gyermek, ha olyan betegség találta...

Megkerítették kövecskével

Javallat: Mandula. Ha valakinek mandulája lett (adatközlő: 21)
Megkerítették kövecskével... Mondom, kivett a porondról egy üdös asszon egy kövecskét, s megkerítette, s eltöpdöste, s oda vissza jes tette. S megtért az elmúlt. Valamit mondott közbe... – imádkozott. S megtért.

Igizet

Javallat: igizet (adatközlő: 20) ...rossz szem nézi meg a kicsikét, s akkor megigézódik, s akkor kell vizetvetni.

Javallat: igizet (adatközlő: 32) Azt mondták, kinek a szemöldöke eszeér, az igizős. Ha a kis gyereket megigézték, akkor mondtak felette három Miatyánkot s három Üdvözlégyet, s akkor odatartották a kis gyerekekre azt az edényt, – ...azt a tálát, és akkor belétették a parazsat, de ólom is vót benne. Az megolvadott, s úgy öntötték bele.

A ráf kerekéről földet vettek...

Javallat. Ajakcsömör (adatközlő: 08)
A csömört úgy gyógyították, hogy beda-

gadt a torka. Hát ott es úgy tettek, hogy a kerek ráfról /szénaszállító szeker – a Szerk./ földet vettek a kerekek közül, s megnyomogatták, s oda visszatették. S azt mondták meggyógyult.

Vizetvet

Javallat: gyermek megigizés ellen (adatközlő: 30) ...elmondtunk három miatyánkot, három üdvözlégyet, s egy hiszekegyet. S vettünk szenet a vízbe..., három szem szenet belé... S akkor avval megmostuk a tenyerecskáját, a talpacs-káját, a fejecskáját, hátul a nyakacs-káját, s elaludt... S azt mondtuk, hogy attól gyógyult meg. Amikor mostuk, akkor mondtuk, hogy kék szem, zöd szem, fekete szem megnézte, s Szentlélek Úristen vigasztald meg a lelket benne! S akkor kivittük a vizet, s visszafelé felöntöttük a ház tetejire.

Javallat: hánya a szentantaltüze (adatközlő: 03) ...vízvetés által is sok beteg meggyógyult. A vízvetés így történt. Egy kannácskába /bögrébe/ vizet tettek, az aljára keresztet vettek és imádkoztak: Ó dicsőséges Pádovai Szent Antal, Jézus Krisztusnak leghívebb barátja könyörögj érte, ki hozzád menekszik. Ezt háromszor ismételték. A vízbe mindig egy szenecskét /kis darab szenet/ tettek. A vetettvízbe egy kis darab tiszta fehér ribancot /fehér rongyot/ belémártottak, s avval a rongyval megmosták a Szentantaltüzeminden részét, s azt többször megismételték.

Javallat: szemverésre, igizetre (adatközlő: 34)
...egy Miatyánk, kilenc Üdvözlégy s egy Hiszekegyet mondtak. S akkor belétették a vízbe a kilenc égő szenet. Megmosás után keresztet vettek a betegre, s mondták: Jézus születése előtt hegyek nőttek, kövek nőttek. Jézus születése után mindenek megtértek. Térjen meg ezen a kicsikén es ez a betegség.

Javallat: vizetvet (adatközlő: 20)
 ...miatyánkot kell mondani, s akkor üdvözlégyet. S amikor mongya, „gyümölcse Jézus”, ...akkor vetem a vizet, én annak, – mint Szűz Mária vette Jézusnak a Jordán vizibe... Így három miatyánkot, három üdvözlégyet, s akkor egy hiszek-eggyet. S akkor elajánlja a vigasztaló Szentlélek Úristennek a tisztelettyire. –A Miatyánk s Üdvözlés után mikor mongyuk gyümölcse Jézus –, akkor belémongyuk annak a nevit, akinek ves-sük. –...én még világra-jes vetek vizet. *Ilyen volt-e, hogy kék szem, zöld szem megnézte...?* Igen vót...: Szem megnéz-te, szű’ megszerette, Szentlélek Úristen légy vigasztalója.

Szenes vizet vet

Javallat: igézés, amikor megigézték a gyereket (adatközlő: 08) Amikor megigézték, akkor szenes vizet vetet-tünk, s imádkoztunk. Az anyósomtól én úgy tanultam, hogy aszongya:

„Vettem a vizet erdőnek ágából-bogából, mind Mária vetette Jézus Krisztusnak a Szent Joáchim kútjából.”

Akkor imádkoztam egy Miatyánkot, s akkor a gyufaszázból, – amiből a vizet vettem belédobtam a vízbe, s abból még egy szemecske sem maradt... – ...semmi. – úgy lement. Nem – úgy... – nagy szemeket vettünk, me’ vitte a víz, hanem gyufaszázból vettem a vizet, s belément. S az... – mikor két Miatyánk s két Üdvözlés Máriaát, s egy Hiszek-eggyet elimádkoztam, mindig egy-egy gyufaszál szemecskét égettek, s belédobtam a vízbe, s megmostam az arcját, s egyet ivott belőle, s meggyógyult.

Itt van egy lányunk, 19 éves, s bizon én már neki imá’ többször kellett vessek, mert a munkahelyin egyik is, s a másik is elfújta a fejét, s megigézték. S én azt mondtam: szem megnézte, szű’

megszerette ezer angyal vigasztalja, s a Boldogságos Szűz Mária. S akkor elköpdöste. S még újra háromszor ezt elmondani. S jól lett a gyerek ... – meggyógyult.

Vízvetés, önöntés teknő alatt

Javallat: általános rosszullét (adatközlő: 29) ...hát métt kellett? ...azért, hogy hát betegség járta a gyermeket. Három hónapos, vaj négy hónapos vót, s tekenyő alá tették a gyermeket, és azon ónot öntöttek, s ónos vízzel feresztették. És akkor a gyermek helyrejött. Me’ betegség járta a gyermeket. –...egyszer odamenyek, s hát a tekenyő alatt a gyermek, s csattogtassa a tálba nanyám az ónot, s ónos vízzel mosta.Hát... akkor es imádkozott, s vizet vetett. Hát mit imádkozott...? Három miatyánkot, három üdvözlés, s hiszekegyet. S felajánlja az ő megjavulására az imát. Mit tudom én, hogy mit mesterkedett? Ez elyen vót... ez vót az orvosság. Hát úgy, ahogy vót a gyermek a pókába. Szóval... akkor a tekenyőt rejaborították

Nagypénteki fürdés a Szucsáiban

Javallat: kelés megelőzésére. (adatközlő: 38) ...az embert nem öli a kelés egész éven keresztül.Nagypénteken nálunk olyan szokás vót, hogy azt mondták a vénasszonyok, hogy aki elmenyen a Porondra, – úgy mondták: Porond. a Szucsáva vizinek – , s hát aki megferedik azt nem öli a betegség. Sokszor olyan hideg vót, hogy bundába is megfáztunk. De háromszor belé kellett borulni a vízbe, s onnan köveket venni fel. Én megpróbáltam belémenni, de annyira eröm nem vót, hogy visszajöjjek, hanem arra felé fut-tam..., valami bokros ágak vótak, de imán meg vótam fagyva féligre. Most hát vissza kell jönni a Szucsáva vizin...! Nekirugaszkodtam, s keresztül úsztam valahogy.

Esszeszedtem a cókókat. Eldugtam mindenemet, mezítláb, mezte-len, – ahogy csak tudtam – hazajöttem, futtam haza. S aszongya anyám: Mi van veled? Mondom.: Többet sohase menyek el nagypénteken a Szucsáva vízibe. Majdnem megfagytam... Nem, hogy meggyógyuljak, hanem kész beteg-séget csinálnak a vénasszonyok.

Ráimádkozás

Javallat: zabolos gyerek (adatközlő: 38) ...
Vót olyan gyerek, aki nem fejlődött egyáltalán. Orvoshoz nem vitték. Úgy mondták: zabolos gyerek... Hát három asszon eszeállott, de a három asszonnak a neve csak mind Annából kellett álljon. Ezek háromszor meg kellett kerüljék a házat... Hát megkerülték háromszor, s akkor visszajöttek, bementek a szobába. Imádkoztak, s akkor elévettek egy fél liter pálinkát s megitták. S a gyerek még ma jes él, ha meg nem hót.

Javallat: fejfájásra (adatközlő: 21)
...nekem is fáj a fejem nagyon, mikor fiatal menyecske vótam. Hát mit csináljunk? Azt mondták, mennyek bé a porondra... a nagy vízre, ...de akit látok, ne szóljak neki, csak szóvalan imádkozzak végig. S mikor bemegyek, háromszor így öntsem a fejemre a vizet. S úgy csináltam, s a fejem meggyógyult. De végig imádkoztam a Miatyánk s az Üdvözlégy Máriát. Ezt kellett. Végig imádkoztam és vissza, de akivel találkoztam, nem szóltam neki.

*Javallat: hányta a szentantaltüze; (adatközlő: 03) ...*a betegséget ráimádkozással is gyógyították. Kilenc miatyánkot, kilenc üdvözlégyet, és egy hiszekegyet mondtak a beteg felett, s ezt Szent Antal tisztelettyire ajánlták.

*Javallat: hányta a szentantaltüze (adatközlő: 03) ...*egy gyertyácskát meggyújtottak, s a Szent Antal tüze

körül körbe vitték. Miatyánk, üdvözlégy, hiszekegyet mondtak, s Szent Antalhoz fohászkodtak.

Javallat: szentantaltüze (adatközlő: 33)
...imádkoztak erre. S Szent Antal tisztelettyire felajálták az imádságot.

Javallat: szentantaltüze (adatközlő: 08)
Imádkoztak... Egy asszon mondta. Vót neki egy darab posztója, – kék posztó. S arra gyűjtögetett láncokat. Esszekötte karikácskákra... – vaj 15 darabot. S akkor rátette oda, s azzal a szentelt viaszgyertyával meggyújtotta. S akkor imádkozott s mondta: Elindult Szent Antal, hetvenhét fiával, hetvenhét leányával. Kövek lettek, kövek nőttek, s minden alávalók megtértek. S akkor a gyertyát megtérítette s lefújta. S meggyújtotta a csepücskét. S meggyújtotta azt a csepücskét, s a gyertyát lefújta, s füstölte azt az illetőt...S elyeneket mondott s imádkozott, s akkor elmúlt.

Javallat: szentantaltüze (adatközlő: 10)
Viaszgyertyát tettek... – kettőt így esze, és akkor elmondták Szent Antalnak az imádságát.

Javallat: szentantaltüze (adatközlő: 22)
...akkor a bátyámnak mindig szokott lenni az a bőrbetegsége. Az arcán olyan csúful kijött, olyan hályog veressesen... Azt javasolták az öregasszonyok, hogy erre csak imádkozni kell. Hát édesanyám meghítta, ...adott neki egy szakajtó lisztet, egy darab kolbászt vagy szalonát... Egy nagykendőt elvettek, egy lepedőt, s letakarták a földig. S három szenteltgyertyát, ...amit szenteltettek Vízkereszt napján, azt háromágba meggyújtotta, s elmondta, hogy Szent Antalnak imádsására Páduának városába mindenek megindultak, ...és ez térjen meg! Pfü...! Szent Antal vidd vissza a gyereket! S akkor megtöpdöste háromszor. Ezt én – gyerek vótam ..., s mondom – édesanyám, a bátyám megnyuva-

dott a pokróc alatt, ...vegyék le a fejről! Nem, mert a gyertyafüstöt felitta, bément a testyibe vaj a lelkibe. S meggyógyult. Ezzel lett a gyógyítása. Ezt értem én gyerekkoromba. Ez a szentantaltüze vót.

Javallat: halálosan beteg gyermekre (adatközlő: 29) ...álmába megjelent egy fejr ruhás asszon, s mondta, hogy mit imádkozzon a nagybeteg halálos gyermek felett. S a gyermek meggyógyult. De, hogy mit imádkozott, azt nem árulta el senkinek.

Javallat: gusa (adatközlő: 20) ...imádkoztak reja. Visszafelé kerítették.

Javallat: fejfájás (adatközlő: 08) Reggel napfeljött előtt vizet merített s imádkozott. S a fejin hánta keresztül a vizet. Attól-e, mitől-e nem tudom..., de meggyógyult. De vót úgy, hogy vót egy öregasszon, hogy olvasott a fejire. S a huzat..., ott olyan jó levegő vót. Ki vótam fárodva, me' apró gyerekek vótak, s sejettem, hogy oda is érjek el. S nekem itt megfúta a szél ezt a koponyát hátul a kontyom alatt, – mert kontyot viseltünk akkor. S az öregasszon a homokhegy alatt, ott ahogy mondtuk: az öreg temetőnek az aljába. – Kis Istvánkánénak hitták az öregasszont. Olvasott szentelt gyertyával a fejemre, s a füstöt odatartotta az orromhoz. A fejem le vót takarva, s használt.

Földikutya

Javallat: köhögés, torokfájás (adatközlő: 13) ... ha valaki igen erőst sokat köhögött, vagy nagyon fájtatta a torkát, akkor azt mondták, ide kell hínni azt az embert, aki földikutyát fogott. Mert vótak földikutyák. –...és ha valaki földikutyát fullasztott meg, megfogta a földikutyát, és a hét ujjával vagy a kezivel azt a földikutyát megfullasztotta, akkor annak a keze már biztos vót ennek a torokfájásnak a gyógyítására. Összevisza tapogatta a torkát és ez meggyógyult.

Javallat: seb, fájós testrészt (adatközlő: 36) ...ha valaki földikutyát fogott, és nap-szentülte előtt, sebet vaj más fájó részt megfogott, meggyógyult. A földi-kutya sárga, fekete és fehér. Ha kijön a likból..., ha kizavarják, ugat olyan vékon hangon...

Guruzsmálás, egészség megrontása

Javallat guruzsmálás ellen (adatközlő: 25) ...régen akit meg akartak rontani annak amint ment az úton, a lába nyomába földet vettek, s avval rontották meg.

Kutyakölykek főttek a feresztővízben

Javallat: nyomorék láb (adatközlő: 33) ... Annak a gyerekek a lába nyomorék vót teljesen. S akkor arra tanyították, hogy kutyakölykeket főzze meg teljesen. S akkor arra tanyították, hogy kutyakölykeket főzze meg, s akkor abba a lébe mossa meg a gyerekek a lábát. S képzelje el, meggyógyult a lába a gyerekek. S ember lett belőle. Ott vótunk a lakodalmába.

Keresztútba lerakni

Javallat: kicsattogás (adatközlő: 13) ...ha valakinek olyan sűrű sebhelyei lettek az arcán, amit ott úgy hívtak, hogy orbánc, s akkor azt úgy gyógyították, hogy vagy ruhaneműt, valamit az arcára arra a sebhelyre ráraktak. Összevisza tapogatták, súrolták..., – vagy lehetett alma, vagy körte. Ezt úgy hozzá érintették, és akkor a keresztútba lerakták, hogy ott majd valaki megtalálja. Akkor azt mondták, már azé lesz az orbánc. Osztán vót egy vers is valami, de ezt már nem tudom elmondani.

Javallat: keléses seb gyógyítása (adatközlő: 25) ...a keléses lábat új fazékba tett vízben megmosták, és azt a vizet a keresztútra kiöntötték, hogy másra ragadjon a kelés.

Javallat: keléses seb gyógyítása (adatközlő: 25) ...az almát kétfelé hasították, azzal a gennyes sebrészt megnyomkodták. Újra összetéve a keresztútra tették. A hiedelem szerint, elég volt az is ha valaki felvette, arra már ráragadt a gennyes seb.

Csepegőbe folytatja az orra vérit

Javallat: orrvérzés (adatközlő: 33)...s csinált egy ilyen botocskát, s beléverte oda a csepegő alá. S mikor folyt az orrából a vér, akkor belécsepegtette oda abba a lukba.../nevet/ Belécsepegtette, s akkor félrejött, s akkor azzal a botval, – amivel lukat csinált –, azt beleverte a földbe, s az orrávére többet sose folyt. /nevetnek./

Csepegőbe beleástuk a cérnát

Javallat: szümölcs, szümölcs (adatközlő: 38) A szümölcsöt megolvastuk hány van, s egy cérnára annyi bogot vettünk, s akkor a csepegőbe beleástuk azt a cérnát, s elmúlt a szümölcs.

Kő alá rakni, hogy...

Javallat: szümölcs (adatközlő: 39) ...hát az a szümölcs..., s akkor tuggya mit csináltak? Szalonnabőrrel megsúrolták jól, s bétették egy kő alá, hogy akkor lássa meg, mikor azt a követ. Oda bédugták, s elmúlt...

Javallat: kelés vagy nagymarin (adatközlő: 14) ...különbség a kelés és a nagymarin között A kelés az, ha megütötte valaki, vaj egy pattanásból is jött. Vaj megdöfte valamivel, s nem maradt benne, s akkor megköt. De a hülésektől es jött. Anyám megnyomogatta kilenc kövel – meleg kövel. Künn az udvaron... Kiment édesanyám, ...úgy imádkozva a Miatyánkot, s avval felvette a követ, s béjött, s megnyomogatta visszafelé. Akkor visszafelé keresztet vetett, s elment ki, s letette oda úgy ahogy

felvette kilencszer, – ...s mindig, örökké imádkozott. Miatyánk s üdvözetet, kilenc-szer. Kilencszer. mondta el minden kónél. S mikor a kövel nyomogatta örökké visszafelé. Ne előre, hanem vissza, hogy térjen vissza az a nagymarin. Mikor hat napja vót, a gyerek még beszélgetni kezdett. –...12 éves lehetett a gyermek. Azt vissza oda, úgy ahogy felvette a födről. Oda szépen vissza, s akkor rejalépett, s akkor azt mondta, hogy: Akkor dagaggyon ki ez, mikor én innét ezt kiveszem! Kilenc kő... Úgy elmúlt, hogy...

Folyóvízbe elcsapni

Javallat: rossz kelés (adatközlő: 36) ...a csúnya rossz sebeket a Szucsáva vizibe kellett mosni. A folyó víz kivontatta és elvitte a sebről a fájdalmat, s meggyógyult.

Javallat: Epilepszia - Szánka - Rossz betegség (adatközlő: 21) ...ejedség. A kicsike valamitől megráncodott. A kicsikét, aki melyen ingecskébe megtalálta, aztat nem adták többet fel. Levették róla, s bévítették a Porondra a folyóra, s elengedték. Lehúzták róla, s bévítették, s a folyóba elcsapták, elengedték. Mennyen el az a betegség... Nem adták többet vissza.

Javallat: Epilepszia - Szánka - Rossz betegség (adatközlő: 05) ...ott egy leányt es úgy elért a betegség, s úgy ahogy elérte, melyen ruhába elérte, azt mindent levettek róla, s a Szucsáva vizin elengedték. De azután nem vettük észre, hogy valami baja lett vóna annak a lánynak. ...S há' neki vettek olyan ruhát vissza, hogy ne vegye a nép észre. Tudom..., – osztán mondták –, hogy a vizen ne... melyen ruhát kaptak. Úgy valahogy kiszivárgott, hogy kié vót.

Javallat: fejfájás (adatközlő: 21) ...

A fejfájás... Mikor én fiatal vótam, fiatal menyecske, nagyon fájt a fejem. S nem kaptunk orvosságot. Azt mondták nekem, hogy mennyek bé a folyóra... a vízre. És ha akárkivel találkozok, ne szóljak neki. Csak imádkozva mennyek. Imádkozva vissza, s imádkozva el. Mikor bémenyek, akkor háromszor a vizet úgy öntsem a fejem felett, s vissza jes imádkozzak. Én aztot megtettem, s nekem az használt. Miatyánk, Üdvözlégy, Felajánlottam a Boldogságos szűz Máriának. –...és milyen volt az a felajánlás? Ajánlom ezt a kevés imádságomat a Boldogságos Szűzanya tiszteletire.

Kettévágott savanyó almával megnyomogatni, s eltöpdösni

Javallat: szümölcs (adatközlő: 21) Máskor a savanyó almát kétfelé vágtuk, s megnyomogattuk, s eltöpdöstük, s azt es beléastuk a csepegőbe. Nem mentünk orvoshoz még a sertés-szümölcsvel se, pedig az nagyon csúnya vót...! Milyen a sertés-szümölcs? Hát serte jó ki belőle. Serte..., – s az nagyon fáj. Azt es elyenvel gyógyították, savanyó almával.

A bocskortákat megégették, s a pipakorommal esszekeverték

Javallat: epsemereg (adatközlő 23)
Epsemereg. Hogy gyógyították?

A bocskortákat megégették, s fakormot, s azt esszeégették. S azzal gyógyították azt az epsemerget. Mivel vegyítették össze? Megégették... – azt a hamut elégették, – s a hamut s a pipakormot, – amit az öreg emberek pipáltak, s kivették a pipából –, azt esszeégették, s a hammat esszekeverték. S jól megdörzsölték vele. S az levette.

Ablak izzadságával

*Javallat: epsemereg (adatközlő: 38) ...*a másik azt mondta, hogy az ablak izzadságával, ...mikor így az ablak foly' le, meg van jól izzadva, azt hajcsuk le, s azzal kennyük meg. S megjött.

Egye meg a kutya

Javallat: epsemereg (adatközlő: 37) ... Mikor az ablak megizzadott, oda mentem, s jól megnyomtam, s jó meleg máléval megnyomogattam... s odaadtam a kutyának, s akkor osztán meggyógyult. Ez is jó volt.

4. ábra Hadikfalvi lányok
(szkennelés eredeti képről Véménden)

Élő ráknak a szeme az ember szemében kódorog

Javallat: szenyeződs kisedése a szemből (adatközlő: 29) ...Az élő rákból kisedték, kivették..., az orvosság vót... – aztán lemosták, és elrakták üvegbe, nem tudom mibe... S így ha valaha valami baj vót akkor újra használták.

(adatközlő: 13) Rákot fogtak. A ráknak a fejibe van két borsószemnyi nagyságú rákszem, fehér szem. Azt bétették az embernek a szeme héja alá, vagy hármat. És addig, amíg azt a gatz eltalálta. És akkor avval a gazzal együtt kiesett a szemből. Ezt bármikor – nappal vagy este... – mindegy. Ez biztos szer vót.

(adatközlő: 38) Vót nálunk..., nekem vót. Belément egy homok a szemembe. Azt mondják, hogy bármivel venni ki...! Vót egy öregasszon, s a nyelvivel bénnyúlt, s nem tudta kivenni..., – me' azt mondják, be kell tenni egy rákszemet. A rákszemet... – a patakból fogtuk a rákot, s akkor azt mondták: az a szem akkor érvényes, amikor a hold tele van. Mikor a hold tele van, akkor a rákszem jó. S kivették, s kivették, s belétették a szemembe. De... ott feküdtem, de akkora vót mind egy fejes babszemecske, mind egy borsószem pontosan. És nem éreztem, hogy benne van a szemembe. Úgy ment: ... innét megkezdte /mutatja/ s addig ment, amíg magára nem ragadt az a homok. Magával kihozta. Kihozta magától. Ezzel gyógyultam meg. Evvel gyógyultam meg

Buszujók virág

Javallat: Szembe esett tárgyat mivel távolították el? (adatközlő: 08) Vót ez a buszujók virág. Olyan szagos fejért nyílt. Annak a szemecskéje olyan mind a retekmag, – csak kicsike. S azt belétették, s az kihajtotta.

Szánka gyógyítása

Javallat: szánka, rosszbetegség esetén (adatközlő: 22) ...úgy mondták, hogy szánka járta. Az vót a betegsége...– ez olyan betegséget kapott, hogy minden két nap, két óra hosszáig kellett ringassák, vagy feresztgessék... Akkor azt mondta egy román asszon, egy kódus-asszon odajött a házhoz nálunk, hogy ne csináljanak semmit... Kilenc malom alól hozzanak vizet. kilenc rétről hozzanak virágszálót. Én eljövök a jövő héten, és majd én azt megcsinálom orvosság szerint. Addig a gyereknek haggyanak békit. Az asszon eljött... Nagyapám, Domokos István elment napfeljött előtt imádsággal. ...Elment kilenc rétre s hozott kilenc szál virágot imádsággal. Akkor hazahozta. Az édesanyja elment Radócra, vett még három zsemlét, s egy olyan edényt, amit senki nem vett meg a piacon. Ezt a hármat esseadta az oláh asszon. Hogy mit csináltak? ... nem tudom, mit csinált. Még a gyerek most is él. Imán derekas ember, 52 esztendő. De olyan betegség vót, ...aszonták az orvosok Radócon, hogy ezen segíteni nem lehet. S megélt hála istennek. Mi okozta ezt a betegséget, ezt el tudná-e mondani ? Én azt gondolom, hogy sokan voltunk egy háznál, s a gyerek kicsike vót, s én voltam a legénykori gyerekember, s vertem őket me' mindig kárt csináltak. S lehet, hogy megvertem, s megejedett. A gyerek ettől kapta a betegséget mert én megvertem.

Szemnyalás

Javallat: szembe esett tárgy eltávolítása (adatközlő: 08) De vót, aki a nyelvivel vette ki. Még ma is van ez. Megemeli a szeme pillát, s a nyelvit odadugja, megérzi a nyelve, hogy hol a homokszem, s kiveszi. Ezt nevezik szem-nyalásnak.

Ráolvasás

Javallat: árpa a szemén (adatközlő: 29)

Hát olvastak a szemeikre úgy, hogy valamilyen galy vót, és azt meggyújtották, s égett, füstölt. Nem égett nagyon, hanem csak füstölt. ...és avval a füstvel megfüstölték a szemet, s valamilyen imát mondtak rá. Mielőtt elszentült a nap. Este, napszentülte előtt. Háromszor három nap alatt.

Javallat: árpa a szemén (adatközlő: 13)

...elejibe állott egy asszon két sarlóval, azt jó keményen összefente egyiket a másikval. Azt mondta, arassa le az árpát. Közben addig vágta obbra-balra a két sarlót össze-vissza, hogy megfordult és kijavult a szeme.

Javallat: árpa a szemén (adatközlő: 29)...

Akinek árpa van a szemén így gyógyítják Két sollót keresztbe tettek, szenteltvizet hintettek rá és mondták: az én árpám müljon el!

Javallat: árpa a szemén (adatközlő: 20)

...Miatyánk, s Üdvözlégy Máriát. A sollót feléje tették s mondták: Én tégedet learatlak. A kút felé állították, s háromszor csinálták. S háromszor kellett belezzen a kútba. ...Közbe mikor csinálták, még mondták: Learatlak s kévébe kötlek, s malomba viszlek, s megöröllek, s kenyeret sütök belőled. Akkor még ezt es mondták: Én learatlak, esszekötlek, kévébe kötlek, kalángyába teszlek, ...akkor kicsépellek, malomba viszlek, megöröllek, hazaviszlek, otthon megsütlek..., cipót, kenyeret sütök belőled, s elfogyasztunk, megeszünk

Javallat: árpa a szemén (adatközlő: 25)

...kilenc szem árpával, háromszor háromval, az árpát a szemén visszafelé körülkerítik, aratják. Utána a kútba dobják és mondják: az én árpám akkor keljen ki, amikor ez az árpa kikel a kút vizibe.

Javallat: árpa aratás (adatközlő: 08)

Ha valakinek árpa lett a szemén? Learattuk. És ez, hogy történt? Árpa lett a szemre, s akkor azt mondta, hogy ezt az árpát neked learatom. "Árpa téged learatlak, kévébe teszlek, békötözlek, kicsépellek, s alomba viszlek, s kenyeret sütök belőled, ...megeszlek." Háromszor kellett elmondani.

Javallat: megeredt az ujjá (adatközlő: 13)

... akkor volt olyan ember, aki a kezit az ő kezibe vette, azt a fájós ujját. Az olyan volt, hogy az ujjá megkékült. Azt mondták, hogy az ujjá megeredett, s a kezibe vette s olvasott. De hogy mit olvasott, azt nem tudta senki. Hókuszpókusz volt. Ha háromszor elmondta három nap alatt, akkor az ujjá megfordult, meggyógyult. De, hogy mit mondott...? -... azt én se tudom.

Javallat: szemverés (adatközlő: 29) ...a

szemverést, eltöpködték. Ptü, ptü, meg nem igizlek!

Javallat: falatka a nyelven (adatközlő: 26)...

a falatkát a nyelven kenyérdarabbal megnyomkodták, s a kutyanak dobták, és mondták: ragadjon a kutya szájára, vaj a seggire!

Javallat: falatka a nyelven (adatközlő: 05)...

erre mü úgy mondtuk: ekele-mekele, ragaggyon a papné seggire! /nevetnek/ ... S ezt elmondtuk háromszor, s elmúltott a nyelvről. El kellett háromszor köpdösní. Tényleg így volt. A köpködésnél úgy mondtuk, hogy ptü, ptü, ptü.

Javallat: falatka a nyelven (adatközlő: 26)

...sokan így is mondták: Ekele-mekele, falat lett a nyelvemre, ragaggyon a papné seggire!

Javallat: Pattanás a nyelven (adatközlő: 11)

Azt késhegyvel nyomkodták, s mondták: Falat-kele, mekele, szálljon a bíróné seggire. Megnyomkodták és el-múlt. Nálunk a gyerekeknek így csináltuk.

A döglött békát háromszor át kellett dojni a feje felett

Javallat: békariüh (adatközlő: 08)

Igen. Így berepedezett az embernek a sarka, me' ugye meztláb jártunk Bukovinába annyit mind a világ. S akkor mit csináltunk...? ... a békát a kerék szétnyomta, s azt magyarázták az öregek, hogy azzal a megdöglött békával végig kell tapogatni..., – háromszor a fején keresztül kell dojni azt a döglött békát. Nahát csináltam én es, me' a lábaim olyanok vótak, mind a... – a kutyák ehettek vóna belőle. –...és használt? Hát tudja az Isten... Azután es mentem meztláb. Elyenvel babonáztak a népnek. Így tanyítottak az öregek. Így babonáskodtak.

Javallat: Repedt sarok. (adatközlő: 08)

Én hallottam, hogy döglött békát, mit a kocsni elnyom az úton, a döglött békával meg kell azt a repedt sarkat nyomogatni, s elköpdösni háromszor, s a fején dobja keresztül.

Rizs zsírral megkenik, s kiferesztik

Javallat: rühösség. (Varas) (adatközlő: 08)

Aki rühös lett, hát annak vettek zsírt a patikából, mást semmit. Háromszor megkenték azzal a rizs zsírral, amit a patikából vettek... – aki rühös vót, de varasnak es mondták. S a harmadik kenés után megferesztették, s akkor ki vót takarodva.

Nevét kicserélik

Javallat: gyenge, beteges gyermeknél

(adatközlő: 34) ...a vézna beteges gyermek nevét kicserélték. Akkor meggyógyult. Nem betegeskedett tovább. Megtért a betegsége. A betegség elhagyta.

Javallat: több betegségre (adatközlő: 29)

...másik nevet adtak a gyermeknek. A rosszbetegség ellen adtak neki más nevet. Hát az a szánka. Ilyenkor másik nevet adtak, s akkor az elkerülte.

5. ábra Antal István „életje” Hadikfalván
(szkennelés eredetiről Véménden)

KÍMÉLETESEBB MÓDSZEREK

Szentelt koszorú gyógyító ereje

Úrnapján osztán mikor körmenet vót...
– azt mondták, hogy az a legjobb orvos-
ság. Abba beléfontak rizgőt, beléfontak
csafogatót, beléfonták a harangvirágot,
beléfonták a pünkösdirózsát, a kocsár-
dit, – még melyen virágok vótak ott a
patak partján, mindent beléfontak a ko-
szorúba, s akkor elvitték a templomba...
S körmenet után akkor hazahozták, s fel-
tették olyan helyre, hogy azt nem vót
szabad elhasználni, csak orvosságra.
A szentelt koszorúkat, az orvosságát
mindenre használták. Én ebből kaptam, s
még a levit es megitták velem.

Javallat: Sárigság (adatközlő: 22)
...sárgaságot aki megtalálta, annak
orvosságot csak az öregasszonyok kap-
tak. Hogy mit csináltak neki? Mennyi
Istennek mezei virága vót, s vót az a fo-
dorkaburján a mezőn. Így mondták,
fodorkaburján. Annak a levivel megmos-
ták a testit, s még meg es itatták, hogy ne
tudja meg a beteg, hogy mit iszik meg.
Én ezt láttam, mert vót nálunk es elyen
beteg, hogy elkapta a betegség, pláne
gyerek korába...Vagy a koszt nem vót
jó, vagy a levegő nem vót jó. Vagy nem
tudtunk gondoskodni, mert úgye... so-
kan vótunk. ...és mikor a háborúnak vé-
ge lett, hát bizony kicsitt bamba vót a
nép. Nemcsak a sárigság ellen, hanem
minden bajba... De elmondom ezt:
Egyszer esszeszedtek minden burját az
asszonyok, de ezt a sújgburját azt min-
dig tudom emlegetni, hogy ennek a
levivel..., vót ez a fodorkaburján, esse-
főzték s ezzel mosták, s még meg es
itatták. A sújgburján egy növény vót a

patak partján. Kék levele vót. Olyan
recés vót, s a gyökere annak hatalmas
erős és hosszú volt. A virágját gyökeres-
től megfőzték, mindenestől megfőzték.

Javallat: avatódás szülés után hat héttel
(adatközlő: 21) ...tudja mire használták
ezt, amit Antal mond? Hát ugye há'
gyermekünk született. Akkor hat hétig
nem vót szabad a borozdán keresztül
lépni, még a szomszédba se. S főztek
feredőt, addig nem vót szabad elmenni
avatódni. Mentünk a templomba, vittük a
kicsit, két szál gyertyát... Aszondták:
egyik legyen a gyerek egészségijét, s a
másik legyen az én egészségemért.
Osztán akkor főztek feredőt, s ebből a
szentelt koszorúból tettek bele. Olyan jó
szagja vót. S akkor oda belé kellett
üljünk, s a kicsikét a karunkra vegyük s
megferesszük. Hát igaz vót...Mindenféle
fiatalasszonynál megcsinálták. Igen...
Igen. Addig nem mentünk avatódni,
amíg ezt meg nem tették. Nem vót
szabad sehova mennyünk. ...s addig nem
vót szabad..., – még az asztalon se
ettünk együtt, amíg ki nem avatódott s
meg nem feredett... Azt mondták, hogy
csak úgy lehet menni a templomba,
hogyha a férjivel nem vót...De ha vót,
akkor nem szabad vegyen fejr rokolyát.
Én úgy mondom..., mert tiszta fejrbe
kellett menni avatódni. A szomszédasz-
szonyunk nekem azt mondta –... a leg-
nagyobb fiammal –, ügyelj, hogy hogy
mensch avatódni! ...me' aszongya: fejr
rokolyát nem szabad venni, hogyha vótál
az uradval.../nevetnek/

Javallat: menyét megharapta a tehén
csicsit... (adatközlő: 22) ...ha a menyed
a téhennek a csicsit harapta meg, annak

szentelt koszorút s jó parázst tettek, s egy lapátra rejtették, s ott nem tudom melyent imádkoztak, s azzal megfüstölték azt a tehent kicsit.

S kicsidenként megkenték ilyen nagy hájval. S aztán azzal addig kengették, amíg helyrejött. S közbe likas tövel... – (a tehén tejét – kieg. a Szerk.) átfekték a likas tón.

Javallat: szépasszony-nyomás (adatközlő: 08)
Ez megint más. Úgy *esszesirítették* a haját. Fokhagyma koszorút tettek mindig a lovak hátikra, ... de szentelt koszorút. Ezt mikor szenteltették? Hústvéra, mikor a kokonyát szenteltették. Úgy mondtuk kokonya. S Urnapján es vót a nőknek koszorú virágból, mindenféle gazból. Kerek lapi, lapos mind, – úgy mondták annak a Máriavirágnak. Sokféle virágból koszorút fontak, a fejikre tették, s osztán azt es használták az istállóba is, de ha nagy üdő jött, meggyújtották, hogy azzal a felhőköt elűzzék, –.A szépasszonyok fonták a lovak haját bé, de az istállóba... – ott es vót koszorú felakasztva.

Feresztés mezei burjányok főzetében

Javallat: csontgyulladás (adatközlő: 21)
Hát a mezőről szedtünk valami burjányokat, s abba megferesztettük, s meggyógyult.

Javallat: aranyér (adatközlő: 08)
Az aranyért azt orvossággal gyógyították. Mindenféle füből szedtek a mezőről. S hanem... azt a szénamurhát esszegyűjtötték. Vót egy jó bábaasszon, öreges vót. Olyan vót mind az orvos... Az esszegyűjtötte a sok szénamurhát, és beletette egy nagy fazékba, – abba a szapuló fazékba –, ...így, mondom: megfőzte, s beletette a kádba, s azzal még vizet melegítettek, s azt az aranyerest, ember vagy asszon vót, belé ültette, s kiferesztette. S kúpot az orvostól

kapott, s így gyógyították ki. Az én édesapám benne vót.

Javallat: az ideg gyötörte, hidegrázás (adatközlő: 04)
Ugye... mondom, hogy sok mindent próbáltam, mert az öregasszon sokat mondott, de akkor még hidegrázta, – tudja az ideg gyötörte..., és akkor mondom, most attól mit lehet csinálni? Mennyen a mezőn így a... – keresztül vót a fődeken, ilyen gyalogút, – s akkor a borozdákon lát... – olyan kerek lapija van neki, és az felnő magosabbra... s azon olyan virágja van mind a gyöngyvirág, s a közepibe kicsi sárga van. Azt vigye haza. Főzze meg, de rozskorpa savanyítóanyával... Hát ez nekem nem vót, de el kellett menni a szomszédba, s kértem rozskorpa savanyítóanyát, s akkor még arra én töltöttem vizet, s azt a burjánt belé tettem s megfőztem. S tettem belé cukrot, de lettettem, hogy kihüljön. ...és akkor szépen abból ivott. Aztán hogy használt-e? – de a hidegrázás elhagyta. Akkor csak használt ugye...?

Javallat: szeplő (adatközlő: 08)
A szeplőt mivel gyógyították? Tudja mivel...? Én olyan szeplős vótam, – s azt mondták, van ilyen... három bimbója van, s annak a levelibe a harmatot szedjem fel... S akkor még a rozsba terem az a vad árvácska virág, s azt mondták, annak a virágját főzzem meg egy fazakacskába addig, míg mindegyik elfő, s csak olyan lesz mind a tea. S este mosakodjak meg, s avval kennyem be az arcomat. ... s reggel mosakodjak meg jó bő szappanval... – este és reggel. S valamennyire elmúlt, de nem egészen.

Vigasztalás

Javallat: szívbaj (adatközlő: 27)
...ejedségtől s a bánattól jó. A vi-gasztalás vót a gyógyítása.

Vérszípó, vérszívás piócákkal

Javallat: fejfájás (adatközlő: 78) Hadikba Orbán Ambrusnének a feje hogy fájt, s mennyi vérszípót beléraktak..., hogy jött le a vér a nyakán s a fején. Bizan Isten ez így vót. Tudja, úgy nem lehetett kivenni őket, csak meg kellett sózni, s aztán leborultak... De úgy tele vótak vérrel... Azt a rossz vért mind kiszípták. A tóból fogták. Aszondták, hogy el kell hagyni amíg jóllaknak. Addig szíptak, amíg jóllaktak, s akkor kiborultak. Mondom... – nekem a lábomba annyi vót belé rakva. Üvegbe tartottuk. De nem mindgyik vérszípó vót jó, – me't vót jó –..., me't vót lóvérszípó, s vót rendes vérszípó. Belément a lábomba, de előre nem akartak bemenni..., –... ritka mikor beléfogózkodnak. Ahogy le vótam feküve..., – sorba egyiket tették, s másikat vették. S akkor, mikor a kicsi gyermek szíjja az anyját, úgy szípták a lábomból az erekből ki a vért. Úgy laktak, hogy olyan soványok vótak, s mikor lementek, nem kellett mindig só, hanem mikor jóllaktak kiborultak. Olyanok vótak, mintha meg lettek vóna gebbenve... Nekem a lábom attól jött meg. Reumás volt, vagy valami egyéb volt? Fájt a lábom.

Javallat: hátfájás (adatközlő: 10) Hát ha megfázott az ember... Sokszor megfázott az ember, és attól fájt a háta. Sokszor fájt a háta... – ... és akkor vót egy patak, és abból vótak piócák, – aszondtuk vérszípó... – és azt ráraktuk a hátára, s kiszípták a rossz vért.

Javallat: tört vér /értsd: aludtvér/ leszívása pl. a fejbevert fejből (adatközlő: 21) Hát erről a vérszípóról... – azért mondom, mert eztet én es láttam. Illés, egy balkóci gyerek..., – me't szógált Kovács Marciéknit –, s Dani Vilmust úgy megütte, hogy három nap nem tudott magáról... S akkor

Kovács Marcikáné s Orbán Irásné addig spekuláltak, hogy a családnak mindig vót vérszípó, s kértek vérszípót..., – s belérakták a fejibe, s azt az ütött vért, ami benne vót, –...még lehet nem élt vóna még négy nap... – megölte az agyát..., azt kiszípták. S ahol a vérszípó kiesett, azon a likon es meg-piszkálták egy tövel, s még azon es az aludtvér kijött.

Nem értettem a bevezetőjét..., ő ütést kapott ? – Ütést kapott a fejire. Nem folyt ki a vére, s benne maradt az aludtvér. S nem ment el az orvoshoz. S akkor az öregasszonyok ezt javasolták... Me't az az ütés megkékült a fején... S aztán kiszípták a vérszípókkal.

Kalácskalapinak a gyökerivel megsérti a méhit

Javallat: gyermekelhajtás (adatközlő: 21) ... ha valaki nem akarta a gyermekét megtartani, hogy csinálta, mit csinált. Milyen gyógyfüvet használt? Én egy asszontól hallottam, nem es olyan rég, – még él –, nem itt a faluban van... Kalácskalapinak a gyökerivel megsérti a méhit, s azt használta, hogy nem fejlődött ki nála a gyermek, – ...vaj mi vót nála. Elment... Igy elvérzett, s akkor elment...

– ...és mi volt az a kalácska? Ez ami kijő a fődből, olyan kerek levele van. A fődből kijő ez.... – megeszi a majorság, s olyan kicsi kalácska van rajta. Annak vékon hosszú gyökere van. Azt megmosta, s feltette a méhibe az asszon a gyökeret..., a gyökeret! Azzal megdöfte... – amije van neki, s aztán elvérzett...Hát ezt én hallottam egy asszontól. Igen, a gyökerit... Megmosták szép tisztára, s feltették, s attól elvérzett... S nem lett meg a gyerek.

Petrezselyem gyökerének főzete

Javallat: ágyba vizezés (adatközlő: 08)

Az ágyba vizelést úgy hallottam, hogy... petrezselyem gyökeret, sokat megfőztek, s annak a levivel itatták azt a gyereket. A petrezselyem gyógyította a vizeletet, a vizezhólyagját. Én így hallottam...

...hogya boszorkányok ne szoptassák...

Javallat: szépasszony nyomása

(adatközlő: 08) Boszorkány szívás, nyomás. Ez ellen volt-e valami orvosság? Szenteltvízzel kenték azt a gyereket... Nálunk az volt a szokás, mikor megszülettem a gyereket, ha helytől nem keresztelték meg, harmadnapra, negyednapra megkeresztelték. De ha megkeresztelték, azután is amikor benn hattam azt a gyereket, az olvasót a pólyamadzagjára rákötöttem, s a seprüt keresztül rátettem, hogy a boszorkányok ne szoptassák meg! Így mondták nekem, hogy ezt csináljam. Mind babonáztak, s én es úgy csináltam... Vagy pedig a szent könyvet a kis gyerek hasára rátettem, hogy aludjék. Úgy aludtak mind a bunda...

Körpölés, körpvetés

Javallat: lázas beteg vagy gyomorrontás, és hasmenés esetén (adatközlő: 13)

...ha valamelyik katona régen lázas beteg vót, vagy nagy gyomorrontása vót, az vót az első orvoslás, hogy azt megkörpölték. A körpölés úgy történt, hogy egy hosszú félméteres pálcának a végére vattát csavartak, azt a vattát mártották egy kicsi kevés denaturált szeszbe, s meggyújtották. S akkor egy jó nagy söröspohárnak a belsejébe bétették, s azt összevissza kavargatták. Mikor az jól már a lángtól fel vót melegedve, akkor kivették, és gyorsan az embernek, vagy annak a katonának a gyomrára, vagy ahol fáj, ott odaborították.

Javallat: derékfájás (adatközlő: 22)...

valahogy én úgy láttam vót Hadikfalván, hogy ilyen kilenc kis borospohár..., s csináltak ilyen denaturáltszeszt, s egy rongyba a vas felé tették, s akkor azt megmelegítették. S édesanyám hasra fekütt. Münköt kiküdtek. Mü gyerekek vótunk. S Sebestyénne megrakta, a poharakot rejarakta a hátára, s három óra hosszáig rajta vót. S akkor leszedte. Az a kék, ami feljött... az a kék sebek..., felhúzta az a denaturáltszesz. Aztat lemosogatták, ilyen ruhaszappanval vagy mivel, ...nem tudom. De tudom, poharakot raktak reja. Ez vót a körpvetés.

Javallat: hátfájás (adatközlő: 10)

Körpöt es szoktunk vetni. Vattát tekertünk egy pálcára, s benzinnel megkentük s meggyújtottuk, s egy kicsi pohárba a belsejébe körülvittük, s úgy azt a poharat ráborítottuk a fájó hátra. Elyen gömbölyű szádú poharak vótak.

Fogfájásra füstölés

Javallat: fogfájás (adatközlő: 13)

...serpenyőre vagy lapátra szenet raktak, és a szénre azt a beléndekmagot rátették, a mag ott pörkölődött, és annak a magnak a füstje ahogy ment, odatartották annak a fogfájósnak a szájához. Az a száját jól kitátotta, és ez a beléndekfüst bement a szájába, és a fogától olyan apró hernyók hulltak ki. Azt mondták, hogy az hernyó, de nem igaz, hanem inkább azokat az ereket szedte ki, ami a fogba vót úgy megromolva.

Nyitott kézzel megfogdosta, s eltöpdöste

Javallat: ajakcsömör (adatközlő: 08)

A csömört úgy gyógyították, hogy bedagadt a toroka. S akkor elment, úgy nyitott kézzel megfogta, megfogdosta, s háromszor rátöpdöste, s attól meggyógyult. ...és vót olyan soknak, hogy a mandulája szokott fájni, de mü úgy mondtuk, gusája...

Böjtölés, éhezés

Javallat: hánnya a szentantaltüze (adatközlő: 03) ...hét hetes böjtöt tartottak Szent Antal tiszteletére, és Szent Antalhoz fohászokdtek. És ez is használt

Javallat: gyomorfájás kicsiknél (adatközlő: 20) ...erre a célra, nem vót szabad mást enni adni a gyermeknek csak teát. ...és fekete por vót..., s azt adták neki, és ezzel gyógyult. De legalább egy hétig kellett koplaltatni. Kenyér-félét semmi szint alatt nem vót szabad. Az utolsó napokba pirított kenyeret kellett... Úgy hitták azt az orvosságot kiláköle. Azt adták neki, s ettől gyógyult meg.

Borotválás a kopaszság ellen

Javallat: kopaszság ellen (adatközlő: 22) ...hog megfáztam-e, vagy mit csináltam, nekem 19-be 20-ba a fejemről a haj lejött. Kopasz vótam. Nem mertem kimenni az utcára, szégyeltem. Akkor addig beszéltek édesanyámnak, hogy elvittek a borbé'hoz. Megkenték szappanval s megborotválták a fejemet háromszor egymás után. S kinőtt a hajam. De még máig is mindig a foltok megvannak. Csak úgy nőtt ki, hogy 5,- Ft-os 10,- Ft-os pecsét mindig ott a fejemben. Ezzel vót nekem a fejfájás ellen való. A beretva használt, más semmi nem a kopaszodás ellen.

Nyakacsigájára hármát üttek

Javallat: fulladás (adatközlő: 21) A fulladás az, ha valamit bevesz szodén, s akkor aszongya, megfulladtam. ...és akkor odamentek, s így a nyakacsigájára ne..., hármát üttek, s – aszongyák –, hogy vagy lement, vagy kiszökött. Ezzel gyógyították.

Megdörgölés, maszírozás

Javallat: csemellés (adatközlő: 32) Jó vizes kézzel való bedörzsöléssel gyógyították.

Javallat: csemellés (adatközlő: 07) ...a nyakat szappanos vízzel jól megdörgölték. A bircsókákot /csomókat/ jól szétdörgölték, s ez használt.

Javallat: csemellés (adatközlő: 25) ...Hát megmerebedik az ember. Kicsattog a szája. Olyan beteg, hogy belé lehet halni, olyan beteg. Jól esik az étel. Vaj igen jól esik, vagy pedig ha rosszul esik. Mivel gyógyították? A' hát... – megdörzsöléssel.

Javallat: testfájás, csemellés (adatközlő: 21) megcsemeltünk ne..., s aszonták, a testünkbe belészállott... Leültettek, s szappant, a tiszta vizet, és jól... a fejünköt, karjainkot, ujjunkot, így ne... – /mutatja/, megropogtatták mindenünköt. Jól megdörgöltek. És olyan vót, mintha újból születünk vóna. Nem kellett aszpirin, orvos, semmi se. E' vót a gyógyítás.

Javallat: ficamodás (adatközlő: 22) Ficamodás, valakinek ficamodott a lába. Hát vót egy olyan asszon... – Bálinkáné. Szappan s víz, s melegvíz. S addig kente, hogy az használt. Addig dörzsölte melegvízzel s szappanval. Akkor ez rendbe hozta...

Javallat: Kézfájás. (adatközlő: 21) Hát megeröltetés. Azt csak huzogattuk..., szappanyos vízzel huzogattuk, hogy az erek mennyenek helyre. A' vót a gyógyítás.

Javallat: csemellés. (adatközlő: 08) Ha valaki megcsemellett, megkenték jól szappanos vízzel. Addig kenték, hogy má' az ember kiizzadott belé, s elmúlt.

Javallat: csemer, csemellés (adatközlő: 08) A csemellést... – azt megkentük magunkot megmaszéroztuk s elmúlt.

6. ábra Forrai Fábián „életje”
(szkenelés az eredeti képről Véménden)

7. ábra Csoboth Antal a feleségével
(szkenelés az eredeti képről Véménden)

II. GYÓGYÍTÓ KÉSZÍTMÉNYEK

Álomolaj

Javallat: álmatlanság (adatközlő: 07)
...köménmagot mézes /cukros/ vízbe megfőzték, s ebbe veresbort tőtöttek. Úgy hitták: álomolaj. Ezt csak frissen adták, s csak egy napra valót főztek. Adagja: fél dekáné köménmag fél liter vízben, fél deciné veresbor, 2-3 kocka méz /cukor/. Ebből 2-3 kalánfejvel adtak egyszerre. Csak gyermekek részére használták.

Földihernyó

Javallat: lázas betegnek; (adatközlő: 13)
...a disznyók előtt felemelték a vályút, és ott hernyó szokott lenni... Földihernyó. Ebből a hernyóból összeszedtek kilencet, azt beléttették egy cserépcsiporba, ...a csipornak a tetejét letapasztották sárval, vagy tésztával, és bétették a sütökemencébe, és ott azt jól megszáraztatták. Mikor az egészen száraz volt, kivették, összetörték, s ennek a porából abba a levesbe, – amit adtak a betegnek...– tettek.

Javallat: gyomorfájás (adatközlő: 21)
...az én férjem legénkorába' nagyon fájtatta a gyomrát. Ő mindig mondta, hogy nagyon fáj neki a gyomra. Az édesanyját arra tanyították, hogy gyűjtsön ezt a földihernyókat. Beléttették egy üvegbe, s arra vizet öntöttek. S én nem es tudom még mit tettek belé, s arról ivutt. De nem mondták meg neki, hogy miről iszik, csak úgy lopva. – aszongya: Attól neki meggyógyult a gyomra...– hernyóról itatták. Ő nem tuggya, hogy mit tettek belé. Nem es mutatták meg neki, hogy miről öntötték, hogy igyon. De hernyó vót az üvegbe...

Disznyó epéje

Javallat: fagyás (adatközlő 30) ...mikor disznyót vágunk, az epéjit, azt senki el nem vette – régebb otthon –, hanem megszáritották úgy, hogy maradjon kifordíthatlan egészszibe. Hát felakasztottuk egy szegre, s akárhogy megszárodott, de az lé benne kellett maradjon. ...és ha valakinek megfagyott a lába, vagy akár-mije, avval a lével, ami volt az epébe, avval szokták megkenni. Ez gyógyította legjobban a megfagyást.

Javallat: a fagyás (adatközlő: 20) ...a disznyónak az epéjit, s birka-fagyút.

Javallat: fagyás (adatközlő: 22) ...ezzel kenték meg a disznyónak az epéjivel. ...a disznyót elvágta régen nannámék, s az epéjit felakasztották a csürkapunak a sorkára, s ott tartogatták. Édesanyám, – me' meg vót fagyva –, megolvasztotta, egy kis serpenyőbe, s azzal békőtték négyszer. S az a bőr, ami meg vót fagyva leesett.

Javallat lábfej fagyása (adatközlő: 22) Hát a fagyást disznyó epével. Azzal bekenték a fagyást... – kinek a lábujjkája, lábafeje meg vót fagyva... Bekenték háromszor-négyszer, és azzal meggyógyult.

Friss marhahús

Javallat: békavar (adatközlő: 05) ...azt mondták, hogy a béka lepisálja, akkor abból lesz a békavar. Vannak olyan varasbékák, hogy ha oda talál pisilni valakinek a kezire vaj a lábára, –...valahova. S megvan a békavar. A békavar az csúnya vót. Friss marhahúst tettek reja, hogy azzal gyógyítsák.

Bábaasszony

Javallat: méh leereszkedés (adatközlő: 06)
 ...méhfájás, méh leereszkedés. Az es csak a fázásból jött. Én a szülésbe kaptam. Jött a bábasszon s akkor az dógozott. Hát megcsinálta, hogy... – hát helyretette. S úgy osztá' csak olyan izét lehetett inni, melegvizet, s ezt azt..., – nem vót szabad enni semmit sok ideig, amíg helyre nem tette rendesen. Dehát osztán addig dogozott me' a bábaasszonyok olyanok vótak, hogy hát nem tudták, hogy kell..., de megcsinálták... S akkor elment. S akkor el kellett hozasuk a mehink (értsd: mienk) bábaasszont, s akkor osztán az rendezett meg. Megcsinálta, hogy jó legyen.

Lósódsi-lapi tea

Javallat orrvérzésre; (adatközlő: 13)
 ...lósódsi lapit kellett szedni, ezt rendesen megszárosztani, úgy mind a teát, s ebből valóságos teát főzni, s ennek a levit inni.

Fűzfalevél tea

Javallat: Megkelés a mellen, csicsfájás (adatközlő: 01) A mell, megkel a melle. Tehát van szomorú fűzfa, és van az a közönséges fűzfa. Azt a két fűzfa levelét megfőzték teának, a levelivel kikevernek egy dió nagyságú zsírt. De nagyon ki kell dolgozni. – ... és azt 24 óráig pihenni hagyják... és utána bekenik ezt a beteg mellett. Egy alkoholos ruhával beborítjuk, és így állítjuk meg a csicsfájást.

Muskátli levele

Javallat: orrvérzés elállítása (adatközlő: 21)
 ... Orrvérzés. Mivel állították meg? Muskátlinak a levelivel. Teát főztek belőle? Nem. Rejaragasztották ide az orrára, s kellett szíppancson fel. Tudom, hogy a szomszédunkba, nagyon folyt az orravére, s Rózsi néném úgy futkosott, kinek van ilyen muskátli. – ...úgy mondtuk bűdöserzsébet. S azt szaggattuk le, s azt vittük oda, s megállott az orravére. *Érdekes..., nem muskátli virággal hanem levéllel?* Nem, nem, a muskátlinak a levelivel.

Borsot, s vajat esszegyúrni csemellésre

Javallat: akinek a szája sebes (adatközlő: 38)
 Én megmondom. Akinek a szája sebes, mivel gyógyítsák meg...Vót nálunk egy fiatal lány, és megcsemellt s a szája tiszta sebes vót. S azt mondja az öregasszon, hogy... tudod mit csinálj? Se orvoshoz nem menz, sehova. Borsot s vajat essze kell gyúrni, ilyen csípős borsot, jó apróra megdarálni, s megkenni. S három napra leveszi. Három napra azt a sebet levette az a bors. Én tudom.

Pókháló és mész

Javallat: elvágott testrészt (adatközlő: 30)
 ...kapartunk szép fehér meszet egy késsel arra a vágásra. S pókhálóval bétekertük, s meggyógyult.

III. FEREDŐ

virágokból, burjánnyokból, csutikából, s még hangyabolyból es...

Javallat testfájásra (adatközlő: 13)
...gyűjtöttek fodorkát, almabüziüt, csájburjánt, s azt egy nagy kádba... feredőt csináltak, s abba megferedtek, s az meggyógyította.

Javallat: ha valakinek a teste fáj rettenetesen (adatközlő: 33)
...tépték a füvet. Békalábot meg a szénamurhát. A szénamurhát..., azt tartották a legnagyobb orvosságnak. Fájtak a kezei, vagy a lábai, abba fűrésztötték meg. Még olyant es láttam, hogy ebbe a békaizébe, ...békaláb igen...

Javallat: fekélyre (adatközlő: 30) ...hogyan főzzünk szénamurhából, meg fodorka, meg laposmenta..., ilyen jó meleg fürdőt. Ülünk bele, és két nap alatt mindig igyunk minden két órába két és fél deci édestejet. ...S úgy, hogy ez a gyomrot valahogy feloldotta... az a tej, vagy mit tudom én.

Javallat: Feketenadály feredő lábtörésre (adatközlő: 29) ...azt megreszelték, s akkor egy rongyra rejtették, s akkor lekötötték a lábikra..., – a gyükerét. Hát mindegy volt. Úgy mint a tormát szépen megreszelték hát, s az nagyon használt. Nagyon forrasztott. Feresztették, annak a levivel feresztették. S akkor megreszelte, s akkor kötötték. ... és a lábát, addig kötötték, hogy a csont megforrott. Csak úgy jó ruhával bétekerték. Nem vót semmi gipsz rea.

Javallat: meghűlés esetén (adatközlő: 07)
...szentelt koszorút főztek mezei virágból. Pipacs, búzavirág, galambvirág, vad árvácska, stb. füvekből, Úrnapi előtt kellett szedni, hogy az ereje ne menjen el, ne hervadjon el. Csak Úrnapi körmenet alatt

szenteltették. A négy kápolnához lerakták, vaj a keresztre lobogóra, vaj Mária szoborra, vaj a karjokra vették. Ebből feredőt főztek. Nagyon használt a hülés ellen.

Javallat: var (adatközlő: 36)
... A csutika teájába feredtek

Javallat: hánnya a szentantaltüze (adatközlő: 03) ...feresztették árvacsihán főzetében és kamillateában.

Javallat: vízkórság (adatközlő: 37) ...a szapulócsebert hozza bé, – aszongya – és abba beléteszünk vaj két kila sót, s akkor belétegyük oda, s megferesszük. Vaj kétszer-háromszor megferesztettek, s meggyógyultam. Az volt az orvosság akkor. Ez volt a gyógyszer...

Javallat: orrvérzés (adatközlő: 33) ...én a nyakcsigámra vizet tötöttem, s akkor minnyá elállott, nem folyt. Melyent megmelegedtem vagy kifáradtam, minnyá folyt, de abba helybe mentem, s egy cseppecske vizet rejtötöttem, s úgy megállott, hogy többet nem folyt.

Hangyabolyból

Javallat: derék- és lábfájásra (adatközlő: 22) ...az én testvéremnek fáj a dereka s a lába. Aztat nagyon sokat kezelték. Oszt', hogy mi használt? Még a mezőről hangyabolyt es hoztak haza, s abból feredőt főztek.

Csutikahamuból

Javallat: varasodás. (adatközlő: 08)
Ha valaki megvarasodott, hát vettek olyan varzsírt. Úgy is mondták huszárzsir. S aval megkenték. S osztán csutika hamuból főztek lúgot, s abba meg-feresztették.

8. ábra Családi fénykép
(szkennelés eredeti képről Véménden ny.sz.: 420)

IV. ÖBLÖGETÉS, LEMOSÁS ÉS BOROGATÁSOK, IVÓKÚRA

Javallat: csemellés (adatközlő: 01)
Csemellés. Ha valaki megcsemellett, ...nem dolgozott a gyomra, ...szárazon bevettünk szóدابикаרבónát. S tiszta vízzel öblítettük le a szájunkat. Kis idő múlva a gyomor megkezdett dolgozni. ... és **birsalma levélből** főztünk teát. Azt ittuk, és akkor kipucolódtott a csemellésnek a nyoma.

Javallat: fogfájás (adatközlő: 19)
... **Katángkóréval**. Amelyiknek kék virága van... Azt kihúzták gyökeritől, s akkor megvagdalták, s megfőzték, s annak a levivel öblögették a szájikat. Addig amíg a fogfájás elállott.

Javallat: fogfájás (adatközlő: 19)
...nem tudom melyen virág vót... **/beléndek/** S annak magja vót, s akkor azt megfűstölték, s fogtak egy cseréptálat s vele leborították. S még avval is ízelték..., párolták a fogaikat. Akinek rossz foga vót, az addig vette be a szájába öblögetni azt a vizet, hogy mind kihányta azt a kukacokat a fogából, mind kiöblögette, mind kiszedte. Nem kellett a fogat kiszedni, kirángatni, mint itt.

Javallat: fogfájás (adatközlő: 01)
A fogfájást szóدابикаרבónával... Csináltunk előbb **szóدابикаרבónás vizet**, és avval kétszer-háromszor átöblítettük a szánkot. Megfrissült a foghús, és hanyatlott... – szóval gyengült a fájdalom... – a fognak az ízületek-

be..., – gondolom a gyökerekbe. ...és sós vízzel. Sós vizet csináltunk, erős vizet, s ameddig bírtuk... – 5 percig..., 3 percig..., 10 percig – tartottuk a szájunkba. Utána átöblítettük kamillasteával cukor nélkül és újjászületett a szájunk, ... a fogsor. A fognak megszűntek a fájdalmai.

Javallat: alkohol meggyulladás (adatközlő: 01)
Ha valaki sokat ivott és kigyulladt a szája? Az én édesapám vót... Nagypámat nem ismertem, mert korán elhalt, de édesapámat jól ismertem... – Bíró László volt. Tehát ő nagyon szerette a társaságot, s akkor bizan néha túllépte a normált. Alkoholal túlterhelte a testit... Hát mivel tudta vóna leoltani? Édesanyám elment a pincébe, s felhozott egy bögre **káposztalevet**, beletett egy kanál **lúdzsirt**, és apámval megitta. Tehát az elkezdett dolgozni, de hogy melyik úton ment? – ... az mellékes, de kipucolta alól es, felül es. Tehát így jött helyre az alkohol betegje.

LEMOSÁS

javallat: fejfájás (adatközlő: 19)
... Borogatás. Hidegborogatás.

javallat: lázas beteg (adatközlő: 19)
Ha lázas... Sós víz. Sós vízes borogatás.

javallat: torokfájás (adatközlő: 29)
...meleg ronggyal. Vízbe belemártod. Melegvízbe... S békötötték, párolták. – ...és mostanában kamillát főzök, jó sokat. S belé egy rongyba jes bé... a torkikot bétekerem. S akkor mán másnap nem fáj a torkik. Igyanak es belőle teat jó melegen. S akkor bé es kötni a torkát, s készen van.

javallat: hánya a szentantaltüze (adatközlő: 03) ...borogatták ecetvel, tejfelvel, aludttejvel. A tejfelt, aludtejet, két tiszta rongy közti tették, hogy ne folyjon szét...

javallat: vaktetű (adatközlő: 36)
... A sós vízbe megmostuk, forró sós vízbe. S akkor sós káposztalapít tekerünk rá. Legalább háromszor kellett betekerni vele.

6. *javallat: vörös orr (adatközlő: 21)*
A vörös orron, mihelyt az orron kivörösödik, kifényesedik, fél percig... vaj egy percig mossuk forró vízzel, s utána hintsük be zsírporral. Ez az idegtől van... – ez a vörös orr.

7. *javallat: ótvar (ekcéma) (adatközlő: 30)*
...főztünk otvarburját. Olyan piros virágja volt neki. Olyan formának is nézett, mind a vadmuok, meg olyan. S lehűtöttük, s átszűrtük egy rongyon, egy tiszta rongyon. Osztán avval mosogattuk meg.

8. *javallat: fejfájás (adatközlő: 30)*
... hát otthon csináltunk ecetes hideg vizet, s egy fejkendőt belécsavartunk, s avval szoktuk béköttni a fejünköt.

9. *javallat: fejfájás (adatközlő: 20)*
...a gyomortól keletkezik a fájás. Vizes rongyval békötötték így ne!a fejit, és kész. Ez vót a gyógyszer.

10. *javallat: gyermekek hasfájása (adatközlő: 30)*
...asztán még volt úgy, hogy békötöttük a hasacskaájikot, s a köldökire tettünk egy kis pálinkás rongyot. Leszorítottuk, s ez volt otthon az orvosság. ...hát kamillát is szoktunk nekik főzni.

11. *javallat: fogfájás (adatközlő: 30)*
...kívről még meleg sós vízes ruhával borítottuk.

12. *javallat: fagyás (adatközlő: 30)*
... hát volt, aki savanyókáposztát, szóval így fejeskáposztát tett rá. Úgy a levélbe beleborították azt a részt, ami megfagyott. Az is jó volt.

13. *(adatközlő: 08)* A fagyást... – azt savanyókáposztával gyógyították.

BOROGATÁSOK

Vadárvácska főzete

Javallat: tályog (adatközlő: 36)
Vadárvácskát főztünk, s avval borogattuk. Az árvácska levibe tiszta fejer rongyot áztattunk, s azt kicsavartuk, s azt borítottuk reja a tályogra. Rá száraz rongyot tettünk.

Kámforos mézes szesz

Javallat: fogfájás (adatközlő: 08)
...mézespálinkába megmártották a vattát vagy rongyot, s komfort tette belé. A csontfájást es nagyon kenték ezzel a kámforos mézes szeszvel.

Kámfor és disznózsír

Javallat: gusa (adatközlő: 36)
...disznózsírral a kámfort összegyúrták, s avval is szokták megkenni.

Kámforos bűdösispirt

Javallat: köldökfájás (adatközlő: 08)
Köldökfájás. *Ilyen szokott-e lenni?* Tudja, a kicsi gyerekek vót köldökfájása. S akkor csináltak bűdöspálinkát... Denaturált szesz, de egy kis kámfort örökké tesznek belé.

Utilapi

Javallat: méhfájás (adatközlés: 08)
Utilapit használtak.

Javallat: nagymarin (adatközlő: 10)
Igen nagyon kemény vót. Én láttam. Nem haltak belé, de nagyon megdagadott, és sokáig vót. Nem úgy, hogy 2 – 3 nap, hanem 2 – 3 hétig is. Ezt sült hagymával es gyógyították, de vót még a mezőn ilyen utilapi. A széles vót a jó. Az annyira kipiszkálta a gennyet, nem maradt benne egy csepp se.

Egerfarkúfü és bodzavirág főzete, majd rákötött szalonna

Javallat: szúrt seb (adatközlő: 11) ...és délután hátramentem, engedtem a bornyút szoptatni, s én nem láttam meg, hogy a deszka le vót vetve egy helyen és a szeg felfelé állott. De én nem vettem észre. Én úgy, hogy ráléptem, ...alulról bement, s felül a lábomon kijött. ...és akkor ott vótak az oláh emberek, s ők kihúzták..., és édesanyám feljött, s akkor főzött elyen burjánt, – ... úgy mondtuk burján –, egerfarkú füvet meg bodzavirágot – ... és azt főzött, és akkor megmostam. Kiáztattam, de már megdagadott vót a lábom, és szalonnát vágott rá, ...s béköttem avval s meggyógyult. Nem mentem az orvoshoz. Meg vót dagadva, de meggyógyult.

Egerfarkúfü

Javallat: sérült lábujj (adatközlő: 11)
Nekem is a tehen rálépett a körmömre – ... a lábujjamra, s lejött a köröm teljesen. Egy asszony kérdezte, hogy mi történt a lábujjadval? S mondom: a tehen rálépett, és a köröm lecsúszott teljesen. Tudod fiam mivel mosd meg? Egerfarkú füvet főzd meg, de annak a levibe mosogasd meg naponta kétszer. S meggyógyult, s nem kellett orvoshoz menjek. Két héten belül már be vót gyógyulva.

Laposminta (Mária virág) fejejliliom és utilapi

Javallat: keléseket, marinokot gyógyítja (ak: 14)
...elyen lapikot, de az vót a legjobb: a laposminta. Vót fejejliliom, azt eszekevertük....akkor vót utilapi, azt es úgy megveregettük, s a kelést békötöttük vele, s a két három napra ki vót fokadva.

Javallat: kelés ha lett valakinek (adatközlő: 08)

...vót az a Mária virág, – úgy mondtuk laposminta – ...Azt es tettünk rá.

Paradicsom és sok egyéb... (pl. összegyúrt méz liszttel; zsír; párakötés)

Javallat: nyílt sebre (adatközlő: Szőcs Istvánné Miklós Erzsébet 41 éves)

...az ujjam, illetve a kezem. Valami megszurta, és akkor egészen besárgult, bepirosodott. ...és tett rá kereszt-
anyámnak az édesanyja paradicsomot, ...nyersen úgy megrakta. Utána másnap azt leszedték. Mézet összegyúrt liszttel, az vót rátéve. Következő nap meg bezsírozták, s akkor megint valamilyen tésztát tettek rá. Így gyógyult meg. Bár végeredménybe párakötés volt az, me't arra rátették a tésztára a celefántot, s meg egy vizes ruhát, s bebugyolálták. S ez így vót.

Savanyúkáposzta levele

Javallat: fagyás (adatközlő: 08)

A fagyást... – a savanyúkáposzta levelet ráborítottuk arra a megfagyásra, bekötöttük, s az gyógyította meg.

Melegborogatás

Javallat: mumsz (adatközlő: 14)

...gyerek korunkba, melegborogatást tettünk rá.

Javallat: menstruálás (adatközlő: 14)

...melegre kellett ülni valamire.

Izzadás

Javallat: derékfájás (adatközlő: 24)

...kifeküdtem mikor a legnagyobb meleg vót..., akkor egy nájlont elterítettem, arra ráfeküdtem, ilyen meztelen derekval, és az úgy melegítette, hogy a víz folyt le rólam. S az is sokat segített rajtam... Még kentük közbe bűdösipirtval, meg mindennel...

Vizesruha, lepedő

Javallat: lázas beteg (adatközlő: 37)
a lázas betegeket lepedőbe csavarták, ...vizeslepedőbe, ...sós vizeslepedőbe...

Javallat: himlő, kiütés (adatközlő: 27)
...tudom, kiütés vót régebben. Himlő vót. Kiütött rajtam es. Lejánka vótam, s tudom, hogy anyám vizes lepedőbe takart, s bétett a donyha alá, s úgy gyógyított meg. Meleg vizes lepedőbe belégöngyölt, s akkor betett a donyha alá, a jó melegbe. –... ott kellett üljek. Meg kellett száradjon a lepedő rajtam.

Javallat: derékfájás (adatközlő: 24)
... a feleségem a vizes rongyot rátette, s azt jól kimelegítette, s jól megvasalta. Úgy, hogy az is nagyon használt. Vasalóval megvasalta.

Javallat: a lázas beteg (adatközlő: 32)
Hát vízzel. A rongyot megvizítettük, és akkor elyen rongyos vizes ruhába takartuk. és akkor teát főztünk. *A teát miből főzték?* Hát hársfateából, meg bodzavirágnak a teáját, meg kamilla-teát. Almbüzü vót a neve.

Javallat: leforrázás (adatközlő: 10).
Mondjuk, hogy ha az ember leforrázza a kezit vagy a lábát, akkor rögtön hideg vízzel lemossa jól, s akkor meggyógyul. Mert én jártam úgy, hogy a kezemet leforráztam, és rögtön vizet tettem, hideg vizet, s lemostam, és akkor nem lett hályog reja. De hogyha elhattam, akkor hályog lett reja, és akkor fájt.

Javallat: orrvérzés (adatközlő: 11)
Orrvérzés. Hát az is vót... A hallántékát itt vizeztük meg, - ...még a torkát megvizeztük és hanyatt fektettük.

Javallat: méhcsipés (adatközlő: 10).
Hát azt es hidegvizes ruhával...

Szénamurha

Javallat: derékfájásra (adatközlő: 24)
...szénamurhát, azt is szoktak rátenni.

Ólomacet, flastrorom a patikából, s azután tojássárgájából, cukorból, lisztből és zsírból kenőcs...

Javallat: lábdaganat (adatközlő: 08)

...s még az én lábom es nagyon ki vót meredve...De az csontról vót meredve. Míg meg nem gyült, hogy ki nem fakadt, addig nem gyógyult meg. De sok mindennel próbáltuk, de semmi sem használt neki csak az ólomacet... Az ólom acet olyan vót, hogy az... - tudja az..., me't a lábon teljes hargas vót a nagy daganattól. ...és akkor egy rongyra ráöntöttük azt az ólomacetet, s akkor azzal én beborítottam. Na... és akkor az úgy eszehúzta, hogy meg tudta mutatni, hogy hol fakadt ki... ...és akkor, mikor hegyet húzott, akkor elküldtem a gyereket a patikába, és hozott azt a flastrorom. Nem tudom ismerik-e...?

...S akkor szépen... – tudja –, egy ronggyal rejatakartuk, me' az úgy tapad. S akkor azt reja borítottam, s akkor az kifokasztotta. ...és mikor kijött a genny belőle valamennyire, akkor csináltunk ebből a... – tojássárgája, és egy kis cukor s egy kis liszt, s egy kis zsír, hogy ne ragadjon oda, ...s azt szépen esszegyúrták, s azt rejaborítottuk arra a sebre. ...az úgy kihúzta a genny alatta, hogy három napra begyógyult. Hat hétig feküdtem vele. Nem tudtam lábraállni. S az uram oda vót katonának; ebbe a második háborúba elvitték koncsentára, s a gyerkekkel maradtam. S azok vettek le az ágyról s visszatettek. Levettek s visszatettek. Nem ettem, s olyan vótam, hogy imá' borultam fel. Imá' azt es gondolták, hogy meghalok. De oszt az kifokasztotta, s az kifolyt... – a genny, s aztán hála Istennek meggyógyult a lábom.

9. ábra Domokos Ambarus „életje”

(szkennelés eredeti képről Véménden)

10. ábra Erős Andrásné Erős Mária a lányaival
(szkennelés az eredeti fényképről Véménden)

IVÓKÚRA

MAGUK KÉSZÍTETTE KIVONATOKKAL, KEVERÉKEKKEL

Sokféle bajra megoldás:

1. *javallat: szoptatós anya meggyült mellének gyógyítása (adatközlő: 29)*
...főztek mindenféle burjányokat. Kamilla tea, galambvirág, vadon termő árvácska. Előbb párolták, s utána rongy közti tették a burjányokat, és ezzel borogatták. Ezáltal a tej lefolyt. Utána kámforos denaturált szesszel mosták meg. Lenmagot hagymás zsírban megpirították, s avval borogatták. Búzakorpát melegítettek hagymás zsírban, s azt tettek rá.
2. *javallat: szoptatós anya meggyült mellének gyógyítása (adatközlő: 01)*
Tehát mikor újszülöttet kap egy édesanya, és nagyon sok a teje, és az erek nagyon megtelnek tejjel, előfordul gyakran, hogy törést kap a teje. Tehát a doktorok nem tudják azt meggyógyítani... – csakis a házi orvosok /értsd: házi orvosságok – a Szerk./.. Hát azt is mivel gyógyítottuk? Tehát az valóban rajtam történt. Kétszer vágták a jobb mejjemet. Harmadszor nem engedtem meg. Akkor édesanyám eljött mihozzánk, de nem járt oda, mert hát vótak félreértések a családi körbe. De akkor azért eljött, mert nagyon sajnált. ...és ő készített nekem háziszappanból, disznózsírból, édestejszínből... – kikeverte nagyon jól. „és akkor szintén tiszta tehénvaját kevert egy kicsit belé, hogy az olyan zsíros legyen, s azzal borogatta be a dagadt ereket a mejjembe. Tehát az tartott – minden esetre – nyolc napig. S amikor a tejerek kezdtek enyhülni, és azok a nyílt sebek amit kivágtak, és mellette újra megpirosodtak... – Olyan foltok vótak. Avval állítottuk meg a nehézségeket... Hát minden esetre 14 nap után helyrejött a mejjem. De kétszer, amit szenvedtem..., amit kivág-

tak, azt nem lehet elmondani. ... és ez a házi orvosság, amit az én anyám csinált. Hát nem is éreztem utána fájdalmat. Tehát így haladtunk előre mindaddig, amíg a huszadik századot el nem értük.

3. *javallat: tüdőgyulladásra (adatközlő: 38)*
...nagynénémnek a fia tüdőgyulladást kapott. Nem vót orvos, s egy üdös aszszon azt mondta: ...szedjél békarokkát, Jézuska vérit, s akkor vót olyan magos virág, –...olyan sárga, olyan mind a kocsárdi –, s aztot egy kila nádcukorval essze kell főzni. Addig főzni, olyan lett mind az olaj. S mikor azt megfőzték, minden nap három csészével megivutt... Akkor az a fiatalember leszállott az ágyból és felkelt. S ez vót neki a gyógyulása. Tüdőgyulladása vót, és ki tudták ezzel a gyógyszerekkel gyógyítani.
4. *javallat: tüdőbaj, vért köp (adatközlő: 21)*
... Hát én es vótam úgy, hogy vért hántam, s nem mentem orvoshoz. Mert építettünk s nagyon sokat dolgoztam. Azt mondták, mennyek orvoshoz! Nem mentem orvoshoz, mert nem vót pénz. Azt mondta egy szomszédasszon, hogy hozzunk egy kila jégmázat, tojást és citromot. S azt a háromot tegyük egybe. ...és az a citrom úgy elette azt a tojást mindenestől, hogy ...hát nagyon csúnya vót. ...és háromszor egy nap kellett abból igyak. Ha mezőre mentem, vagy hazajöttem, vagy egy üvegecskébe kellett vigyek. De azt mondta, hogy a tüdőmről úgy lepucolja, hogy semmi baja nem lesz. Úgy es lett, hogy én meggyógyultam. Nem tudom melyen betegség vót, de vért hántam. ... Csakis a tüdőmben lehetett a baj, mert megfáztam.
5. *javallat: hidegrázás esetén (adatközlő:13)*
... a kékkövet megtörték, s ebből egy jó kávéskalánval, vagy evőkalánval belé-

tettek egy csiporba, s langyos vízzel megitták. Ez annyira hányatta az embert, hogy... a gyomrát es volt, hogy kihánnya. Me't azt mondták, hogy a hidegrázás ez a rossz víztől van.

6. *javallat: gyermekek hasfájása (adatközlő:30)* ... Főztünk fehérhagymát, ami tiszta fehérhagyma volt. Hajastól, héjastól, mindenestől tiszta vízben megfőztük, lehűtöttük, egy kis cukrot tettünk, mikor fáj a gyomrik. Vagy pedig termeltünk ánist, megfőztük, s avval es szoktuk...
7. *javallat: geleszta elhajtás (adatközlő: 30)* ... hát a savanyókáposzta is nagyon jó, hogy megenni éhomra. Ami rendes savanyó, a télire elszózott káposzta. Vagy pedig a bosztánmagot meghíjalni, s azt megtörni és megenni. De azt is csak éhomra. Olyan orvosság, hogy sokkal különb, mint a patikai. ...legalább két-három reggel.
8. *javallat: felfúvódásra (adatközlő: 36)* ... Fodomentát, s kömént. Annak a levit megitták teával.
9. *javallat: méhfájás, asszonybajok, lejárt a méhe (adatközlő: 30)* Kisasszonypapucs-gyökerének alkoholos ázaléka
– *Andrásfalván az asszonyoknak ha méhfájás, vagy hát... ilyen asszonybajuk volt..., mivel gyógyították?* – Voltak olyan virágok. Úgy nevezték, hogy kisasszonypapucs. Olyan volt a virágja, mind egy gyűszű. S annak a gyökerit kiástuk, s szép tisztára megmostuk, üvegbe tettük, s pálinkát tötöttünk rá. s azt úgy... olyan adagolva egy fél kis pálinkaivó pohárral ittunk egyszerre. Hát azt kellett gyakorolni többször is..., de e' volt ennek az orvossága. Evvel szokták gyógyítani. Nem ment senki műtétre, ha még..., – hát úgy jobban mondvá: még..., – ...ha lejárt is, e' volt az orvossága.
10. *javallat: gyermekágyas asszonynak (adatközlő: 08)* ... az a kámforos pálinka

a gyermekágyas asszonnak... Takarította és gyógyította. A méhit, helyre gyógyította. ... Me' meg es köttek münköt..., – nem úgy mind itt, hogy az a rossz tört /értsd: vér – a Szerk. / es, ami bennünk vót maradvá, kilenc hónapon keresztül az kiment..., kihajtotta.

Egyéb kivonatok, anyagok:

1. *javallat: fájós fogra (adatközlő: 23)*
Nyírfa- és cserfahíj – ...főzzél nyírfa-híját, s cserfahíját, főzd egybe, s vedd bé a szájodba. Én azt vettem, s nekem onnantól a fogam nem fáj.
2. *javallat: asztma, légzési nehézség (adatközlő:20)*
Méz –...mézet eszek, s attól valahogy tudom köpködni.
3. *javallat: tüdőbaj (adatközlő: 29)*
Fenyőfarügy és méhméz ...fenyőfának a májusi rügyit, – most ami van.–. azt leszedni, vízbe megfőzni, s úgy tea helyett inni. S az használ a tüdőbajra. ... és méhmézzel. Egy liter teába körülbelül így... amit össze tudunk fogni három ujjal. Hát ugye dekára nem mértük. ...Ezt megszáritottuk. S úgy három ujjal meg tudtuk fogni, úgy mint egy másik teát amikor főztük. Nem cukroztuk, nem cukorral, hanem méhmézzel cukroztuk meg, azt úgy itták
4. *javallat: tüdőbaj (adatközlő: 29)*
Cékla leve savanyítóval együtt... céklát is szoktak főzni, és ráöntötték a rozskorpának a levit. ...Szóval rozskorpát. Otthon úgy mondtuk, hogy savanyítót csináltunk. S annak a rozskorpának azt a levit ráöntöttük a céklára, míg egybeérett, s akkor aztán annak a levit itta. Aztán vörös céklát megfőzni, és rendesen elrakni, úgy, hogy cukor, meg ecet, só, köménnel. ...és azt a vizet igya..., és a céklát es, hogy egye meg. Az nagyon használ a tüdőre.
5. *javallat: tüdőbaj (adatközlő: 29)*
Káposzta leves es jó.

6. *javallat: hányta a szentantaltüze (adatközlő:03) Céklalé...*– bekötötték céklalével, hogy a forró nap ne süsse...
7. *javallat: hidegrázásra (adatközlő: 37) Bors borba keverve* –...veszek én egy kila borsot, – török borsot – s egy fél liter borba belétegyük..., megiszod s meglátod, hogy meggyógyulsz. Mikor megittam, akkor felkeveredett a gyomrom, s tiszta bikanyálat dobáltam ki. Olyan vót az az orvosság. Szóval akkor onnantól nem es rázott a hideg.
8. *javallat: var (adatközlő: 36) Csutika* ...A vart csutikából főzött teával gyógyították.
9. *javallat: rossz étvágy, gyomorfájás (adatközlő: 30) Japán gomba* ...az üvegbe' nőtt, mintha élt volna. Ha pálinkát tötötték rá, úgy nőtt tőle.
10. *javallat: közérzetjavítás (adatközlő: 29)* ...egy akkoracsát ne, (mutatja) mind egy ötforintos, belétegettek egy tányérba. Aztán arra tettek cukrot, s minden nap tojást. S az növekedett, növekedett. S az akkorát nőtt, mind egy palacsinta. S erről aztán azt a teát itta Péter bám. ...és mire volt ez jó? Hát én nem tudom, hogy mire volt jó. Azt mondták hát, hogy jobban lesz tőle, de hát egy darabig hát növelték s itták róla, ...de sokra ment...
11. *javallat: méhfájás, méhleereszkedés, asz-szonybaj (adatközlő: 20) Gőzőli, párolja magát Piros céklát főztek, vagy krumplit.* De a legjobb vót, jó forró vizet beléöntöttek egy vájlingba, s akkor fölėje álltak, s úgy párolták magikot. legjobb a kamillatea vót. Kamillába megfürödni. Kamilla ülőfürdőt kell csinálni.
12. *javallat: nátha (adatközlő: 08)* A náthát...? – ... kigőzőltük magunkat. Meleg teát ittunk s forró bort. Vaj ha bor nem vót..., jó mézes pálinkát ittak.

Italok:

1. ...*pálinka, rum vagy bor javallat: ha megkőte az apró gyermeket (adatközlő: 30)* ... Italval gyógyították. S melegbe tartani. Pálinkát, bort, de inkább pálinkát, mert jobban átmelegedett attól, s hamarabb kihajtotta.
2. *javallat: anyaméh lejárás (adatközlő: 30)* ...olyan volt a virágja kékszinben, mind egy gyűszű. S annak a gyökerit kiástuk, s szép tisztára megmostuk, üvegbe tettük, s pálinkát tötöttünk rá. s azt úgy – olyan adagolva egy keveset inni belőle reggel; egy fél kis pálinkaivó pohárral ittunk egyszerre. Hát azt kellett gyakorolni többször is..., de e' volt ennek az orvossága. Evvel szokták gyógyítani. Nem ment senki műtetre, ha még ha lejárt is, e' volt az orvossága. Készítése: ...ugyanannyi gyökér és pálinka úgy, hogy lepje el félig. Hát keserű, az olyan keserű, mint a tubák.
3. *javallat: huzattól fáj a foga (adatközlő:23)* ...jól megmelegedve huzatot kapott, s akkor a foga fájni kezdett. De ha kilikadott..., ott mentség nem vót, ki kellett húzni. Pedig hol dohánpipa „izét“ tetünk a likba belé... Vagy elmentünk a kocsmába, megittunk egy jó fél deci rumot. Pillanatilag ellálott, de utána újból fájt.
4. *javallat: foghúzás után (adatközlő: 37)* ... kilukadt a fog azt ki kellett húzni. S utána megittam egy fél deci pálinkát azért, hogy ne gennyesegegyék be.
5. *javallat: foghúzás után (adatközlő: 22)* ...ha fogat húzatok, – nem vagyok iszákos, nem iszok–, de ilyenkor is veszek rá egy kis pálinkát a foghúzásra. Jót tesz. Valóban jót tesz...

Forró tea

Javallat: köhögés (adatközlő: 20)

...A másik köhögést...? Hát kérem szépen, nem szabad hideg vizet inni, csak forró teát, s ne legyen sok cukor benne. Hársfatea, ... az a legjobb.

Javallat: nátha (adatközlő: 22) Nátha. Mivel gyógyították? Az hülés. Hát forró teával. Megpergeltük a cukrot, öntöttük vizet rá, s abból ittunk.

Javallat: torokfájás (adatközlő: 10). Hát ilyen virág teákkal gyógyították azt is.

Borsospálinka

Javallat: gyomorfájás, gyomorégés (adatközlő: 29)

Borsospálinkát gyomorra... Ha a gyomra fáj valakinek, akkor borsospálinkát ittak, s akkor elmullott. Az eszehúzza, nem fáj. Egyszer-kétszer így ivott naponta, s akkor az helyrehozta a gyomrát.

Piros bazsarózsa virágja és tej

Javallat: menstruációs zavar (adatközlő: 36)

...pünkösdirózsának a piros virágját megszártították árnyékos helyen, és ha valakinek menstruációs zavarja volt, akkor édestejben megfőzték, és azt itták. ...egy csészét, vagy fél csészével. Úgy háromszor-négyszer ittak belőle. Ez használt.

A fekete kutya szőre

Javallat: fogfájásra (adatközlő: 13) ... nagy orvosság volt, ha volt fekete kutya. Annak szőrit égett borba megfőzték, és evvel gyógyították.

11. ábra Legények

(szkennelés eredeti fényképről Véménden; ny.sz.: 388)

VI. KEVERÉKEK, KENŐCSÖK, OLAJAK, OLDATOK

Hurkafonnyadék-zsír

Javallat: pattanásra, sebre, csicsfájásra, (adatközlők: 30, 36) ...mikor fogyasztották a hurkát, azt a zsírt eltették, ...a fűszereknek a zsírja, ami kifőtt a hurkából. Az ereje. A fűszerekből ami kijött. a hurkafonnyadékot szépen kisütöttük tisztára, s azt el szoktuk egy pohárba tenni...

Javallat: repedésekre, sebekre (adatközlő: 36) ...sebekre, repedésekre hurkafonnyadék zsírt használtak.

Javallat: sebre (adatközlő: 29) Hurkafonnyadék zsírral kenték bé a sebet, s hamar bégyógyult. Az a hurka kifőzés után fenn maradt zsiradék.

Hurkafonnyadékzsír és sós háj

Javallat: sebre (adatközlő: 29)...hurka fonnyadékzsírral kenték bé a sebet, s hamar bégyógyult. Az a hurka kifőzés után fenn maradt zsiradék.

Javallat: csemellés (herpesz) (adatközlő: 07) ... Ha a száj részen az arcon jött ki, akkor hurkafonnyadék zsírral, vagy féretett hájjal, /sóval eszekevert háj/ kenték be.

(adatközlő: 37) ...csemellés. Ha jól esett az étel, akkor is megcsemellett, s ha nem esett jól akkor is...Valami olyan ételt ett, hogy vagy jól esett nagyon, vagy pedig nem esett jól. Ettől kapott osztán hasmenést, s csemert es olyant, hogy... hát nagyon beteg lett tőle... Kisebzett a szája.

Hurkafonnyadék-zsír, s még egyebek (kristály a patikából, kékkő, szegfűszeg, szerbors)

Javallat: kelés és nagymarin genny eltávolítás (adatközlő: 24) ...amikor a disznót elvágta, s mikor meglátta, hogy a vízhólyagba sok zsír van, , akkor kivette, s felakasztotta a gerendára, s reggel a hurkát kifőzték, s az a zsír megfagyott. Abból leszedett, s belerakta abba a húgyhólyagba, s akkor visszaakasztotta. S akkor csepegett-csepegett az a hólyag. S mikor gondolta, hogy kicsepegett mind, akkor kristályt hozott a patikából, kékkövet, szegfűszeget, szerborsot.

Ezeket mind megtörte, s belerakta abba a zsírba, s eszekeverte, s el kellett hagyni, hogy érjen meg. S akkor mikor megérett, úgy jöttek oda orvosságért...Egy tiszta forgácskát beletett, s mikor jött valaki, akkor örökké vett ki vaj 3 - 4 kalánkával, s beletette egy tiszta papírkába, s úgy adta oda... Azzal szedették a gennyet, e-lyen nagymarinról, meg a kelésről. Az nagyon jó vót biza...

Récezsír

Javallat: csemellés (adatközlő: 22) ...ha valami jót ettem, a szájomot egy hétig nem győztem kenni. De legjobb azt – aszongyák – megkenni e-lyen récezsírral. Avval kentem gyerekkoromba jes. S most es egy hete bé kellett kennyem récezsírral, s avval gyógyult meg.

Házizappan és kovász vagy disznósír

Javallat: kelésre (adatközlő: 01) A kelést mivel gyógyították? Hát tudja a kelést, több mindennel lehet gyógyítani. De a kelésnek legjobb, hogy ha már egészen látszik a gennyezés, van neki hegye...

Me' van két fajta kelés...; amelyiknek nincs feneke – így tanultam, hogy belül van a gyökere, és nem híz hegyet. Azt csak a lúgos szappan megkaparva... – disznósírral megborogatva, éjjelre azt, és nappalra sós szalonnát. Az pucolta ki a feneketlen gilvát.

Javallat: kelésre (adatközlő: 15) ...kovásszal és háziszappannal keverték.

Javallat: eredés az ujjon (adatközlő: 01). Ha megeredt valakinek az ujjja? Ha megeredt valakinek az ujjja, nagyszüleink úgy csinálták, hogy szappant főztünk – ...házi szappant, azt megkapargattuk..., – disznósírral jól esszekevertük, és akkor egy kis vízzel csináltunk egy pép-tésztát, – ...olyan folyékony pépet és azt a szappant belékevertük. Két fehér ruha közé tettük. Az eredésre borítottuk. Átköttük ujjainkat, és azzal enyhítettük fájdalmainkat. ...és az a szappan, az a lúg, kihúzta a tüzét, és megengedte, hogy az eredés kipucolódjon. Tehát másnapra, egy éjszakán át bekötve tartottuk ujjunkat. Bármilyen fájdalom vót, de reggelre kinyílt a seb ahol a gyülés vót, és kifolyt a betegség belőle. Két nap után rendbejött...

Fehéürmös édestej

Javallat: hánnya a szentantaltüze (adatközlő: 03) ...sokan a Szent Antal tüzit mosogatták fehéürmös édestejvel. A fehéürmöt nyers állapotban édestejbe tették, 2-3 napig áztatták, s evvel a tejjel megmosták.

Báránfaggyú, birka faggyú

Javallat: cserepes kéz (adatközlő: 30) ... bárán vágunk, akkor olvasztottunk ki; abból a báránfaggyúból eltettük egy tiszta edénybe, leköttük... (adatközlő: 02) ...Birka faggyú. Az volt a legjobb. Jól beledörzsöltük, s az volt a legjobb

Javallat: cserepes kéz, láb, cserepes száj. ...vagy kifújta a szél. (adatközlő: 12) ...erre a repedésekre az jó. A birka faggyút kiolvasztani, s annak a zsírával kenni. Az nagyon jó erre a repedésre.

Javallat: csizmatörés (adatközlő: 21) Ha valakinek a csizma feltörte a lábát, mivel gyógyították? Juhfaggyat megpergeltünk. Nem tudom mivel... – szenet törtünk esze... – vagy mit, s azzal megkentük. Feltörés, az es nagyon csúnya vót. Avas hájval es kenték.

Javallat: fagyás (adatközlő: 21) Azt tudom, hogy az én emberemnek meg vót fagyva mikor a tőkére járt. Birka faggyú jes jó. Megolvasztották a birka faggyút, s amikor puha vót, rejakenték. Az rejafagyott, s az nagyon kivette azt a fagyfájdalomból a fagyást. Ez vót a jó a fagyásra... – a birka faggyú.

Javallat: Nátha ellen? (adatközlő: 12) Régi egyszerű nátha ellen az orrunkat este kívül-belül kanasinnal vagy birka faggyúval kentük.

Javallat: cserepes kéz vagy -száj (adatközlő: 10) Birka faggyúval, tejszínvel és vajjal is kenték. Általános gyakorlat ez vót, hogy a faggyúval kenték meg.

Méhviasz, vaj és hagyma

Javallat: megkelt a csics (adatközlő: 05) ...az okozta a leghamarább, hogy rejafekütt, s azt teli vót tejjel, s azt megnyomta, s akkor megkövesedett, s olyan kék szederjes lett. Vót akinek kibomlott. Hát csináltak akkor, méhviasztot, vaját s hagymát úgy esszerántottak, s avval raggatták. S így sokat gyógyult.

Fehér liliom virága

Javallat: fülbe cseppenteni (adatközlő: 36)
...olajat csináltunk, üvegbe rakták, s kitették a napra és olaj lett, s azt is a fülbe cseppentették.

Javallat: szemfájás (adatközlő: 10) Azt meg, ha gyulladásba vót, ennek a fejr-liliomnak a virágját belétték a pálinkába úgy, hogy három-négy napig tartották benne, s avval borogatták. Az olyan vót, – a fejr-liliomból hogyha tettünk belé –, az eltartott egy évig is. Mondjuk, hogyha elvágtam a kezemet, azt is avval köttem be. S ha a szemem fáj, azt tettem rá. Ez mindenféle használt – a fejr-liliom, a pálinkába téve.

Tojás-zsír

Javallat: égési sérülésre, sebre (adatközlő:30)
...főzzük meg keményre a tojást, a tyúktójt, amilyen keményre csak megfőzhessek. S a szíkját tegyük tiszta bádiktángyérba, s tiszta forgácsval, faforgácsval, egy olyanval, mint egy gyufaszál, addig keverjük, ...s akkor esszesodorni ezt a tojássárgáját amíg abból zsír lesz. ... – úgy mind, amikor a zsírt olvasszuk, hogy tepertyűje marad a zsírnak –, ...ennek es úgy, ennek a tojássárgájának marad egy kis tepertyűje. S akkor azt szépen le kell szűrni... S akkor kerestünk tiszta tollat, s a tollúval békentük.

Javallat: epsemereg /seb a térd alatt/ (adatk.: 29)
... tojásnak a szíkját sodorjuk cukorval. Mennyi szíjja van, amennyi súly a szíjja, annyi súly porcukrot tegyünk, és azt dörzsöljük jól össze. Avval kenjem meg a sebet, kössem be aztán ruhával. Kösem be és ne oldjam le. Öt napra leesett a ruha avval a sebvel, s begyógyult.

Tojás és lükör

Javallat: tüdőbaj (adatközlő: 20) ...hát ott csak tojást vertek esze lükörvel. Így hallottam.Vaj a tojást belétték úgy a lükörbe, s az úgy megette magát még a tojást es. S azt itta a beteg

Lenmag, kendermag és méhviasz

Javallat: kelésre (adatközlő: 29)
... lenmagot s kendermagot méhviasszal egybefőztünk, egybe olvasztottuk, s avval leragasztottuk azt a kelést. S az érlelte, s ki jes fakadt.

Javallat: nagymarind (adatközlő: 22) ...a marin. A nyakán lett, vagy az ágyékába, vagy a hunya alatt. A zsemle s a lenmagval gyógyították meg.

Javallat: nagymarin (adatközlő: 22) Vót nagymarin dagadás. Tejbe megfőzték a zsemlet s lenmagot, s ezzel kötték be. Az kifokasztotta, kihalította.

Disznyózsír

Javallat: cserepesedés (adatközlő: 02)...ha valaki a kezét beléteszi a hideg vízbe, szél van, s akkor egyhamar megszárad a keze nagyon. Ezt tiszta disznyózsírral megkentük.

Javallat: aranyér (adatközlő: 37) ...nekem vót aranyerem, éreztem. S néném aszongya: Tudod mit csinálj? – aszongya. Nyomd vissza, s disznyózsírral kend meg, s meglátod meggyógyul. S úgy is lett meggyógyult.

Javallat: gennyes csicsgomb (adatközlő: 14)
... sokat szoptattam, sok gyereket. Majdnem egymás után haltak meg, s születtek. S biza nekem egyik mejjemből oda kellett a másikba, me't nem tudtam szoptatni, me't meggenygyesedett a csicsem gombja. ...Úgy zsírral kentem, disznyózsírral.

Javallat: testfájás (adatközlő: 32)
Emlékszem, édesapámnak fáj a lába, s disznyózsírral kente be. Járt orvoshoz nagyon sokáig, kórházba is vót, de semmit sem használt. És disznyózsírral ahogy csak tudta az édesanyám, minden nap háromszor jól bemaszírozta, és két hét alatt meggyógyult.

... mind égésre jók...

Javallat: égett bőrfelületre (adatközlő: 30)
...otthon régebbi faolajat is használtak égésre. Otthon úgy mondták az étolajnak, hogy faolaj.

Javallat: égett bőrfelületre (adatközlő: 36)
...mikor elégettem a kezemet, akkor megköptem nyálval, és akkor sórt raktam rá. S utána tojásfehérjéjé, és egy húsz perc múlva már nem fájt, úgy kihúzta a tüzet.

Javallat: égés, leforrázást (adatközlő: 20)
...mészlével gyógyították. Bekenték faolajjal, és gyógyították aludttejvel.

Javallat: leforrázás (adatközlő: 05) ...
Nekem es a gyerek elégett. Belévágta a karját a forróvízbe, s a bőre egészen lejött. Lehúztam az ingecskejét, de nem vót eszem, hogy lehasítani. S akkor a keresztanyám meglátta, hogy ott futkározás van. A gyerek nagyon sirt. Odajött, s aszongya: Hamar hozzatok – fiam – olajat! Akkor úgy vettünk két lejre olajat, faolajat, egy fejtér viaszgyertyát, s egy árkus papírost.. Úgy mondtuk, – úgy mondom, ahogy mondtuk. Aztat egy tányérba belétette, ...de nagyon sietet, me' nagyon sikolytolt a gyerek. Azt még esze se tudta rendesen olvasztani. Egy tiszta rongyot odaadtunk, s akkor arra ráöntötte, s valameddig fújta, hogy ne legyen olyan meleg, s azzal béborította. A gyerek úgy elaludt, hogy másnap ebredett fel. Oszt' még csinált ő nekem ilyen orvosságot. Mikor egy hete vót, olyan tiszta vót a ... – olyan szépen meggyógyult, mind a mások keze. Azon más forrás se vót maradva. Ez a fejtér viasz s az olaj.

Javallat: égés, forrázás (adatközlő: 08)
A forrázást... – azt tojásfehérjével kenik, s még a tüzet es kiveszi. Itt a karomon mutatom meg. Nemrégén megszedültem s elestem neki a kályhának, s úgy égett, hogy alig tudtam megszabadulni onnan. ...tojásfehérjével megkentem, meggyógyult.

Krumpli, vagyis a pityóka

Javallat: égésre (adatközlő: 29)
...krumplit reszelni, az es használ. Ezzel borogatni, s nem hólyagzik ki.

Javallat: lázas beteg (adatközlő: 01) A lázas betegeket összeink evvel gyógyították. Összevágta krumplit, és rátették az erekre a kezekre, a hallántékra kétoldalt, és az ütőerekre a bokába. S így csökkentették le a lázikat... Tehát 2-3 óra hossza szünet után, a 40 fokos láz lecsökkent.

Javallat: nagymarin érlelése (adatközlő: 14)
...s nagymarin kezdett oda lenni. S mondom: mit csináljunk? Aszongyák, hogy kell nyers krumplit lapokba elvágni, s azt szépen reja kell kötni... S én rejaköttem ezt a krumplit. Szeleteltem, mind ahogy megsütöttük a sporhelton, olyan szeletet vékonra, s oda rejatettem, s azt tartogattam rajta addig-addig, hogy mindig újat tettem, újat..., hogy egyszer hát pirosodni kezdett az a daganat...S egyszer hát, csak es kelés lett abból. Teli vót gennyvel, csak nem vót elkészülve. S ez eszehúzta, s ez érlelni kezdte – ez a nyers krumpli. S így osztán két luk lett rajta. Osztán mikor a genny folyni kezdett ki, akkor rejatettem, hagymát süttem, s akkor tettem belé zsírt, s úgy... rejaköttem a nyakára. S az osztán kihúzogatta úgy a gennyet...

*Javallat: epsemereg (adatközlő: 38) ...*a krumplit elvágta és megvakartuk, s azzal /értsd: az epsemereggel – a szerk./ bekentük a pityókát. ...elég csúnya vót, mert folyta bé az egésszet. Ha karján vót, ha orcáján vót, az csúnya vót, mert folyta bé az egésszet...

Javallat: fejfájás (adatközlő: 22)
...édesanyám – mikor gyermekek vótunk –, a fejt nagyon szokta fájtatni. Hazajött a piacról, mert elszoktak menni a piacra. Akkor eszevágta a pityókát, s azt a hideg pityókát rejatette egy kendőre, s a kendővel békötötte a fejt jó szoroson, s ezzel csillapította a fájaldalmát. Én így láttam édesanyámtól.

Javallat: fejfájás a homlokán (adatközlő: 01)

A fejfájást mivel szokták enyhíteni ? A fejfájás? – ... van mikor a halántékon kezdődik. Van, mikor az agya fáj. De mikor itt keresztül a halántéknál az egész homlok fáj, esszereszeljük a krumplit, és két ruha közti tegyük, és egy órai pihenés után elmúlik a fejfájás.

Pipakorom kenet

Javallat: epsemereg (adatközlő: 13) ... az öregembereknek kivették a pipájikból a kormot, ami a pipaszárába, vagy a pipatorkába volt, s avval a pipakoromval megkenték, és ettől száradott meg úgy, hogy helyrejött.

Javallat: epsemereg (adatközlő: 38) ... azt mondták, hogy pipakormot. A pipából kiöntötték, ami benne maradt, és megtörték jól, s aztat felvizítették. ...Én nem es tudom vízzel vaj mivel. S azzal békenték. De az csúnya vót, fekete. De az nagyon csipte..., – s aszonták, ha csípi jó, me' kiégeti. Mitől jött? ...ha a kutya megnyalja vagy a macska, ...attól es jön.Vót valami olyan gaz, ami nem stimmel a testhez, s odadürüszködik, s akkor attól es megkapta.

Javallat: fájós fogra (adatközlő: 23) ...de ha kilikadott..., ott mentség nem vót, ki kellett húzni. Pedig hol dohánpipa ízét tettünk a likba belé...

Méz és rum elegye

Javallat: fogsor fájása (adatközlő: 24) ... két deci rumot, s két kalán méhmézet..., s azt rázd össze jól, s végy bé a szájordba egy kanállal, s akkor a torkodba háromszor gurutyoltasd meg, és azt ne nyeld le! Háromszor egymás után csináljam ezt meg. Megcsináltam, a lukas fogam nem vót... De hála Istennek – én Bukovinától Majosig – fogat nem húzattam... de úgy meggyógyultak, hogy... De mind azt mondták, hogy az állam hülhetett ki...

Korom a fészifokán

Javallat: epsemereg (adatközlő: 33) ...ha valakinek epsemerge vót, akkor lefedtünk egy fészifokot tiszta kender ronggyal, – amit szóttünk s még nem járt vízbe –, s azt meggyújtottuk, s feltettük..., s akkor a helyit zsírval azt bekentük egészen, egyszer, kétszer, háromszor, –... s úgy letakarította, hogy olyan vót mind a kristály az a korom. De az abból az ízéből lett, a vászonból. Azon a fészifoka megmelegedett, s akkor avval békentük ott..., ahol vót. S egy két napra hát meggyógyult.

Javallat: cserepes kéz, láb, cserepes száj, vagy kifújta a szél. (adatközlő: 12) ...kender rongy darabot... – azt égettek s zsírt gyúrtak bele abba a hamuba, s azzal kenték az elyen repedéseket.

Sült krumpli

Javallat: szemfájás (adatközlő: 21) ...Bukovinába fájt nekem a szemem. Egyszer megyek fel..., – a Hatodik Lábba mentünk, s Máté Marcikáné aszongya:

- Mi van édes lejánkám ?
- S mondom: Hajja, úgy fáj a szemem.
- Tudod-e mit édes lejánkám? Süssél krumplit, s két ruha közti tedd belé, s azzal kösd be!
- S én úgy es csináltam. Este hazajöttem, s a sütőbe süttem krumplit, s jó forrón két ruha közti belé tettem, s így béköttem ne... – vaj három este, s a szemem meggyógyult. Máté Marciné tanyított.

Kendermagolaj

Javallat: fülfájás (adatközlő: 10) Vót az es... Arra jes meleget tettünk, meg olajat cseppentett anyám a fülünkbe. Étolajat... /faolaj/, vaj kendermag olajat, me' az vót ott.

Ír

Javallat: kelésre (adatközlő: 15) ...írt főztek vagy gyúrtak.

Javallat: kelésre (adatközlő: 14) ...anyám főzte. **Méhviasz, s fenyőfa-szurok, s kámfor, s faolaj.** Négy félét esszefőztek. Az nagyon jó orvosság. ...Megkente. Elég az, hogy kellett harmadnap múlva mennyen..., – me't ugye kellett a bányába mennyen –aszongya az orvos: ez olyan szép, ...magának ez a sebje most, mi van ezzel? S na ládd-e fiam, némelykor – aszongya – jobb ez a házi-orvosság, mint ha a patikából megveszik. Ez nagyon jó.

Egy asszonnak tizenkét éves sebje vót. Tizenkét éve, hogy hordta ezt a sebet, s ettől a zsírtól gyógyult meg a lába.

(adatközlő: 24) Csak ilyen írt főztünk, és utilapit, csattantó-burjánlapit, s répalévált.

Békarokka, vagyis a fentőfű,

Javallat: vesebaj (adatközlő: 30) A vesebajnak nagyon jó orvossága, a fentőfüvet megfőzni, s letenni egy üvegbe. Tiszta üvegbe, és azt illogatni víz helyett. Ez nagyon jó orvosság.

Javallat: Vesebaj. (adatközlő: 08) A vesebajra elyen békarokkából teát kell főzni, s az jó.

Javallat: köhögésre (adatközlő: 33) ...békarokka – Istensegítsen ez békaláb a fentőfű –...Köhögésre jes használták.

Javallat: nehéz vizezés, vízkórság (adatközlő: 14) ...Nehéz vizezés Békarokkát főztek /fentőfű/, s avval gyógyították. – vízkórság –...azt mondták Bukovinába.

Javallat: sárikság, sárgaság (adatközlő: 01) A sárgaságot? Gondolom van akit elfog kicsi korába, ...van akit nagy korába. Tehát öszüleink fentőfüvet szedtek, és teának megfőzték és avval mosogatták az arcképet ahol a sárgaság megjelent, ... és utána zöldséglevelet főztek teának, s azt itták víz helyett.

Sósorszesz

Javallat: fejfájás (adatközlő: 33) ...sósorszeszt es egy rongyra rátették s béköték a fejit, s úgy elmúllott.

Javallat: apró kiütés (adatközlő: 10) Ferenc pálinkával /sósorszesz/ dörzsölte be anyám.

Javallat: ekcéma (adatközlő: 08) Most a lányom benne vót. A lábujjait annyira kidörzsölte, hogy a vér csurgott. De mondom neki: Te, kend csak meg ezzel a izével... a sósorszeszszel! A vattát megmártotta, s azt hittem, hogy felmászik a plafonra. S másnap eljött, s jaj anyukám – aszongya –, jót tett, me't meggyógyult a lábom. Még egyszer megkentem otthon este, s ez meggyógyította.

Kámfor, büdösispirt és mentőpor

Javallat: reuma (adatközlő: 30) ... otthon neki, abba kámfort s mentőport tettek, s avval szokták bedörzsölni. Ezzel gyógyították a reumát.

Javallat: általában testfájás esetén (adatközlő: 33) ...a legnagyobb orvosság tuggya-e mi vót Bukovinába? Akinek beteg vót a feje, vaj teste, ilyen kámforos büdösispirtet használtak. azzal dörzsölték meg az ember testit, –...vaj ami je fájt. Ez mindenre használt...ez a büdösispirt, a denaturált szesz.

Büdösispirtbe csípős paprika

Javallat: derékfájás (adatközlő: 22) ...a fázásból jön leghamarább. Vaj hogyha nem jól lép valaki, akkor es leszakad a dereka. Vaj ha valamit megemel nagyon, akkor is leszakad a dereka. Oszt' vannak most má'orvosságok, – ...de hogy azelőtt?... hogy mivel...? Régebb büdösispirtvel..., azzal kenték. Vót aki még abba tett belé paprikát, ...erős paprikát, hogy jó erős legyen. S oszt' azzal megkenték. S oszt' szökdösött, – égett úgy a bőre, hogy... – Ezt így halltam. Hát lehet, hogy gyógyult, s lehet hogy nem...

Fejérüröm pálinkával

Javallat: gyomorfájás (adatközlő: 29)
...pálinkába tették, s megitták, mikor a gyomruk fáj. Egy marokkal beléttettek egy liter pálinkába, belényújtották, aztán az ameddig benne tartott, leitták róla, s még tötöttek reja. S jólesett... – Megérlelték.

Javallat: gyomorfájás (adatközlő: 13)
A fehérüröm használata a gyomorfájástól vót. Ha valakinek nagyon fáj a gyomra, akkor fehérürömöt szárítottak, összetörték, a pálinkába tették. Hát egy fél liter pálinkába kb. 2-3 dekát tettek.

Javallat: forró hidegrázás (adatközlő: 26)
...a forró hidegrázást úgy gyógyították, hogy egy liter pálinkába egy liter édes-tejet eszekevertek. Az édes-tejbe előbb fejérürömöt tettek. 2-3 napig áztatták ezt eszekeverve, s így adták a betegnek.

Javallat: hidegrázás (adatközlő: 22)
A fejférüröm hidegrázástól es jó. Sok mindenre használták. A fejérürömöt megtörték s beléttették egy üvegbe, s meg kellett várni, hogy ériék meg. De olyan keserű vót. Vízet tettek hozzá vagy mit? Pálinkát. Pálinkába tették belé, de olyan keserű vót. S ezt meg kellett inni, s aszongyák ez használt. Oszta' attól-e, használt-e vagy nem, – de elhagyott. Aztat többféle gyógyszerre használják, ...a fejérürömöt. Az jó orvosság.

Élesztő

Javallat: pattanás az arcon (adatközlő: 01)
Akinek pattanás van az arcszínén, kezín – kívül olyan apróságba-, ... használjon minél töb élesztőt. Minden nap 10 dinár értékű – egy kocka – élesztőt használjon el. S az kipucolja az egész vért. Mert, tehát ezeket a pattanásokat a vér húzza ki. A vérnek hiányzik valami. ...és ez az élesztő... – ez van komló-virágból, sörből, és ez pucolja ki a vért.

Méhméz és egész tojás

Javallat: asztma (adatközlő: 30)
...tettek mézbe – méhmézbe – tojást héjastól, s rumot belé az üvegbe. S elásták a ganyéba. A ganyéba kellett üljön nyolc nap úgy az üvegbe. S azt a tojás-héjat is úgy elette az a méz, meg az a rum, hogy semmi nem látszott benne.

Fehér liliom levele, utilapi, citromlevél

Javallat: kelésre (adatközlő: 15)
...is szívja a sebeket

Tengeri hagyma

Javallat: erjedés ha volt (adatközlő: 27)
...egy ütés vaj valami megszurta, megdöfte. Mondom, akár testen lett ilyen kelés, akárhol. Akárhol volt, ... ugye? Nagyon sokan azt tartottuk, hogyha tengeri hagyma van, – nekem ma is van. Annak a levelit kinyírtuk, s avval megvertük jól. Kétfelé hasítottuk, s azt rejaborítottuk.

Tengeri hagyma borban

Javallat: has felpuffadása, dagadás (adatk.: 29)
... meghülésben gyermekkoromban úgy meg vótam dagadva, olyan vótam mint egy hordó. Úgy meg vótam dagadva, olyan vótam mind egy hordó. A gyomrom el vót dagadva. Olyan vótam mind egy hordó. ...azt a tengeri hagymát beléteszik, s ott ül nyolc napig borba, veresborba. S akkor abból igyék. S így azon módon aztán kicsidenként lelohad... De az olyan keserű vót, sohase felejttem el. Azt a patikából vettük. Olyan vót, mind a laska...

Tulipán levél

Javallat: kelés ha lett valakinek (adatközlő: 08)
...vagy tulipánt levelet tettek rá.

Szárított fejröröm gyökere

Javallat: Gyermek elhajtás (adatközlő: 20)
 ...a – fejröröm megszárad, megfaragják, s azzal magát felszúrja. Fejrörömnek a gyökerével.

Szólózsír

Javallat: cserepes arc, és száj. (adatközlő: 08)
 Szólózsírt vettek a patikából. – ... úgy mondták szólózsír.

12. ábra Csoportkép

(szkennelés az eredeti fényképről Himesházán; ny.sz.: 561)

VII. RESZELT ZÖLDSÉGEK

Torma

Javallat: hátfájásra (adatközlő: 29)
...megdörzsöltük. Tormát es reszeltek, s belékeverték ilyen főtelen kukoricalisztbe, mikor meleg vót...– a tormát, s azt borították úgy tarisnyába reja a hátra.

(adatközlő: 36) Tormát kukoricadarával esszekeverték, főzővízzel leforrázták. S azt hagyták kicsitt állni... meghűlni. Egy vászonzacskóba, vagy tarisnyába tették. A beteget haslag /hasra/ fektették, s a hátára tették a zacskóban a tormás darát. Ez használt.

Tulipánolaj

Javallat: égésre (adatközlő: 29) ...
A tulipánt-olajat pálinkába tették, s azt égésre használták. Hogyha valakinek elégett a keze, vaj lába, vagy akárhol... hát az használt. Belétették a lapit, s aztán a lapit kihúzták belőle, s az egy nagy orvosság vót.

Torma-liszt

Javallat: tüdőgyulladásra (adatközlő: 20)
...tüdőgyulladást kapott. –...torma vót, olyan zód por. ...és ezt keverjem meg, s kennyem reja rongyra, s tegyem reja a mejjire. S ha nagyon talál a gyerek visítani, hogy szívja fel, akkor vegyem le. Mer' akkor nem bírja a gyerek, s akkor nem is él meg. Úgy is vót, meg is halt másnap. Nem bírta ki. Tormaliszt vót. Olyan vót mind a kukoricaliszt...az a tormaliszt. Azt szépen meg kellett pépnek csinálni, s rongyra rákenni, és reja tenni a testire. ...és ha pirosan kijött, akkor meggyógyult.; és ha nem úgy jött ki, akkor elpusztult. ...Az én fiam – Vitus – abba vót, és sikerült, hogy meggyógyult.

Sárgarépa

Javallat: szemre (adatközlő: 29)...
Sárgarépát megreszelni, és azt a répát belé egy rongyba, és ráborítani a szemre. Aztán az lehúzza.

13. ábra Kakasdiak a guzsalyasban

14. ábra A Gyöngyösbokréta bácskai résztvevői 1942-ben Budapesten
(hátsó sorban Kelemen »csucsuk« Istánka és Sebestyén »geciorbán« Ádám huszár szereplőként, az első sorban jobb oldalon Matyicska, vagyis Mátyás Mátyás földműves)

VIII. MELEGÍTETT ANYAGOK

Kukoricadara, korpá, liszt, homok

Javallat: derékfájásra (adatközlő: 30) ... vagy darát melegítettünk, kukoricadarát, vagy korpát, vagy homokot. Jól megmelegítettük egy tepsibe a sütőbe..., belé tettük egy zacskóba, s ráfeküdtünk. Ez nagyon jó volt a derekunkra.

Javallat: derékfájásra (adatközlő: 10) Derékfájás. Fürödtünk melegvízbe, s máskor úgy bekötöttük meleg korpával, meg só t is melegítették. A meleg só t rákötötték, vagy kukoricadarát melegítettünk. De a só tovább tartotta a melegséget, az jobb vót.

Javallat: derékfájásra (adatközlő: 01) Hát a derékfájásról bizony sok minden orvosságot használtunk, de legjobban ősszüleink a tormával gyógyították a derékfájást. A tormát megszeltek, és megmosták. Csak az nagyon erős vót és csípett, égetett. Dehát egy kicsi timsót disznósírral keverték, a tormát belekeverték, – ... de nem a bőrre tették, hanem szintén két ruha közé, s úgy borították be a fájó részt a derékon. ...és mikor azt a fehér ruhát rátették a derékra, akkor egy kisebb darab pokrócot olyan puha vastagabb dolgot anyagot rákötöttek. Esszevarták, és egész éjszaka ki kellett bírni. Reggel mikor kibontották, annyira kihúzta a bőrt bizan, hogy vót ahol sebek maradtak, mert a bőr lejött. ...mert az nagyon erős volt.

Javallat: fülfájásra (adatközlő: 20) ...megmelegítették só t is, meg korpát is.

Javallat: fogfájásra (adatközlő: 22) ...tettem terebuzalisz tet reja, megmelegítettem egy tepsibe, rejtettem egy rongyra, s odatettem. Hát az ugye egy kicsiddég enyhítette, de újra fájni kezdett.

Főtt forró pityóka

Javallat: mandula gyulladásra (adatközlő: 36) ...a pityókát megfőzte anyám, megtörte, egy zacskóba belérakta. S a gennyes mandula borogatásra használta forrón, melegen.

Javallat: derékfájásra (adatközlő: 24) ...nekem es fájt a derekam, de főztünk krumplit, azt belé tettem két zsák köz i, s egy szalvétát, vaj egy törülköző t rejtettem, s úgy hanyotán lefeküdtem. S másnap már fel tudtam kelni attól a meleg krumplitól. Arra feküdtem reja, s reggelre már fel tudtam kelni, és tudtam már járni. Az a krumpli annyira használt.

Zab melegítve és ecettel leöntve

Javallat: derékfájásra (adatközlő: 02) ...a derékfájásra zabot melegítettünk egy tepsibe, s mikor jól pirosodott a zab, akkor ecetvel leöntöttük, s akkor jó melegen belé tettük egy olyan fejkendőbe, vaj egy zacskóba, s akkor szépen elrendeztük az ágyba. S akkor hanyotán rejafeküdtünk arra a zabra, s az úgy párolta. Az vót jó.

Reszelt torma és aludttej

Javallat: testfájásra (adatközlő: 01)

A testfájást...? Tormát reszeltünk, és aludttejvel eszekevertük. Két rongy közé borították összeleink, és avval pakolták be ódalunkot, a térdeinket. Szóval, a térdeket, ahol a fájdalmak elémutatkoztak..., és avval gyógyították az issiát, a reumát, ízület rándulásokat, ízület fájdalmakat. ... és ez vót a háziiorvosság... – a legjobb. Nagyon keveset fordultunk orvoshoz.

Torma és kukoricadara forrázva

Javallat: hátfájásra (adatközlő: 36)

...tormát kukoricadarával eszekeverték, főző vízzel leforrázták. S azt hagyták kicsitt állni... meghűlni. Egy vászon zacskóba, vagy tarisnyába tették. A beteget haslag /hasra/ fektették, s a hátára tették a zacskóban a tormás darát. Ez használt.

15. ábra az andrásfalvi Matyi Illés leánya, Trézsi a menyasszony

(a fotó eredetije a kakasdi tájház falán található)

IX. KI GONDOLTA VOLNA? HOGY EZEK IS GYÓGYÍTANAK

Kutyaszőr

Javallat: veszettség (adatközlő: 16)
...a veszett kutyának a szőriből kell vágni, s abból füstöt csinálni, azt szipja bé az illető. Az ember és az állat a veszett kutya harapástól... a kutya a szomjúságtól, vagy a fogfájástól kapja meg a veszettséget. A veszettség 24 óra után tör ki. A veszett kutyának a nyaka fáj, túrja a nyálát. A veszett állatot elégetik vagy eltemetik.

Javallat: kutyaharapásra (adatközlő: 16)
...a kutyaharapásra jes, annak a kutyának a szőrit vették, s evvel kötték be a harapást.

Javallat: Kutyaharapás. (adatközlő: 08)
Mivel gyógyították? Hát megfüstölték a kutya szőrirel, – ... annak a kutyának a szőrirel, aki megharapta.

(Adatközlő: 78) Azt mondták a régi öregek, hogy ha a kutya megharapja, a szőrirel kell meggyógyítani. Levágnak egy ollóval a szőriből, ...és megégetni, s azt a szént esszesúrolni, – ...mind a liszt olyan lesz. S akkor azt be kell súrolni, ahol megharapta, s azzal meggyógyul. Ez a kutya harapásnak a gyógyulása. A veszett kutyának a harapása...

Méhviasz salakja

Javallat: derékfájás (adatközlő: 24) ...a méhviaszt amire kiolvasszák, annak a salakját megmelegítették, és azt tették a beteg derekára. Azt a zsákocskát, amibe olvasztották ki a viaszt.

Égetett lópata

Javallat: veszett kutya harapása, nátha (adatközlő: 78) s bűzöltük azt a lókörmöt. A gyermeket nálunk... Lőrincet a kutya megharapta. Hát Lőrincet mikor a kutya megharapta, meglátták a német asszonyok, s azt mondták: ezt nem szabad hagyni, mert a kutya veszett kutya vót. Hát, hogy veszett-e azt nem tudta senki, de a kutya elment... Akkor elküdtek a kovácshoz. Mikor a lovat patkolják, a körmit levagdadják Aszongyák, náthának es jó. Azt meg-égették, zsírt tettek essze, s essze-keverték s meggyógyult.

Javallat: nátha (adatközlő: 22)
Mikor a lovat patkolták, s a kovács a patkót veressen reja nyomta a patájára a lónak, az a körömhöz, odafutottunk s bűzöltük azt a lókörmöt. S az vót, hogy az szaggassa essze az orrom likát, s akkor a takon kijött...

Kőolaj

Javallat: nyílt sebre (adatközlő: 20)
...A sógoromnak a ló rejalépett vót patkóstól a lábafejire. S úgy eltaposta mind a palacsintát... – a lába fejit. ...tuggya mit csináljon a...? Vegyen szalamiaglászot, szappangláz s kőolajat, ezt a háromot... Evvel kenyne, csak vigyázzon, hogy me't ez, úgy csipi... – me't eleven vót, a hús el vót taposva széjjel. S akkor leírták neki, s akkor evvel kezdte, s e gyógyította meg a lábát sógoromnak... De úgy kellett vigyázzon, me' ez a szalamiagláz, olyan erős, ...ez nagyon égető. Nem tudom, valamit kellett tenni belé. A kőolaj az es jó vót, me't simította.

Petróleum

Javallat: gusa (adatközlő: 20) ...az öregasszon betekerte petróleumos rongyval, s három napig nem vót szabad felkeljen, ...visszafejlődött a gusa.

Javallat: torokfájás (adatközlő: 20) ...otthon melegítettünk... – meleg lisztvel, és petróleumos rongyot tettem rá kívülről.

Javallat: torokfájás (adatközlő: 01) A torokfájásra..., – mert bizan azelőtt öszzüleink idejébe nem vótak ezek a sokféle gyógyszerek... – petróleumval kigurgulizáltuk a torkunkot. Kiöblítettük. Nem vót jó ízletes..., de bizan a torokfájás megszűnt, hogy évekig nem jelentkezett.

Javallat: hidegrázás (adatközlő: 21) ...egyrésze ivutt petróleumot.

Javallat: gelesszta elhajtás (adatközlő: 13) ...kockacukorra petróleumot cseppentettek, és azt a gelesztával megették. Ettől aztán a gelesszta elment. Ez igaz.

Javallat: gelesszta elhajtás (adatközlő: 13) ...a másik módja meg az vót, hogy a gyomrát, a hasát, a köldöke körül jól összevissza kenték petróleummal. Azt mondták ettől es elmegy.

Javallat: tetű irtás (adatközlő: 13) ...petróleumot, nagy vigyázatval kétszer-háromszor, azt a részt, – ahol ez nagyon viskett –, békenték petróleumval. De ha nem vigyáztak, akkor az elégette a bőrit. De ha jó vigyáztak, ez a harmadik mosásra imán meggyógyította. Kiölte belőlle azt, ami volt, azt az apró tetüt.

Sós forró víz

Javallat: aranyér (adatközlő: 37) ...forró vízbe sót tettek s azzal mosták, s az es használt.

Sós főd

Javallat: lábtörésre, lábfájásra (adatközlő: 20) ...békötötték sós fődvel. Sós fődet csináltak, s azzal béköttek a lábomot. S akkor vót egy olyan tudósasszon, visszahúzta mind..., visszarakta mind..., és akkor sós fődet csinált, s azzal raggatta sokáig, amíg meggyógyult.

Javallat: ér-rándulás (adatközlő: 14) ...ha az ér meghúzódik, sós fődet tettünk reja. Megkevertük úgy, s akkor két rongy közti bétettük, s beborítottuk egyszer-kétszer. S az használt.

Sós szalonna szelet

Javallat: nagymarin megérlelése (adatközlő: 33) ...mü izét tettünk reja az elyenre... – Sós szalonnát – füstöltet, s vékonkára levágtuk... Még a nagymarinra-jes. Abból a sós szalonnából vékonkát levágtunk, s békötöttük, jól leszorítottuk, s 2-3 napra már ki vót fokadva az a seb.

Sós ugorka

Javallat: here megfagyás (adatközlő: 21) Hát... hallottam ott valakinek, ...hogyan megfagyott... A töke megdagadott. Pesellett a részeg vót, s nem tudta eltenni. S elyen hideg vót, mind most ne... Egy kilométerre elment a koci mellett, s künn felejtette... – s megfagyott. Ugorkába tették belé. Sós ugorkát kilikasztottak, s rejahúzták, s azzal gyógyították meg. Ezt én hallottam az asszonyoktól, mikor beszéltek Hadikfalván, hogy ennek es megdagadt, mind Jankónak. /nevetnek/.

Javallat: ujj eredés (adatközlő: 22) Ha valakinek az ujja megeredt, azt es azzal gyógyították..., - sós ugorkával. ... és hosszú ideig tartották ? Hát nem... Egy ideig, ameddig csak gondolta, hogy nem fáj neki.

Denaturált szesz

Javallat: hátfájásra, lábfájásra (adatközlő: 29) ...a hátfájásra a szunyogispirit, csont-ispirt, denaturált szesz. A lábfájásra jes jó. A szunyogispiritet –...itt szalmiákszesz, úgy hívják.

Javallat gyomorgörcs (adatközlő: 22) Arattunk júliusba, s kellett vóna ozsonnázzunk. Ahelyett én elmentem le a kútra, s ittam a kútból vizet. S az a víz úgy megfogott, hogy nem tudtam semmit, csak a gyomromot kellett fogjam. Este hazajöttünk. Nannyám – Pál Antal Batisné aszongya: – Semmit se fiam...! – ...eriggy csak fel Berkóhoz, s hozzál egy kicsi denaturált szeszt. A feleségem el es ment, egy tojást elvett, – azzal hozta – mert pénzünk nem vót. Hozott egy seres pohárba egy kicsi denaturált szeszt. De én azt meg kellett vóna igyam vízzel vagy cukorval. De nagyon fáj a gyomrom. Hát úgy ahogy kivettem a kezéből, hát meg es ittam. De a pohárt el es hanyítottam. Osztán arra mit kaptam enni, nem néztem, hogy meleg málé, hideg málé. Hálisstennek helyrejött a gyomrom. Rendbe hozott az a denaturált szesz. Nekem ez használt.

Hegedűszurok

Javallat: gennyhúzó (adatközlő: 39) ...de legjobban a gennyet mi húzta? – megmondom. A hegedűszurok /gyanta/. A hegedűszurkot esszetörték, ...olyan lisztre, azt rejatették, s az hamar húzta ki a gennyet. Én csak magamról tudom... A szurkot lisztte törték, és azt rejaszórták, s az annyira gyógyította, hogy az hamarosan meggyógyult.

Só

Javallat: fogfájás, lukas fog (adatközlő: 30) ...hát, ha nem akartuk kihúzni, még úgy is volt, ha üres volt, akkor sót tettünk bele. S a sótól el szokott állni.

Javallat: fogfájás (adatközlő: 10) De a só tovább tartotta a melegséget, az jobb vót. Még a fogfájásra jes anyám egy zacskóba meleg sót tett, s az es használt.

Javallat: gyomorfájás (adatközlő: 38) ...Só is jó vó't, – a só... Édesapámnak az anyja 97 éves vót, és fáj a gyomra. S elment, s egy bögrébe tett egy marék sót, s essekeverte, s megitta, s nem fáj a gyomra. Mondom: hát az jó? Aszongya: jó, me't megállt a fájdalom. ...a só a gyomorra jes s még a foga jes.

Javallat: fogfájásra (adatközlő: 38) ... Nannyámnak a foga fáj. Ott vótak darab kősók. Elvette. Üdös asszon vót, de a fogai még nem vótak kihulva. A sóba beléharapott, s a fogára tette. S mondom: Mit csinál mama? S aszongya, hogy mit csinállok...? – aszongya: a fogam fáj. Mé' nem menyen az orvoshoz? Aszongya: Hol az orvos, s hol a pénz? –aszongya: ez az orvosság a kősó. S aszongya: Rejamenyen a fogamra, s az meggyógyítja. S megállott, ... nem fáj.

Nyúlőr

Javallat: kelés megérlelése (adatközlő: 14) ...vaj pedig a kelésre tettek nyúlőrt. Azt megáztatták a tejbe, s mikor jól megpuhult, azt rejatették arra a kelésre, s az addig érlelte, ott megpuhult a izé..., hogy kifakasztotta azt a kelést. S akkor még a bótól ...– vettünk a patikából klastromot, s azt megpuhítottuk, s akkor aztot elnyomtuk jól..., s azt rejatették, s az osztán kijes húzta még a gyükerit es.

Fakalán

Javallat: farkasgörcsnél (adatközlő: 30) ... a szájába fakanalat kellett tegyünk. Összerágta szegény a nyelvit, száját, ...mindenit.

Javallat: falatka a nyelven (adatközlő: 02) ... Mü meg a fakalánt megmelegítettük, s azt tettük oda a pattanásra. Zsíros fakanalat... A falatkát ezzel gyógyították.

Javallat: kiütés (adatközlő: 08) Kiütés ellen a fakalánt megmelegítették, s azzal nyomkodták.

Farkasalma

Javallat: farkasgörcs (adatközlő: 01) A farkasgörcsöt...? - ... farkasalmát megfőzni teának, s avval mosogatni a farkasgörcsök ahol elfogják a testit.

Nyírfavessző

Javallat: epsemereg (adatközlő: 26) ...leveset és szárazat, nyírfavessző égetésnek a levivel gyógyították.

Csipkebogyó

Javallat: lábfájástól fereszteni (adatközlő: 38) ... A lábfájástól? ... van a mezőn olyan nagy csipkebogyó. Ekkora ne... /mutatja/ Olyan nagy bogyója van neki, szúrók..., s a levele csipkés. Elyen nagy széles levele van, s csipkés. Az lábfájástól nagyon jó. Nem tudja a nevét ugye ? Nem tudom a nevét. Tudom, hogy Jakab Antal Istánnának a szomszédba annyira fájtotta a lábát, s elmentek ... – télbe, me' télbe a hó alól es az ki vót jöve. Az nem olyan mind más...Szépen hazahozták, megfőzték. Abba fürdette a lábát, s megjött.

Libatoll

Javallat: gyermek elhajtás (adatközlő: 20) ...libatollal es szokták, de az meg is hót. A legtöbben beléháltak.

Leánder levele

Javallat: gyermek elhajtás (adatközlő: 20) ...leándernek a levelit megfőzte vaj mit csinált, s azt megitta, s úgy elpuffadott, hogy meghalt abba. Aki próbálkozott is..., – nem bírta ki.

Megvevirág

Javallat: lábfájásra (adatközlő: 38) Még van egy erre a lábfájásra. Azt mondták, megvevirág. S az a megvevirág elyen csukórba nő ki, s minden szálocskán kijő olyan kék, s az is jó.

Gyalogbodza

Javallat: lábfájásra (adatközlő: 38) ...van egy erre a lábfájásra. S akkor... gyalogbodza. Olyan levele van, nem nő fára, csak gyalogbodza. Aztat meg kell főzni, s minden este feressze meg, s fekügyék le! Mindenestől levágni és megfőzni, s azt melegvízbe mikor jól felfő, – me' meg kell főjjon. Olyan lesz mind a tea. S avval fereszteni minden este, s akkor mikor megfereszti le kell fekünni, s letakarni, hogy melegbe legyen. S akkor avval meggyógyul. Az öregasszonyok eztet csinálták mindig...

Méz és pókháló keveréke

Javallat: kelés (adatközlő: János Rozália – 86 éves) ...kelés vót a torkába – aggyon egy kicsi mézet, me't apám fullad meg! S adott es a pohárba, s én hazamentem; Bibánné keresett pókhálót, s azt belékeverte abba a mézbe, s apámnak a torkába bétette, s egyszer kis idő múlva, hát kifokasztotta, s így meggyógyult. Másképpen megfulladt vóna. – de meg vót kelve. Kelés vót teljesen ott a torkába. S így meggyógyította az a méz.

Gyógyító anyagok: szalonna, hagyma, répalevél és egyebek

Javallat: szümölcs (adatközlő: 39) ...hát az a szümölcs..., s akkor tuggya mit csináltak? Szalonnabőrrel megsúrolták jól, s bétették egy kő alá, hogy akkor lássa meg, mikor azt a követ. Oda bédugták, s elmúltott...

Javallat: kelésre (adatközlő: 30) ...szalonnát vágott rá, vagy pedig hagymát sütöttek rá. Evvel a háromfélével /lásd még csicstészta/ szokták régebb a kelést gyógyítani. Nem kivágták, hanem evvel gyógyították.

Javallat: kelés érlelés és gennyhúzó (adatközlő:39)...

Akkor répalevélvel..., akkor szalonnával, főtt szalonnával. Akkor éretek még anyatejvel is. Tésztával esszegyúrták, s azt rátették, s békítették. A rajviasz, a szalonnaszelet, a paradicsom és a tehéntúró és a vajlapi is érleli és kifakasztja a keléses sebet. Na és mikor ez kifokadott, akkor tettek még reja... mit tudom...? – ...paradicsomot es, hogy húzza. ...Még mindent, répalevelet es, amit csak kitaláltak. Minden háznál más szokás volt, csak tuggyák gyógyítani.

Kutyatej

Javallat: anyajegy (adatközlő: 07) ...kutyatejvel gyógyították, avval kengették.

Nyúlháj

Javallat: kelésre (adatközlő: 15)Nyúlhájjal fokasztották ki.

Fodormenta

Javallat: fejfájás (adatközlő: 22) Fejfájás ellen hatásos a fodormenta olaj bedörzsölés. Utána a kezünket rögtön megmossuk, és vigyázunk, nehogy valami a szemünkbe kerüljön.

Födzsír (penész)

Javallat: nyílt sebre, pattanásra (adatközlő: 36) ...a föld zsírját. Elébb-elébb ahogy kapáltunk, ahol nagyon kövér vót a föld, olyan fejer pinész forma jött elé. Olyan vót mind a zsír. Nyílt sebre és pattanásra jes rakták.

Javallat: pattanás az arcon (adatközlő: 39) ...födzsírral gyógyították. Milyen volt a földzsír? Kint a Nyomáson annyi van, a likba. A likba belényúltak. S szét kellett így nyitni..., hogy ne a földes felit tudd. Ez általában a mezőn, legelőn, a kopár földeken vót leginkább. Úgy, mind a gomba, ez es úgy kinőtt abból a likból. Úgy mondták, a földnek a zsírja vót, ...az a földzsír.

Javallat: elvágott végtag (adatközlő: 39) ...ha elvágtuk az ujjunkat vaj a lábunkot, földzsírral békítettük. Azt a földzsírt a mezőn a szántásokon lehetett kapni. Olyan vót mind a hurka. Elyen vastag. Kétfelé bontottuk, s szépen rátettük, s megszárosztotta, sr be vót gyógyulva.

Lószőr

Javallat: szemölcs (adatközlő: 13) ...az vót a legnagyobb orvossága, hogy egy lószőrrel megkötötték, jó keményen. És akkor elébe álltak és azt mondták: Mire ez a lószőr elrágja le is rágta. Annyira ott elkötték... Így szokták ezt csinálni.

Javallat: szemölcs (adatközlő: 08) Hát a szümölcsöt azzal gyógyítottuk, hogy... – nekem elég vót a kezemen. Mostam s megdagadott. S megkötöttük lószőrrel, az egy darabig rajta vót, míg le nem szakadott.

Javallat: szemölcs (adatközlő: 10) Anyám a lószőrrel megkötötte. A lófarkából kihúzott egy szőrt, megkötötte, akkor azt addig másnap mindig szorította, mindig szorosabbra úgy, hogy levált. De megmosta a lószőrt először, hogy tiszta legyen.

Lószar

Javallat: alkohol meggyulladás (adatközlő: 37) ...hajnaloztak, - vaj mi az Isten csudáját csináltak Karácsonykor...Pujka Antijék előtt... - még bévítették Pujka Antijékni, s odagyültek... s aszongyák, kigyúlt Andrisnak a torka. Egyszer csak lássuk, hogy a láng jó ki a száján. Ez igaz vót... Aszongyák: hozzanak lószart, s azt belé kell csavarni a szájába, mennyen belé. Ez használt. A tüzet az ótotta le...

...Hát ott úgy ittuk a pálinkát mind itt a bort. Csak azt mézeltük. ...Vaj tejet ivutt utánna, vaj akármit, de kellett inni...Vaj ganyélevet csavartak bé, me't annak vót olyan hatása, hogy megszüntette.

Javallat: alkohol meggyulladás (adatközlő: 05) ...a lószart kicsavarták, s azzal gyógyították, akinek kigyulladt a torka, hogy hánnyon. Azért, hogy hánnyon.

Javallat: alkohol meggyulladás (adatközlő: 32) Jaj.! - ... lótrágyát nyomtak bé a szájába. Lótrágyának a levit.

Kozsokár kőpor

Javallat: szív logobása /szív idegre/ (adatközlő: 36)...apám kozsokár követ égetett, /szücskő/ s megtörte. Két tiszta kövön addig súrolta a két kő között, amíg olyan lett mint a fehér búzaliszt. Ezt tárolta, mert ezt amúgy birkabőr kikészítésére használta. Ebből nany nyám vitt sokszor... S mikor szívlobogásra vitt, ezt használta. Minden alkalomkor egy kalán nyelén egy keveset, – mind a szódebikarbónát – bévett, s ez használt neki.

Frissen főtt málé

Javallat: epsemereg (skorbut) (adatközlő: 13) ... puliszkát főztek, vagy málét, akkor egy kicsi darabot levágtak, s avval rányomogatták. Ha egy párszor úgy megnyomogatták evvel a máléval, akkor az aztán úgy megfordult, s meggyógyult. ...S azt a málét meg a kutyához dobták, hogy egye meg. Mert azt mondták, a kutya megeszi, akkor meggyógyul az ebsemereg es.

Javallat: epsemereg (adatközlő: 36) ...máléfőzés után az üstöt kalánval kikaparták, s avval a forró málékaparékval az epsemerget megnyomkodták, s a kutyának adták. Ezt háromszor egymás után megcsinálták, s avval meggyógyult.

Javallat: epsemereg (adatközlő: 32) Puliszkát nyomkodtak rá . Vót nekem is gyerekkoromba. Málét nyomkodtunk rá..., s olyan jól esett, olyan jó vót... S akkor odaadták a kutyának.

Puliszka és méz

Javallat: sárgaság, sárikság (adatközlő: 10)) Nekem a gyermekeim ződ barac'ot ettek, s attól kapták a sárgaságot. Egyik 3 éves vót, s a másik négy. És tudja mit ajánlott az orvos? Mézet meg puliszkát egyenek, s attól gyógyultak meg. Nem es vót kenyerünk akkor amikor idejöttünk. S meggyógyultak. Krumplit adtam nekik... Kenyeret ne adjak...! – aszondta.

Száraz kenyér

Javallat: torokfájás (adatközlő: 20) ...máskor pedig amikor kezdődött ez a torokfájás, akkor száraz kenyeret ettem, s akkor az a száraz kenyér felkarcolta, és úgy szünt meg, a száraz kenyértől.

Tüzes tűhegy

Javallat: *veszett kutya harapása (adatközlő: 13)* ...a veszett kutya harapást. Azt úgy csinálták, hogy vót a faluba egy öregasszony. S annak vót ilyen nagy zsák-varrótüje. A zsákvarótú felü gyertyát égetett. A gyertyának a lángján azt a tűt, vagy annak a tűnek a hegyit egész pirosra veresítette. És akkor annak, aki megvót marva a kutyától, a száját jól ki kellett tátani, a nyelvét hátrahajtotta a szájába, és a nyelve alatt vót kilenc hólyag kijőve. Olyan kicsi fehér hólyagocskák. S avval a megtüzesített tűhegygel azt a hólyagokat kiégette. ...és akkor annak már nem kellett es kórházba menni, sem sehova. Me't ha pontosan ki tudta azt a hólyagot a nyelve alatt égetni, az egész biztos szer vót a vesztség ellen.

Hát az a kilenc hólyag mitől jött? Hát attól a vesztségtől vót indulva, amit a kutyaharapástól kapott.

Kristályüveg pora és egy olyan tiszta szűz leánka

Javallat: *hályog a szemem (adatközlő: 14)* ...aszongyák, hogy kellene egy olyan tiszta szűzleánka, s az jöjjön be...! Néném *esszetört* egy kristályüveg darabot, – jól mind a lisztet úgy megtörte. Belétette egy csőbe, melybe szoktunk szőni. Rajta van a céna. S akkor - aszongya: Gyere Ágniska! Ágnis olyan jó leánka vót, ...10 éves. Első osztályos vót. S aszongya:: most fújd be leánkám a szemembe! S akkor a leánka leült egy székre, s akkor néném eleibe, s úgy a szemibe befűjt. S úgy akkor esszecsukta a szemit. S kihasította, levette a hályogot az az apró üvegdarab. Ez tiszta igaz vót.

Retek

Javallat. *Epe, máj (adatközlő: 29)* ...az epének, a májnak, nagyon jó a retek.

Timsó

Javallat: *szájfájás (adatközlő: 29)* ... A szájfájástól a timsó használt. Akinek fáj a szája, vegyen be egy darab timsót, és forgassa meg a szájába', meg fog gyógyulni.

Javallat: *a falatka a nyelven (adatközlő: 01)* Hát a falatkát a nyelven... Timsós vizet csinálni, és avval kiöblögetni. Az azonnal eloszlatja a hólyagot.

Javallat: *tályog (adatközlő: 36)* ...timsóval es gyógyítottuk a tályogot. A timsót az espár tetején megégettük, kiszárasztottuk. Olyan lett, mint a túrós liszt. Felszedtük az espárról, s mikor kihült, tiszta fehér rongyba tettük, s azt a tályogra borítottuk. Ez kifokasztotta a tályogot.

Kőrózsza

Javallat: *fülfájás (adatközlő: 36)* ... leszedtük, azt a zöld levelecskét, s kicsavartuk egy tiszta fehér rongyba, s avval azt szoktuk cseppenteni úgy gyengén a fülibe.

Javallat: *fülfájás (adatközlő: 29)* ...belecsavarták a fülibe a kőrózsának a levelit. De nem használt nekem semmit. A leánkának használt.

Javallat: *fülfájás (adatközlő: 20)* ...a fülfájásba kőrózsát cseppentettek belé. A kőrózsát belétették egy tiszta rongyocskába, s megcsavarták, s szépen belécseppentették.

Javallat: *fülfájás (adatközlő: 21)* ...akinek a füle fáj, a kőrózsát... – itt is van a kutak felett – olyan kőrózsajarat bécseppentettek a fülibe. Az jó vót. Meggyógyult. Itt es csinálják...

Szenteltgyertya

Javallat: *gusa (adatközlő: 36)* ...kettőt keresztbetettek, meggyújtották, s úgy keresztiesen visszafelé meg szokták nyomogatni avval a gyertyával.

Rajviasz

Javallat: Erjedés, eredés az ujjon. (adatközlő: 11) Hát ha megütötte, vagy valami megszurta a köröm alatt. A parton vannak ilyen marti lapik..., s sült hagymát..., – a parázson megsütöttük a hagymát, s egy girizdet rátekertünk, s úgy beköttük. De a hagymába még rátettem egy kis viaszt is, rajviaszt, és akkor azzal kötöttük be.

Aludttej, timsó s viasz tollacskával kenve (égett vagy forrázott sebre)

Javallat: égett felületre (adatközlő: 21) ...há' nekem es..., – mondom – égett el egy gyerekem. De előre kivettük aludttejvel a tüzit. S akkor timsót rejtettünk a vasma, s megolvadt, s a késhegyin felvettük s esszetörtük jól, ...jól, mind a búzaliszt, s bele a viaszt ilyen olajba, s egy tollacskával kentünk. S mikor háromszor megkentük, imá' olyan szépen meggyógyult.

Fejér cint, s tejbe kisütött hájat...

Javallat: égett felületre (adatközlő: 01) Hát akkor cint zsírval..., vettünk fejér cint, ...és a tejbe kisütött friss hájat... A cint belékeverték, s avval gyógyították meg az égett sebeket.

Timén /tömjén/

Javallat: lukas fogba (adatközlő: 30) ... hát timént es szoktunk tenni, csak az rontotta a fogat.

Javallat: fogfájás (adatközlő: 08) Hát a fogfájásra tettek reja timént, s az kiölte, kitörött.

Főtt tojás fehérje

Javallat: hályog a szemem (adatközlő: 20) ...megfőzték a tojást a hályogra, és azt borították reja... – a tojást, a fehérjít. Azt ráborították, és azzal próbálták gyógyítani.

Tej, vagy aludttej

Javallat: begyulladt szem (adatközlő: 36) ...a begyulladt szembe édes tejet es fejtek.

Javallat: alkohol meggyulladás (adatközlő: 32 és 11) Én úgy hallottam, hogy tejet. Én is úgy tudom, mert komám Fábiánnak, - az Isten nyugtassa meg, hát még legén vót, és lányok vótunk... és annyit ivott, hogy láng jött ki a szájából. Isten bizan! Láttam bizan. Egy gyereknek kigyúlt a torka. Hát itt koma-tisztelet vót. A bátyámnak gyerekik született... – ...fiú gyerekik... – és örömkibe összehívták az összes komákat, és rendeztek egy nagy vacsorát. S akkor a gyerek hozzáfért valahogy a pálinkához, sokat ivott belőle, ...s akkor úgy kigyúlt a torka. Kék láng jött ki a torkán. – *Hát ilyenkor mit csináltak, nem emlékszik vissza?* Hát tejet öntöttek belé. Az leótotta a lángot, s meggyógyult. Ahol nem vót tej, ott a ganyélével oltották el.

Javallat: égés nagy bőrfelületen (adatközlő: 38)a lámpát úgy hatta égve. Két lejánka vót s egy gyerek...A lámpát leütték, s játszottak az ágyba. Leütték, s az meggyúlt. S akkor meggyúlt az... a hajik. S akkor egyik a másikba kapaszkodtak. S mikor hazajöttek, a szomszédok hírt kaptak. Hát olyan égésen mentek keresztül, hogy egyik belé jes halt. S a másikat...–, az utcából odafutkostak, – s akinek csak tej vót, aludttej... Letették a ház fögygyire, a pokrócotat terítették le, s arra beléhengergették.

Javallat: fekély (adatközlő: 01) A fekélyt azzal gyógyították, hogy édestejbe öntöttek három evőkanál ecetet, és azt úgy elhették egy óra hosszáig. Mikor az a tej az ecettől megaludt, azt ruha közé tették, és a fekélyre borították.

Tej, vagy szóدابикаrbóna

Javallat: böfögésre (adatközlő: 29)
...szóدابикаrbónát. S igyon tejet.

Javallat: köhögésre (adatközlő: 29)
...édestejet, s vaját tettünk belé. Jó meleg édestejet. Úgy, hogy jó melegen megittuk, s megszüntette. A vaj az nagyon jó.

Szóدابикаrbóna, másnéven pótis

Javallat: felfújódásra (adatközlő: 38)
...szóدابикаrbónát szoktak használni. Szóدابикаrbónát ivott az ember többször..., – attól kezd böffedni, s akkor kicsit a szél a gyomrát megnyhíti. Kijő a levegő.

Javallat: fejfájdás (adatközlő: 01) A fejfájdást, szóدابикаrbónás vízzel mosogatjuk.

Tejes víz

Javallat: csapa, csipa (adatközlő: 07) ...a csapát úgy gyógyították, hogy tehénfejés után a sétárt kiöblítették egy kicsi vízzel, s evvel megmosták a szemet. ...tejes vízzel mosták.

Javallat: csapa, csipa (adatközlő: 27)
...huzatot kapott, megfázott. Aki megcsapásodott, úgy csinálták: Mikor a sétárt mosták ki, ...a tejes vízbe, abba megmosakodott.

Tejszín

Javallat: sebre (adatközlő: 36) ...Az édes tejnek a színével, bőrével, akár melyen sebet ha megkensz, vele, ...meggyógyul.

Javallat: égési sebre (adatközlő: 36) ...Égésre a tejszín használt.

Javallat: Pattanás az orron (adatközlő: 10)
Azt tejszínvel kenték akinek lett. Este tejszínvel, s aztán reggel lemosták. Én hallottam, hogy cibrével es gyógyították. Savanyítóval.

Tejfel

Javallat: karcolásnál begyulladt seb (adatközlő: 30) ...mikor karcolták a gyermekeknek a karocskájikat, akkor tejfelvel szoktuk megkenni, s az húzta ki a tüzít.

Tejfel és hótszén

Javallat: Szentantaltüze (adatközlő: 29)
...tejfelet s hótszenet. Megtörni szépen úgy mind a búzalisztet, olyan szép apróra, s akkor azt a tejfelvel esszekeverni azt az apró hótszenet, s akkor avval megkenni. Ez jó arra. Kiveszi a tüzít. –...s avval békenték. Azt mondták, hogy a Júdás szene jó. Júdás szén..., – a legjobb nagyszombati...

Aludttej és máléliszt

Javallat: begyulladt szemre (adatközlő: 36)
...aludttejvel összekevert máléliszttal borították be. Két rongy közi fejr tarisnyára téve borították a szemre.

Az út pora vagy föld

Javallat: elvágott kéz vagy láb (adatközlő: 30) ...elvágtuk a lábunkat, húztunk port reja... S nem gennyesedett el.

Javallat: nyílt seb (adatközlő: 31) ...Móduvába ha kapával elvágtuk a lábunkot, földet húztunk reja. A vért elállította, s aztán meggyógyult.

Kancatej

Javallat: számárcöhögés (adatközlő: 30)
...mikor a kancának kiscsikója volt, abból a tejből kifejtek. Az volt a legjobb a számár-cöhögéstől. ... egy kis bögrével.. S csak eccer ivott belőle...

Javallat: számárcöhögés (adatközlő: 37) ...A számárcöhögést azzal gyógyították, hogy a kancának a tejből fejtek. Szóval a csicsiből. S azt a friss tejet megitták a gyerekkel, s akkor elhagyta a köhögés.

Cérna, selyem fejtő

Javallat: foghúzás (adatközlő: 19)
...akinek könnyen kijött, cérnával
.Másnak békötötték és akkor úgy
húzták ki. S másnak...? –... bízán
elmentünk a foghúzóhoz

(adatközlő: 38) ...jól megtisztelné, aki a
fogát kihúzná, –...hogya ne mennyen az
orvoshoz. Há' mondom, a könnyű
megoldást. Van e jó erős cérnád ?
Hozott cérnát, esszesírtettük három
rétbe, s rejaköttük, ...de hosszúra. S
egyik mondta a mesét, s a másik
rejakötte az ajtóra, s az ajtót
kinyitottuk. S mikor beszélgettünk,
mongyuk: tátsd ki a szájadot! –... s
rejaköttük a fogra. S a bátyám egyet
sikolytott, ...az ajtó nyitva van! ... s
bévágta az ajtót. S a fog kiszökött.

Javallat: gennyes kelés (adatközlő: 20)
...selyemfolyás. A tört belészúrták,
amibe selyem fejtőt húztak. S ahogy
húzták belé, ettől a fejtőtől a genny
kifolyt, kijött a selyemcérnával.

*Javallat: fejtőfolyás az ujján (adatközlő:
38)* ...a genny sehogy se jöhetett ki,
olyan vót min' a víz. Nem lehetett
kicsapni. Hanem az öregasszonyok azt
is feltalálták, hogy egy vékon tőt
vettek, ...fekete cérnát húztak a tőnek
a fokára, és keresztül dugták azon a
bőrön, s akkor azt megtekerték. s akkor
kellett egy nap, vagy két nap, megért
az a cérna... S a cérnát kellett
húzogatni, s akkor az kidugult, az a
genny akkor a cérna után folyt ki. S
ezzel tudtuk ezt a betegséget elhárítani.
...Fekete cérnával. Ezzel meggyógyult
az ujjá az embernek.

Csihán

Javallat: hát- vagy lábfájás (adatközlő: 31)
...csihánt szedtek, s akinek a háta
fájt,vaja lába, avval megveregették. A
helye kihólyagzott, de használt.

Selyemcérna

Javallat: selyemfolyás (adatközlő: 30)
...selyemcérnat húztunk belé tővel, s
azzal gyógyult meg... a genny azon
keresztül kifolyt, s attól gyógyult meg.

Javallat: selyemfolyás (adatközlő: 08. Az
ujjam megkelt. Azt mondtuk,
selyemfolyás, me' megkékült. S akkor
selyemcérnat húztunk keresztül a bőr
alatt, s kifolyt belőle a genny.

Javallat: selyemfolyás (adatközlő: 10) A
kezire vagy a lábára lett olyan hályog,
azon olyan selyemfonalat tővel
áthúztuk. Azt mondták: sejemfolyás. S
úgy otthatták a cérnát benne. S kijött a
genny és meggyógyult.

Subick

Javallat: a vakszem... vagyis a vaktetű...
(adatközlő: 28) ...mind a két lábom
tisza-atta seb vót...De viszketett.
Vakartam, vakartam úgy, hogy azt
hittem, hogy szüvem majdnem
megszakad. Na mit csináljanak...?
Arra tanyították anyámat, hogy
subickot..., – tuggya régebb subickok
vótak, mivel kentük a csizmánkot...
Anyám azzal megkente az egész
lábomfejit, a lábujkáimat: mind a
kettőt. S az gyógyította meg. –... a
subick.

Vadhere fehér bimbókkal

Javallat: fejtőfolyás (adatközlő: 08) Vót
egy szomszéd öregasszon, – ...az es
nagyon öreg vót. S azt mondta:
Lejánkám, ha valamelyitőknek fehér-
folyása van..., – a mezőn van az a
nagy fejtő herebimbó. ...mert a here
sok színbe virágzik, – de ez a vadhere,
ritkán lehetett látni, – ...vót olyan
nagy fehér bimbókkal..., – főzd meg
teának fiam, s idd meg. S akkor –
aszongya – elmúlik. Igen. Ez olyan
mind egy tojás, de ez vadhere...A
vadherének az anyja. Úgy szokták
mondani. De a mezőbe alig lehetett
találni.

Kamilla

Javallat: gyulladásra, gyomorfájásra, megfázáskor köhögés ellen, inhalálásra (adatközlő: 09) ...hát legjobban ilyen szemgyulladásra használták. De bizan mikor a fogunk fájtt megfőzték, s rongy közti tették, s így rejtették az arcunkra, s még annak es használt. Mindenre használt.

(adatközlő: 35) ...mikor megszülttem nekem az vót a teám. és hogyha a gyermekeknek a szemik bégyulladt, avval mostuk... kamillával. Szemgyulladásra es használtuk. Mü jes használjuk megfázás, gyulladás, gyomorfájásra. Mindenre használjuk a kamillát.

(adatközlő: 17) ...gőzölésre, s még meg is ittuk a teáját. Ha megfőztük úgy keserűn... nem es tettünk cukrot belé. Köhögés ellen es használtuk, s ha az embernek a gyomra fájtt, még arra jes jó vót. Ha valami gyulladásba vót... – kéz vagy ilyen seb – azt es mostuk vele s használt. Ma jes használom gőzölni, de teának es főzők belőlle.

(adatközlő: 21) - *Csapa - Csipa* ...aszongyák, megfázás. A csapa azért vót me' fájtt a szeme. A csapát a szemfájás hozza ki. Ami benn van a szemhártyába maradva az a betegség, aztat az a szem, ha pillogtatod kihajtja. Egyébként csapás a szeme. A szemcsapát az hozza ki, a szem, ahogy benn ott pillog, aztat a geny nyet kihajtja. Ezt mivel gyógyították? Kamillát főztünk, s avval rakogattam borogattam, háromszor-négyszer. Nekem most is van, most es használom ezt. Ha megfázok, vaj valami, akkor azzal rakosgatom.

Mák

Javallat: álmatlanságra (adatközlő: 20) ...mákkal gyógyították. Mákot főztek, s úgy elaludt.

Mákgubó

Javallat: altatásra (adatközlő: 29) ...A mákot rétesnek, de hát a mákgubót gyermekeknek, hogy aludjanak. Altatásra nagyon jó vót. ...Mákból mennyit adtak egyszerre be a gyermeknek? Hát 2 deci vízbe 2-3 kanálval.

Javallat: gyermekek altatására (adatközlő: 29) ...altató a kicsiknek: A mákgubót főzték meg a kicsikéknek altatni. Belétettek egy hasábocskát kb. egy fél literné vízbe. /kis gerezd részét/. Egy szilakocska köménmagot. Egy ágocska 7-9 szem ánizst. Egy kisebb kova hagymát, s ezt teának esszefőzték. S egy kis... egy fél szemecskének talán csak a felit.. szaharint /százszorédes/ tettek belé... ezzel ízesítették. Ebből a főzetből egyszerre csak egy evőkanálkával adtak a kicsikéknek. Ettől úgy elaludtak, hogy sokszor úgy kellett felrázni.

Javallat: álmatlanság (adatközlő: 08) - Álmatlanság. A kis gyerekeknek ha nem vót álmik, azt a nagy fejű mákot megfőzték, csak a héját, s a szá-jocskájába beadták.

Javallat: Síró gyermeket mivel csitították el ? (adatközlő: 08) Mivel ? Adtak mákot, mákgubóból főztek teát.

Mákgubó csomborval

Javallat: lukas fogra: (adatközlő: 29) ...mákgubót esszefőztek csomborval, s azt vették reja a likas fogra.

Melegített vaskalán

Javallat: zabola (adatközlő: 24) ...vagy ha iszik valaki után... Akkor meg kell melegíteni egy kanalat, vaskanalat, ami nekünk vót otthon Bukovinában, – ...gyenge melegen, akkor aztat raggatták ide-oda, s az egyhamar meggyógyította. A vaskalánval, azzal megnyomkodtuk, s két-három napra elmúlt a zabola. S nem vót többet.

Mosatlan kalán, s mosogató

Javallat: csemer-csemelés (adatközlő: 08)

De ha így a szájon ha kijött, - ...mosatlan kanálval s mosogatóval... Forró vízbe a mosogatót megcsavartuk, s odanyomogattuk, s elmúlt.

Fokhagyma

Javallat: kolera (adatközlő: 13) ...a

kolerát legtöbbet gyógyították a fokhagymával. A fokhagyma volt neki az első orvossága. Bedörzsöléssel s megevással is. Mindenféleképp használták. Kézmosás..., minden... ezzel vót. Azt mondták ezzel lehet legjobban védekezni.

Javallat: vérnyomás, érlemeszésedés

(adatközlő: 29) ... A fokhagyma érlemeszésedésre, magos vérnyomásra jó.

Javallat: gyermekek általános erőnléte

(adatközlő: 38) ... mű a kicsikéket nem vittük orvoshoz, ha lebetegedtek. Vót egy olyan tudós asszon, hogy elvittük hozzá, és fokhagymából csinált olyan orvosságot..., mit tudom melyet? S akkor azt mondta: eredj fiam vidd haza, s keresztesen kend meg a tenyerecskéjít, a mejjecskéjít, az orcáját, s ezen a növetlen ujjadon háromszor cseppencs bé a szájába. S megjöttek. Megkentük a homlokát, s megjöttek! Nem vittük az orvoshoz.

Saját hajsza

Javallat: zabolá (adatközlő: 24) ...zabolát

mivel gyógyították Tuggya mivel...? A hajunkot, - kinek vót, mikor lejányok vótunk - zabolája, a haját így végighúzta a zabolán. De még a pendely aljával is... /nevetnek/ ... és mitől került? ... kifoly' a szájából a nyál. Aki nagyon elalszik, mélyen alszik, annak kifoly' a nyála, s minnyá' zabolája kerül.

Köménymag

Javallat: gyulladtság és hasfájás ellen

gyerekeknek (adatközlő: 36) ...kisgyermeknek a hagymát teának esszefőztük köménymaggal, hasfájás meg gyulladtság ellen.

Javallat: gyomorfájásra a kicsiknél

(adatközlő: 20) ...főztek köménymagot, beléttették egy olyan rongyocskába, s azt szivatták vele.

(adatközlő: 10) Köménymagot főztünk, és

amelyik nagyobb vót, annak köménymagot adtunk, hogy rágja. Cukorral esszekevertük s meggyógyult.

Javallat: Felfujódás. Azt es köménymaggal

gyógyították. Köménymagot rágta. (adatközlő: 10)

Javallat: gyomorgörcs (adatközlő: 22)

Vegyünk 3-4 csepp valódi tiszta köménymagot, fél evőkanál erős sósborszeszt, s azt igyuk meg. S ez jó a gyomorgörcsre.

Ánizs

Javallat: gyomorfájás a kicsiknél

(adatközlő: 01) A kicsiknél a gyomorfájásnak legjobban használták öszzüleink az ánizs teát, köménymagos teát, és kamillát.

Pörkölt cukor és hagyma

Javallat: számarköhögés ellen (adatközlő:

40) ...megpörkölt cukrot, abba beléttették a hagymát, és teát főztünk belőle, s annak a levit ittuk, s használt. (adatközlő: 09) ...számarköhögés ellen is teának héjastól megfőzték, s azt itatták. ha vót cukor, akkor azt is tettek belé, s használt. Felszaggatta a köhögést.

Pótis

Javallat: böfögés (adatközlő: 37) ...a

gyomorról jó fel a böfögés. Erre a pótis használt.

Vereshagyma

Javallat: sebre (adatközlő: 17) ... hát mit tettünk? Hagymát. Főztünk húslevest, s abba a húslevesbe beléttünk hagymát. S akkor azt a hagymát kiszedtük, ha jól megfőtt, és széjelszedtük, és a hagymának azt a kovákot..., mert olyan részleges a hagyma. S azt leraktuk. Az kifokasztotta, meg es érlelte, s ki jes fokasztotta.

Javallat: kelésre (adatközlő: 15) Veres hagymát sütöttek és rátették.

Javallat: kelésre (adatközlő: 38) ...süttük a hagymát. Rátették, kifokasztotta, s meg vót imá' gyógyulva...Nem men-tünk orvoshoz, hogy kivágja.

Javallat: kelés ha lett valakinek (adatközlő: 08) Hagymát sütöttek, s ráborították a hagyma kovászt.

Javallat: köhögésre (adatközlő: 12) ...hagymát megfőzni cukorral, s azt ha megigya, azonnal eláll a köhögés. Ez is megfázástól jön.

(adatközlő: 10) ha köhögtek, akkor hagymateát adtunk, meg hársfateát. Nagyon jó vót.

Javallat: fogfájásra (adatközlő: 22) ...tettem reja kicsi pálinkát vattával, de biza nem állott el. Akkor újra tettem reja főtt hagymát. ...így küjjel az állomra.

Javallat: eredésre (adatközlő: 39) ...az eredést sült hagymával es gyógyították...

Javallat: hajhullás (adatközlő: 36) ...akinek a haja elhullott, karikába vágva rárakták a hagymát a fejire, békötötték valamivel, vagy sapkát húztak rá, s ettől a haja kinőtt..

(adatközlő: 09) ... Azt tudom, hogy egy-egy kopasz ember a fejét hagymafőzetvel dörzsölte, hogy nőjjön ki a haja.

(adatközlő: 40) ...hajhullás vagy szakáll hullás ellen a vöröshagymát kettőbe vágják, s avval bédörzsölték 4-5-ször, s a haj vagy a szakáll visszánőtt.

Javallat: darázs- és méhcsípés (adatközlő: 17) ...a vöröshagymával bedörzsöltük a darázscsípést s használt. A méhecske csípést is meggyógyította

Javallat: /kelést jelző duzzanat – a Szerk./ daganat (adatközlő: 17) ...kezünkkel esszetörtük a hagymát, megpuhítottuk, s avval borítottuk bé a daganatot, s használt.

Javallat: kelésre (adatközlő: 09) ...a hagymát megfonnyasztották a fűtőn /kályha/ s akkor a kovát levették, s rátették a daganatra, /duzzanat/ s ez megérlelte és kifokadt a duzzanat..., a kelés. Azt is hallottam az öregektől, hogy összezúzott hagymát mézzel es igyák s liszttel eszekeverték, s ezt tették rá a kelésre.

Javallat: kelés (adatközlő: 35) ...anyoka bétette a hagymát a parázsra, s mikor megsült kivette, szépen lepucolta, s akkor kovánként szétszedte, a kovánként kettőbe vágta, s azt ráborította a daganatra. Este rátette, s az annyira megpuhította, hogy reggelre már kifokadott. Csak kellett kinyomni a mérget /gennyet/ belőle...

(adatközlő: 09)...akármilyen kelés, vagy seb volt, a hagymát kétfelé hasítottuk... s úgy szappant tettünk belé. Igen jó gyógyszer.

(adatközlő: 36) ...a kelésre sült hagymát tettünk

(adatközlő: 17) ...megsülték a hagymát, kettőbe vágják s úgy levettek a beliből egy kovát, s abba szappant tettek, s ezt tették a kelésre.

(adatközlő: 35) ...írt csináltunk belőle...A hagymát felvágva jól megdinszteltük. Akkor szappant tettünk hozzá, jól eszekevertük, amikor kihült, rongyra tettük, úgy ráborítottuk a kelésre.

Javallat: ivólé gyermekeknek (adatközlő: 35)... A hagymát megpucoltuk, s egészen megfőztük. ...többet... Egy lábos tele vót hagymával. S mikor jó puhára megfőtt, akkor a levit ittuk. Nekünk gyermekeknek anyoka örökké ezt adott.

(adatközlő: 09) ...a hagymalevet kicsavarták, cukrot tettek belé, s azt itatták. A hagymát megsütték, a levit kicsavarták, s azt itatták meg a beteggel.

(adatközlő: 09) ...hülés... influenza ellen is használtak a hagymát, de még úgy tudom sok minden másra is... Télen, egész télen, ott állt egy fazakacska a fűtőn teli hagymaléteával, s avval védekeztünk a hüléses betegségek, s az influenza ellen.

Javallat: inhalálás /gőzölés/ (adatközlő: 09) ...de azt is csinálták, hogy a kicsavart hagymalé gőzét belélegeztették.

Javallat: begyulladt fülbe csepegtetni (adatközlő: 09) ...a fehér hagyma levivel es gyógyítottak. A hagymát apróra megtörték, a levit kifacsarták, s a begyulladt fülbe időként töltöttek belőle, naponta kétszer-háromszor, s ettől begyulladt fül meggyógyult.

(adatközlő: 35) ...vaj ha a fülünk fáj, megfőztük a hagymát jó puhára, rongy közi tettük, s a fülönkhöz hezafogtuk, vaj lefeküdtünk, s használt.

Javallat: hasfájás ellen (adatközlő: 36) ...kisgyermeknek a hagymát teának esszefőztük köménymaggal, hasfájás meg gyulladtság ellen.(adatközlő: 35) ...kisgyermeknek megfőztük a hagymát, kicsi ánismagval, a köménymagval esszefőztük, s azt itattuk a gyermekekkel.

Javallat: szülés utáni kitisztulás (adatközlő: 09) ...én arról tudok csak, hogy leánka vótam, s ángyom szült, s valami lepény maradhatott a méhé-

ben... A bábasszony esszevágott egy csomó hagymát, zsírba nagyon halványan megdinsztelte, s mikor kihült, egy törülközőbe a fele-részébe rátette, s a másik felét ráhajtotta, s ezt rátette a hasára. S utánna hallottam mondták, hogy.... na most elment. /Kitisztult/.

Javallat: sebre (adatközlő17) ... s ha az ember a lábát leütte, hagymát tettünk rá, s használt.

Javallat: nátha ellen (adatközlő: 09) ...nátha ellen is mint a köhögés ellen teát főztek. A náthát úgy gyógyították vele, hogy parázsra tették a hagyma héját. Ezt úgy csinálták, hogy egy lapátra parazsat tettek, s arra tették a hagymahéjat, a beteg fölé hajolt, s letakarták egy pokrócval, s a füstöt beszívta az orrán. Fájdalmas volt, de használt. Kitisztult a fej.

(adatközlő: 36) ...hagymahéjat égettek, s a füstöt felszívták.

(adatközlő: 35) ...ahogy főtt a hagyma, úgy egy takarót magunkra vettünk, s azt belélegeztük.

Javallat: feneketlen seb (adatközlő: 22) Feneketlen seb. Ilyen is volt? Igen. Hagymát tettünk reja. Semmit nem tettünk egyebet csak tiszta hagymát.

Javallat: epsemereg (adatközlő: 01) Epsemerget... Igen. Sütöttünk hagymát, megszíroztuk friss disznózsírral, de előbb a disznózsírt kisütöttük édestejbe. – ...és akkor jól kikevertük habosra. Kikeverték nagyszüleink, és úgy takarták el ezt az ebsebet, és azzal pucoltuk ki a beteget, a testet.

Cukor és békarokka, s jézuskavére

Javallat: tüdőgyulladás (adatközlő: 38) ...Tüdőgyulladás Az vót... Annyit tudok, a tüdőgyulladásról, hogy az öcsém lebetegedett. A nagymalomba dógozott, és orvoshoz nemigen

mentek, me' pénz nem vót. De vót egy üdős asszon. Azt mondta:

- Te, a gyerekekkel mi baj van, hogy olyan szomorú?
 - Mü nem tudjuk mi a baja.
 - Majd én megnézem. Megnézte, a gyerek tüdőgyulladásba vót. Hát mit lehet csinálni? Azt mondja: Ereggyetek, s vegyetek egy kila cukrot, -...kockacukrot..., - úgy mondták nádcukor. S akkor szeggyél a rétről békarokkát..., s jézuskavérit, -...s vót ilyen magosra nőtt virág, olyan mint a pattyantó virág, s azt szeggyétek le! ... a virágot, s addig főzzétek, amíg olyan lesz mind az olaj. Amikor azt megigya, - egy hétig igya -, de egyebet semmit se, csak egy zsemlécskét... Mikor azt egy hétig itta, lejött az asszon, - me' járogatott le -, má' tudta, hogy meddig tart ez az ital. Mert ő beszabta hányszor igyék egy nap. Akkor egy borospohárba mikor azt megitta, akkor lejött az asszon s aszongya: fiam, hogy vagy ? S aszongya. Hát most: nem érzek semmi fájdalmat, az ágyból leszöktem. S aszongya: fiam, nem szabad futkosni, még egy hétig tartsd magadot! De elfogyott az olaj, amit főztek. - aszongya - Többet nem is kell az. Csak tartsd be magad, egy kicsitt pihenj meg! Mikor két hétig ezt betartotta, semmi baja nem lett. Úgy ment dolgozni mind más. Na most...egy kg kockacukorhoz - mondjuk azokat a dolgokat tették..., mennyi vizet adtak hozzá? Annyi vizet, hogy amennyi azt felemészti, hogy mikor megfő, hogy azok a virágok, amit beléttettek, az sűrű legyen mind az olaj. Mikor megfőzték azt igya meg. Pohárba töltötték, me' be vót szabva, hogy egy féldeci vagy egy deci, - ...egy hétig azt igya meg. Azt megitta egy hétig, a gyerek fel tudott kelni. Az öcsémén történt Ez a gyerek meggyógyult.

Cukor

Javallat: szemfájás (adatközlő: 29)
 ...cukrot fúttak a szembe még. A kristálycukrot megtörték jól, liszt apróra. S azt fútták a szemikbe. Azt mondták, hogy attól legjobban gyógyul a szem... Semmi sem használt csak ez. Ez a legjobb orvosság. Soha el nem felejttem...

(adatközlő: 21) Ha valakinek vérmes vót a szeme, cigarettapapíron befútták a cukrot. Úgy megtörték mind a búzalisztet, s azon befújták...

Javallat: szemfájás (adatközlő: 19) ...s akkor avval mostuk a szemünket, cukros-vízvel.

Javallat: - Szívdobogás. (adatközlő: 08) A szívdobogásra ittak egy kis cukros vizet, s borogatást tettek, -...ilyen vizes borogatás.

Javallat: csuklás (adatközlő: 33) ...tuggya mitől van a csuklás ? Valaki sokat iszik, s akkor csuklik nagyon, s aszongya, hogy emlegetnek. Aki nem iszik és mégis csuklik ? Arra azt mondták, hogy emlegeti valaki. Hogy gyógyították ? Cukrot tettek a vízbe, s kilenc csepp vizet egy bögréből meg kellett inni, s akkor el es hatta minnyá'. ...Nem abba-helybe, de én es csináltam...

(adatközlő: 37) ... Az én fiam is mikor berúgott, akkor annyira csuklott, s aszongya, emlegetnek. S aszongya a menyem, hogy igen, a bor az emleget! - aszongya -, me' jó sokat ittál! S osztá' akkor mondom a menyemnek: Ereggy Irén hozzál egy kalán cukrot! Akkor hozott egy kalán cukrot, s azt bévette. ... a vízzel elnyelte. S akkor újból csak csuklott. S akkor még hozott. S akkor még hozott. S akkor elhatta azután. Elhatta. ... cukor nagyon jó.

Cukorka

Javallat: gyomorfájásra (adatközlő: 20)
...adtak mindenféle cukorkát, s fejrágymát es

Javallat: gyomorfájásra (adatközlő: 33)...kilencvenkilenc fajta cukrot kell esszefőzni vízbe, és akkor aztat így... minden nap háromszor, - me' apám es vót ilyenbe - s aztat itta háromszor egy nap. S attól a sok fajta cukortól meggyógyult. 99 fajta cukrot, azt a szemes cukrocskát...Ezt egy literes kannába megfőzte édesanyám, s akkor úgy egy-egy pohárával..., háromszor egy nap... Anyám megfőzte ezt a sok cukrot neki, és az használt. Majdnem egy hétig aztat úgy illogatta, egy-egy pohárával háromszor egy nap. ...99 fajta cukrot. Ezt a szemes cukrot, nem csokoládét, ... vaj mi.

Javallat: бүдös száj (adatközlő: 14)
...csipős cukrot bevett a szájába, s az egy kicsitt elbolondította. Dehát azon nem lehetett segíteni. Az a gyomorból jött fel, ...az a бүдösség.

Feketenadály

Javallat: vesebaj (adatközlő: 10)
Feketenadálnak a gyökerével. Teát főztek belőle, s kellett borogatni. Mondjuk a gyökeréből teát főztek... – azt is, de fürdőt csináltak a gyökeriből. De a virágjából... – abból teát főztek, inni is adtak belőle, de mosásra csináltak. Ha teának használták, akkor tettek cukrot belé.

Javallat: ótvar (adatközlő: 22) ...az ótvar, ez ott keletkezik inkább a fejbe, a nyaka csigájától a fülinél. S itt az állakapcájánál kijönek ilyen veres sebek, ...olyan hólyagok. S aztat nem szabad vakarni. A fejemre sebek lettek, levágták a haját, leberetválták egészen a fejemet. S akkor elküldtek fel a Bonyha patakjára, hozzák onnan vigikét.

Az ilyen fekete növén, mind a fekete-nadály, s a víz martyán terem. s hazavittük s megtörtük jól, s essze-kevertük disznyózsírral. Esszekeverte édesanyám. Háromszor megkent, s akkor jött meg a testem a fejem, ami a fejemben vót, még most is, elértem a 74 esztendő, de hogyha a hajam nagy egy kicsitt, akkor azok most es kijönek.

Javallat: seb kezelés (adatközlő: 10)
A feketenadály gyökerét megfőzték, és azzal mosták a sebet.

Nágyüker pálinkában

Javallat: fekély, gyomorfekély (adatközlő: 20)
...azzal a gyökerevel..., a nágyüker olyan vót mind a torna. Tuggya...? A tóból vettük ki. Olyan szép zöd levele vót nagy magossan... Nem fekete-nadály. Sás... Azt szépen lekaparta édesanyám, s apróra elvagdalta mint a tormát mikor elvagdadjuk az uborkának..., abba, hogy teszük belé. S akkor pálinkát es öntöttünk reja. S elhattuk nyolc napig, vaj tizenhat napig, hogy az érjen. Az olyan sárga lett belőle, olyan sűrű lett, mint az olaj. De csak ilyen pohárával /mutatja/ kellett megigyon. Olyan gyomorfájás nem vót, hogy az ne használjon.

A papnak, ...Bálint Péternek, – az Isten nyugtassa meg... –, a földön hevergőzött... Anyámnak eszibe jutott, ...hamar elvitte oda, elvitte neki, s adott. S nem kellett orvoshoz mennyen. Ettől gyógyult meg. De annyira keserű, hogy olyan mind a tubák.

Hó

Javallat: vaktetű (adatközlő: 01)
A vaktetűt mivel gyógyították?
A vaktetűt is hóval...

Kékkő (rézgálic)

Javallat: zabola (adatközlő: 30) a zabolát, ha a szájszájelen zabola volt, mivel gyógyították? Vettünk kékkövet a patikába, s azzal szoktuk megdörzsölni a gyermekeknek is, vagy felnőtteknek, akárkinek volt.

- *Mitől jött létre a zabola?* Hát a jóisten tudja. Úgy szokták mondani, hogy ittunk vizet egy zabolás után... Úgy szokták mondani... Ragályos volt.

Javallat: zabola (adatközlő: 21) ...a kékkövet megégették, s megtörték, s abból csináltak..., s azzal kenték meg kékkővel. Vízzel kenték essze.

Javallat: zabola (adatközlő: 10) A zabolát itt a szájbégén kékkővel, ...kéksóval dörzsölték be. *Ez mitől jött?* Hát én gondolom, hogy elaludt, s kifolyt a nyála. Más meg aszondta, hogy úgy lett, hogy más után ivutt.

Javallat: trachoma (adatközlő: 21) Ha trachoma vót, akkor kékkővel. Tiszta kékkővel...

Az levette..., de az ember nem tudta megállni síratlan. Bizan..., szem - reuma. Tiszta kékkővel..., megtörték apróra, s beléfutták, de a csillagot látta az ember. S megjött. Az lerágta...

Javallat: szemfájás (adatközlő: 20) ...vót trachoma szemfájás. A trachomát úgy szokták gyógyítani rézgáliccal, ...azzal. Kifordították a szemit, a szempillát, s azzal kenték be. Avval gyógyították.

Széklet

Javallat: lábsaroktörés (adatközlő: 29) Hát megmongyam...? A székletit a gyermeknek..., vaj embernél ami vót a saját székletit rejakente arra a sebre, arra a részre, ami fájt neki, és bekötötték ruhával. ...a székletével megpuhították úgy, hogy az annyira kivonta, hogy az annyira kivonta..., hogy az kifakadott, és kifolyt a genny.

Büdöskővirág és kékkő

Javallat: var(adatközlő: 05) ...aszonta az orvosnak, hogy neki olyan var orvosságot adjon, hogy ne érezzen a var szaga. -...de olyant, ami meggyógyítsa! Hát adott es, olyan vót..., бүдöskő szaga vót, de hogy mi vót...? - többet semmi baj. De elég, hogy a fél falu oda járt azért a receptért, amit adott az orvos, s azzal vették azt az orvosságot. Olyanok jöttek oda, hogy még álmodt se látott vóna valaki, hogy azok rühösök. Még gyerekik se vót...

Javallat: var, a rühösség (adatközlő: 27) ...bүдöskővirág, kékkő. Az a kén, az a sárga, - az a бүдöskő. Kellett a kékkő belé, me't a kékkő nélkül nem lehetett... Azt megtörték, s essze-keverték vajas zsírba, s avval békenték. ...Csak az nagyon бүдös vót. Az ember szégyellte künn járni...S akkor tuggya, akkor le kellett feredni, s akkor... - újból bekend magadot... Nem es tudtál az utcán járni addig, amíg kenőccsel vót, me't azt a ruhát, ... aztat el kellett dobni.

(*adatközlő: 27*) ...ott varasok vótak. De hányan vótak? Sokszor majdnem az egész falu varas vót...

(*Megjegyzés az ótvar és a var viszonyáról - a Szerk.*) Ez a fejeken vót, csunya vót az ottvar... ..elyen vastagon vót rajta ne... /mutatja/ mind a korpa, felferődve csúnyán. Előbb lett egy pattanás, s akkor az kezdett folyni, és akkor tovább-tovább, s így elterjedt egészen... A két kezecskéje be vót kötve, me't állandóan akarta vakarni. Az ottvar a gyermekeket lepte el.

Szúpor

Javallat: gyermekek hajlatai ha levesztek (adatközlő: 35) ...szú-lisztvel gyógyítottuk a leveszett hajlékokat. A fából ami a szúpor kijött, hát abból megszórtuk a gyermekeknek a hajlatait, s ez használt.

Vizelet

Javallat: szembetegség (adatközlő: 19)
... azt mondták, hogy hát izével..., pisivel mossuk, és úgy csipte, hogy a szüvünk szakadott meg de hát az úgy csipte a szemünket, hogy mü es sírtunk.

Javallat: vízzel való megtelés (adatközlő: 04)
Hát az uram lebetegedett nagyon. Elmentem egy öregasszonhoz, hogy valamire tanítson ingemet, hogy mit csináljak? A lába megdagadott. A hasa feldagadva. Teli vót vízzel. Így a lábát mozgatta, a vizet lehetett látni benne..., ...és akkor sok mindent mondott nekem az öregasszony. Azt mondta, hogy reggel napfeljött előtt azt a seprűfüvet, – amivel még nem sepertek –, azt pisálja le, és tegye ki a tyúkoknak, hogy egyék róla a tyúkok...

Javallat: viszkettség (adatközlő: 30) ...
Vizelettel. Viszketés ellen nagyon jó a vizelet. Saját vizeletével megmosni. Az nagyon jó.

Javallat: reuma (adatközlő: 36) ... a reumás karjára pisivel sárga fődét gyúrt, azt két rongy közé tette. S azt tette a karjára. S reja még száraz rongyot..., – s használt.

Javallat: eredés (adatközlő: 22)
...édesanyám azt mondta, hogy peseljem le.

Pipeszar

Javallat: gyermekek sebes lába (adatközlő: 39) ... minden gyereknek a lába meg vót törve Bukovinába. Me't még ősszel októberbe harmatba minden nap mentek mezitláb a tehenyekvel. Úgy sántikáltak szegén gyerekek, hogy sajnálni való vót. Tudom mert mindig előttünk mentek el..Hát ez olyan vót, hogy a lábán lett egy kelés, s hát addig kellett ott sántikáljon. Ezt gyógyították, ... érlelték pipeszarval – magyarul legyen mondva...!

Békanyál

Javallat: begyulladt szem (adatközlő: 20)
...nannyámnak be vót gyulladva, – ...nagyon csúnyák vótak a szemei, s akármit tett reja nem használt. S békanyálra tanyította valaki. Békenyálval kezdte raggatni, s avval gyógyult meg. Az a zöd...– tuggya? A víznek a tetejin van az a békanyál, s akkor azzal kezdték gyógyítani.

Javallat: égési seb nagy felületen (adatközlő: 37) ... a lámpát leütték, ... s az meggyúlt. S akkor meggyúlt az... a hajik. S akkor egyik a másikba kapaszkodtak. S mikor hazajöttek, a szomszédok hirt kaptak. ...S akkor mü szaladtunk, – mert fickók vótunk –, s szaladtunk le a patakokra békanyálétt. S aztat esszeszedtünk vödörökbe, s azt a hátára tettük, s fejire, mindenhova. S ezzel gyógyították meg az égéseket. Békanyálval s aludttejvel.

Olajos békalapi vékon fátyol bőre

Javallat: var (adatközlő: 01) A vart, a rühösséget mivel gyógyították? Tehát van egy fajta növény, ami a kertbe van. Mü azt mondtuk neki, s azt mondták édesanyáék, hogy békalapi. Tehát annak... van neki olyan vékon fátyol bőre, és azt lehúztuk, és a varnak, ahol legjobban kiütött a var - ... a viszketés, arra helyeztük. De elő-ször mielőtt rátettük vóna, – megolajoztuk és úgy borítottuk be azt a var kerületséget legalább négy óra hosszat az átkötéssel... – nem bontottuk ki. Egész jól bekapcsoltuk., – ... de úgy tartottuk a kezünköt pihenőre. S utána... – négy óra után levettük. A viszketés kezdett szünni...Tehát egy óra után hagytuk, hogy kihüljön, ... az a bőr megszáradjon és utána a kisütött helybe disznózsírral bekentük, – ... de gyengén átfásliztuk, és úgy hagytuk éjszakára. Másnap már egész jól éreztük a viszketést, – a varnak a kiütését.

Avas szalonna, háj, s egerfarkúfü

Javallat: lábsaroktörés, gennyes seb (adatközlő: 29) ...avas szalonnával es... – avas szalonnát es tettek rea, ... amibe genny vót, ez érlelte és ki jes fakasztotta.

Javallat: eredés (adatközlő: 22) ...tettem reja egerfarkúfüvet s avas hájat.Ezt esszetörtem, s azzal kötöztem nyolc nap. S így akkor Farkas Anna odajött, s kifokasztotta egy nagy tövel. Ezzel gyógyultam meg.

Javallat: elvágott végtag (adatközlő: 39) ... egerfarkúfüvet szedtünk, s esszetörtük, s zsírba belékevertük, s ezt es rejatettük arra, ha valamit elvágunk. S az es meggyógyította.

Javallat: ha valaki leütötte a lábujjkáját (adatközlő: 08) Egerfarkú füvet megtörtük jól kalapáccsal tiszta deszkán, rejaborítottuk s béköttük, s az meggyógyította.

Pergelt pozdorja, a gyapjú fonásakor keletkezett hulladék

Javallat: szépasszony nyomása (adatközlő: 22) ...szépasszon megnyomta, s mü ezt tudtuk, me't ő ezt kapta meg gyerekkorába, valami hagymás betegségbe, s ez megvót neki a véribé a szüve verésítől... De aludt. Fel kellett keltsük éjjel is. Hát az ilyent úgy szokták gyógyítani: édesanyám mindig elment, s kért az öreg-asszonyoktól elyen... – mikor fontak, s az a pozdorja, ami lehullott a földre a gyapjúból, nem a csepüből. Aztat megpergelte egy sütőbe, s avval tett reja valamit, amit az öreg-asszonyok mondtak. Azt nem tudom megmondani mit... S azt megitták vele. Hogy használt-e vagy nem? – de elérte a 70 esztendő.

Lisztes zsák fonákja gyógyítja ha tyúkheverésbe lépett

Javallat: viszketegség, viszketés (adatközlő: 20) ...olyan es vót, hogy a lisztes zsáknak a fonáját..., azzal meg kellett súrolni.

Javallat: tyúkheverésbe lépés (adatközlő: 22) Tyúkheverésbe lépés. Volt. Lisztes zsákot kiforgattuk, s megdűrüsöltük, s azzal visszament.- Milyen tünet jött innen ki ? Piros... De olyan vastagon... Nem nagy szökések; apró..., apró... – jó vastagon. – Kézen,lábon ? Hát az egész testin... Hátán, mejjin... – mindenhol. Kifordította anyám a lisztes zsákot, s azzal megdűrüsölte, s visszafordította. S meggyógyult.

Búzaliszt

Javallat: forrázás (adatközlő: 01) Forrázás és égési sebekre mindenkinek azt ajánlom, ha le találja forrázni lábát, kezit, nehogy mást tegyen, csak tiszta búzalisztbe dugja az ujját vagy lábát, bárhol történik meg rajta. Csak tiszta búzalisztbe tartsa 5 percig. ...és nem só! Búzalisztet. Nem kap hólyagzást. Nem dobja fel az égést... Nem kap sebet, és pár óra után egészen megszűnik a fájás.

Kukoricaliszt

Javallat: gyermekek hajlatait - ha levesztek - mivel kezelték? (adatközlő: 18) ...a lisztes zsáknak belülről, a kukoricalisztnek a zsákjáról lakapartuk egy olyan markocskával, s úgy odaraktuk ahol leveszett. Ezt általában használták.

(adatközlő: 17) ...finom kukoricalisztet, ami fé're szóródott a papiron mikor szitáltuk, ami fé're porosodott a papír szélére, abból szedtünk. S ha megpirosodott a gyermek ágyéka vaj valamije, akkor abból megszórtuk és minnyá jól lett.

Kékkő zsírban

Javallat: var (adatközlő: 39) ... a vart a piszkosságból kapták, és hogyha nem ügyelt reja, elragadott az egész családra. Akkor azzal gyógyították, hogy az öreg asszonyok csináltak akkor es több fajta keveréket. Kékkövet tettek belé, s még valami keveréket tettek olyant, ami csipett, s meg kellett kenység egyik a másnak – mind a cigányok, megkenték egymásnak a hátát S úgy egy pokrócba lebúttak, s úgy vót két nap. De az ajtót békapcsolták, hogy senki oda ne mennyen ahhoz a családhoz. Ne vigye tovább a betegséget. S akkor ott vótak..., s mikor ezt érezték, hogy hát es lekopott az a szokéses... – tuggya – az a var... az kifokadott, azt leszedte... Néztek fel a falra...! De mikor az meggyógyult, akkor feredőt csináltak, és lemosakodtak. És akkor az ajtót kinyitották, hogy imá' tiszták vagyunk.

Javallat: var (adatközlő: 22) ... adott orvosságot, ... kékkövet. S édesanyám megtörte a fészi fokával jól, s essekeverte disznyózsírval, s azzal lekenődtünk háromszor. Vót egy nagy lugzó cseber, abba főztünk feredőt, s megferedtünk, s így takarodtunk meg mü.

Javallat: var, rüh (adatközlő: 32) Volt aki eljárt Romániába – oda a – bojérokhoz, és akkor kapott..., – s akkor megtötötte a másikat...Hát Albert is az alsó szomszédunk hozott...Hát Lajos is ... – a férjem – tőle kapta...Kékköves zsírval megkenték. Egy bögrére való zsírba egy evőkanál megtört kékkövet kevertek. Előbb meg kellett fürödni, s úgy háromszor – négyszer be kellett kenni...Két nap után osztán újra meg kellett fürödni. A fürdőbe fodormentát főztek bele.

Mészle és kékkő

Javallat: égési seb (adatközlő: 29) ... Mészlel. A meszet mikor leázik, ha vizet tesznek reá és leszáll az a víz, hát azzal kell borogatni az égést. Mikor tűz által elég valakinek a lába, vagy keze, vagy tudom-es én mi je... A meszes lébe kell mártani egy fehér rongyocskát, s azzal bé kell tekerni, s az a leghasznosabb.

Javallat: égés, leforrázás (adatközlő: 20) ...mészlel gyógyították. Bekenték faolajval, és gyógyították aludtjevel.

Javallat: var (adatközlő: 29) ...egy kis meszet, de nem sokat. S egy kis kékkövet. S azt beléteni a vízbe, s abba megfürödni. Semmi nincs olyan mind az. S abba megfürödni. Az meggyógyította. –...kell vagy egy kalánka méz, egy evőkanál méz, s egy evőkanál kékkő... Az elég bőségesen. Annyi, hogy abba öt kandér víz..., öt veder víz megfelel annak. Öt veder víz, abba megfürödni, s úgy megtisztul tőle. Háromszor meg lehet abba fürdeni.

Mész a falról, s Istensegítsen még egy jó pofon is

Javallat: nyílt seb (adatközlő: 31) ...otthon es, ha az ujjunkot, ...vaj valahol elváltuk, a falról meszet kapartunk reja, s meggyógyult.

Javallat: nyílt sebre (adatközlő: 33) ... hogyha a kezemet elváltam vaj a lábomot, hát tuggya mi vót a leghamarábbi gyógyszer ? Apám vagy anyám neki vitt a falnak, a meszet kaparták, ...s még egy jó pofont adott, hogy ne...! –...máskor ügyelj magadra! S e vót a gyógyulás.

Pörkölt liszt

Javallat: apró (adatközlő: 20) ...meleg ágyba fektették, és lisztet pörkölték neki, és azt tették a testire. S akkor szünt meg az apró.

Vaj

Javallat: székszorulás (adatközlő: 29)
...vaját édes tejbe..., jó sok vajat. Azt itatták. Vaj ha nem tejet... friss tejet... S akkor azt es megmelegíteni, aki meg bírja inni, megmelegíteni, s abba jes jó sok vajat tenni, azt a friss vajat... Aztán azt ha meg tudja inni, aztán akkor futhat...

Javallat: ottvar, ótvar (adatközlő: 37)
...vajjal es gyógyítottuk. Tiszta vajjal a sebet megkentük, s akkor a seb leesett onnat. 1- 2 nap után meggyógyult.

Ecet

Javallat: fejfájásra (adatközlő: 13) ... a fejfájást úgy gyógyították, hogy egy fehér kendőt ecetes vízbe mártottak, azt kicsavarták, és avval az áthúzott ecetes kendővel a fejit békötötték. Hát többször használt ez. Úgy, hogy mire orvoshoz kerültek, ez jó gyógyszer szokott lenni. Még ma is használják több helyen.

Javallat: tetű irtás (adatközlő: 13) ...a tetűt ecetvel. Elpusztult tőle.

Javallat: tüzesdaganat (adatközlő: 13) ...a tüzesdaganatot inkább mindig borogatással. Legtöbbször használták az ecetes borogatást.

Javallat: érrándulás (adatközlő: 08) Az érrándulást, hát... - azt ugye... savanyú ecetes vízzel bekötözik, s megmaszírozzák. Komámasszon Anna eleget tudott masszírozni. Én es tudtam, de ez az ujjam tönkrement.

Esővíz és búzakorpa

Javallat: Pattanás az arcon.(adatközlő: 05)
...esővízbe kellett búzakorpát belefőzni, s azzal mosni. Mert a szappan az nagyon ártalmas, – főleg a színes szappan az arcra...

Savanyító rozskorpából

Javallat: Lábdaganat, lábfejás.
(adatközlő: 08) Hát azt savanyó vízzel kengettük, meg... borogattuk.- Milyen vót a savanyó víz ? Hát ilyen savanyító. Rozskorpával szoktuk csinálni a savanyítót.

(adatközlő: 10) A savanyítót, hogy csinálták ? Hát korpából. Le kellett forrázni a rozskorpát, s akkor tettek belé egy kis kovászt, kis élesztős kovászt. Megerjedett, s olyan jó savanyó leve lett. S akkor azt megszürték, s azt tették a cibrolevesbe. Rozskorpából csinálták a legtöbben, de ha nem vót rozskorpa, akkor búzakorpából es.

Javallat: Pattanás az orron (adatközlő: 10)
Én hallottam, hogy cibrével es gyógyították. Savanyítóval.

Víz

Javallat: holdkóros (adatközlő: 13) ... holdkóros, hogy rendesen teliholdra nyugtalan, fölkel, – egy nagyteknő hidegvizet tettek a bölcső mellé – ...vagy ha ágyba feküdt, az nem tudott semmit. ...s azt a nagy disznyóvágó teknőt teli hideg vízzel odatették. Mikor ő az ágyba felköt, akkor beleesett a teknőbe, s abba a hideg vízbe felébredett. Hát bizan négyszer-öttször is meg kellett ezt csinálni, amíg aztán lassan kinőtt belőle.

Javallat: holdkóros (adatközlő: 27) ...csak be kellett hozni az istállóból, s oda fektettük le a konyhába. Éjjel felébredett, s elkezdett menni. Hol a függönyt szaggatta, hol maga alól kitépett mindent. Hideg vízzel szokták locsolni... Azt mondta apósom, hogy mikor holdkóros, akkor nem szabad a gyereket bántani. A gerendákon ment a padláson. S a cselédek, a másíkok ott látták meg, hogy menyen, mászik István a gerendán. De ilyenkor nem lehetett hozzászólni...

Javallat: holdkóros (adatközlő: 38)
Holdkóros, én megmondom. A holdkóros olyan vót, hogy... – ...Én vótam a leányoknak Bábučskénba a kálfa, 40 leánnak. S vótak ott emberek. S egy félidős ember vót. Hát éjjel, hát... – én sokszor felköttem. Felkeltem éjjel s még bé jes takartam őket. Vótak legénkéek es. Egyszer látom... hát egy ember fel van ülve, és a helyiről lejött, s odament a végire, seggen csúszva, úgy... ahogy csinálta a répát, mikor szedték ki a gazt belőle.

S mondom: szerelmes Istenem, hát neki szólnék, mit csináljak? Elhagyom, mit csinál, mi lesz ennek a vége! Addig, hogy eljött a végire, s ott megtért, s eljött a helyire. Setét vót. Nekem vót egy elemlámpám. Hogy talál ő vissza a helyire? Onnat eljött, s innen elment bé, s visszament a helyire s lefekütt. S azt mongya, hogy hát na... – már ezzel es kevesebb lesz holnapra a munkám. Ezt mondotta. S reggel mondom neki..., – s aszongya –, nem igaz! Nem igaz... Hát azt mongyák, hogy aki éjjel felkel s menyen, hát azt én es láttam. A szomszéd gyerek vót, egy 16 éves gyerek. Felköt, s eljött bé anyósomékní. Ott ültünk benn. Felköt s bėjött, s a lószerszámokat – mind a kettőt – megfogta, s feltette a lovakra.

S aszondta anyósom, hogy nem szabad neki szólni. El kell hagyni. Elment szépen haza, s anyósom hazakésérte, s mongya az annyának.

S az aszongya: most fekütt le. De most járt bé nálunk. S reggel nem tudta. Ezt én es láttam.

Azt is hallottam, hogy a kútból, a gyerek felköt s a kútba vótak elyen éjjeli madarak – úgy mondták: cigánverebek. S az éjjel lement a kútba, s azt a fészket mind kiszedte. – ...és nem merték, mert hírt kaptak, s nem mertek neki szólni, hogy nehogy beléessék.

Szépen onnat kijött, s elment a helyire, s lefekütt. S ha neki szóltak vóna, abba a helybe beléesett vóna a kútba. S akkor megfulladt vóna a kútba, me't mély kút vót. Nem mertek neki szólni. Szépen felköt, s a madarakot kivégezte.

Javallat: orrvérzés (adatközlő: 30)
...lefektettük a gyermeket hanyatán, a hátul a nyakik csigájára vizítettünk egy kendőt hideg vízzel, és azt raktuk rá hátul arra az erekre.

Javallat: orrvérzés (adatközlő: 22)
...nekem az orromvére két óra múlva mán folyt is. Erre én emlékszek, hogy a fázástól kaptam, vagy meg vótam ejedve? A keszkenyőt megvizítettem, s az orromhoz tettem, s a homlokomra. S ezzel gyógyultam meg.

Javallat: repedt sarokra (adatközlő: 20)
...a repedt sarkot hideg vízbe mossuk még ma jes. S fokhagymával gyógyították. Vagy zsírval, vagy olajval be kentük. S azzal meggyógyult.

Javallat: lázcsillapítás (adatközlő: 38)
...vizes ruhával békötték a fejit, a kicsinyeket betakarták – így vizes ruhával, és azzal gyógyították. Orvoshoz nem mentünk.

Javallat: hidegrázás (adatközlő: 21) ... A másikat meg kellett ejeszteni, valahogy úgy, hogy egy vödör vizet ráönteni, hogy ejeggyen meg. S elhatta, akit elhagyott... De a' más..., – sokféle hidegrázás vót – a más... biza kellett forduljon orvoshoz.

Javallat: méhcsipés (adatközlő: 38) Hát így az én asszonyom járt. Vót egyszer itt, mikor idejöttünk... Akkortájba... – 1945-be' jöttünk ide –, s 1947-be' nekünk méhek vótak. S vót itt a szomszédunkba..., – akkor úgy csinálták a mulatságot a fiatalok min' Hadikba – az udvaron. S nekem vótak méhek. Elmentem én es..., – a szomszédomba vót –, a Rancok húzták a táncot. S ott

esszeálltunk öten-haton, hoztunk pálinkát, s ittunk. S még a szomszédnak vót bora, hozott bort. S egyszer aszongya az asszon, a feleségem:

- Hallod-e gyere haza!
- S mondom mért ?
- Egy raj kivert, s aszongya: le kéne venni, olyan szép nagy raj.
- Jó, hazamenyek, de mán ittas vagyok, s megcsípnek.
- Aszongya: valahogy levegyük.

Na, hazamentem. Egy parton vótak. Vót a kertben egy nagy part, s odatettem egy létrát, s mondom, ... te menny fel! Én fejfel menyek s én az ágot megütöm, s te fogdd meg a kosarat.

De ő hajonfejt vót. S hogy megüttem, hát zümmögni kezdtek, s így ő nem tette pontosan oda, s így a fele lement a födre, s fele... akkor őt megszállták, s akkor a szalmakosarat eldobta.

S vót egy pici kutyám, az es ott vót velünk... Az asszonyomnak annyi hajaszála nem vót, amennyi rejaszált a fejire...Az megejedett, s befutott a szobába. De azok a méhek, mind bekisérték a szobába.

Én ott maradtam, oda lekucorodtam, de egy szúrást nem kaptam. De úgy megejedtem. Egy zabszem nem ment vóna a seggembe bé. Közbe lefuttam oda az asszonyomhoz. Hát... olyan lett a haja, az arcája – mind a verespapír – a nagy lázól. Szerelmes Istenem, mit csináljak? Odafutottam a szomszédba... Nézd Erzsi mi történt! Aszongya: Semmi se... Egy rongyot meg kell vízíteni hidegvízbe, rejaborogatni, s azt öntözgetni...

S én aközben, – odamentünk többen –, s a szulákat szedtük ki a fejiből, mert annyi vót, hogy a feje teli vót szulákkal. Hát ezt tudom, me't hát én vótam benne. ...és evvel ótottuk le a... – ízét. ...és mondom: el kell vinni orvoshoz. ...csak avval a hideg rongyval így a fejít borogattuk, s evvel gyógyult ki.

Javallat: orrvérzés (adatközlő: 01)
Orrvérzést hideg vízzel és ecetes vizes ruhával, borogatással állítottuk meg.

Anyatej

Javallat: gyermek gyulladt, gennyes szemére (adatközlő: 09) ...hát úgy csináltuk, hogy odahozta komám-asszon – Vilma – a gyermeket, me' csupa genny vót a szeme. S állandóan fejtem ott a szemibe, s az ott azt a válladékat kipucolta onnat, és akkor kamillával kimosták. S úgy helyrejött a gyermek szeme...

(adatközlő: 35) Anyatejet a kis gyermeknek a szemébe fejtük ki. Én es fejtem, de nagyon jó vót, me't az a tej feloldotta a szemhíját. Jót tett a gyulladásra.

Javallat: csapa, csipa (adatközlő: 27) ... olyan es vót, aki csapás vót, azt odavitték egy szoptató asszonhoz, szembefejte az anyatejet a szemvilágába. S így meggyógyult attól. Ezekkel gyógyítottak.

Meleg víz

Javallat: csicsfájás (adatközlő: 02) ..aszt mondták, megnyomta éjjel, vagy a gyermek megszívja éjjel. Ez főleg a gyermekágyas, a szoptató anyáknál fordult elő. Az én nagyanyám mindig arra tanyított, hogy egy hosszukó tejesfazakba, – félig tettük meleg vízzel –, amennyire megállta az a melegséget. Azt kellett odatartani, s avval párolták. Az vót a legjobb...Dehát ez es – ugye? – gyógyította. Egyszer aszonták megtér...Máskor aszonták nem tér meg. Ki es fokadott. Ugyanezeket a szereket rakták reja –...aszt a gennyhúzókat –, amiket felsoroltunk az előbb a kelésekre.

Javallat: ágybavizelés (adatközlő: 14) ...ezt megfázásból kapják. Hát a kicsikék még kinőtték, de az öregek, – ...azoknak még ma jes odamenyen

alájjik. Ezt csak melegvízzel gyógyították. Minden este megmosták melegvízzel.

Javallat: bűdös láb (adatközlő: 14) ...az attól jött, hogy valakinek izzadt a lába, és akkor estére ha zokniba vót, vaj papucsba, –...úgy me’ nem sok zokni vót..., inkább meztláb jártak. Meleg vízbe mosták.

Javallat: fagyás (adatközlő: 12) ... Mára úgy gyógyítsák a fagyást, hogy... - kölnivízzel. Először meleg vízbe kell tenni a lábot, s azután onnat kiragadni, s hideg vízbe tenni, s akkor békötözni. S akkor nem fagy meg a lábujja. Me’ a cipőbe is úgy megduzzad a lábujja. De ha így csinálja, akkor nem fordul elé úgy a fagyás.

Javallat: érrándulás (adatközlő: 22) Hát... – az érrándulás az olyan dolog, hogy mikor valamit emel, az inak meghúzódnak, az az érrándulás. Az érrándulásra azt is lehet gondolni, hogy én a szekérről leestem a jobb vállamra, s a bal vállam az annyira eléesett, hogy ezen a lapockámon még most is érzem. Úgy meghúzódtak azok az erek ott, hogy bizan két hétig nem tudtam magamtól felemelni. Béküdtek Szekszárdra, a doktorok röggönöztek, s osztán onnat hazajöttem. S azt mondta egy orvos: Csak jó meleg vízzel mindig rakogassam és mosogassam. S most es ha nem ügyelek én magamra, akkor fáj. Ez az érrándulás.

Javallat: rekedtség (adatközlő: 38) Rekedtséget a hangszallag megerőltetése okozta. Akkor langyos vízzel való öblögetés, amelybe néhány csepp árnyika tinturát teszünk, - rendkívül jó hatású a betegségre. Meghülés esetén szivacsot vagy vászonrongyot mártunk forró vízbe, s nyomkodjuk ki könnyedén, s tegyük a torkunkra. S akkor ezzel rendbe jön.

Hideg víz, s utána meleg víz

Javallat: fagyás (adatközlő: 01) A fagyás... – a régi öregek, akik Bukovinából elvándoroltak, azok a megfagyott sarkat, megfagyott lábujjat..., – jéghideg vizet készítettek, vagy pedig mikor hó volt, tiszta mezeten a hóba dugják a lábikot. Öt perc, tíz perc, és úgy utána lelocsolták meleg vízzel. Így múlt el a fagyás a lábukon.

Zsemle és édestej

Javallat: lábdaganat (adatközlő: 36) ... a zsemlét elvágta kétfelé, édestejbe béáztatták, s azt borították reja a gyulladós részre. 3-4 napra hegyet húzott s kifokadott s meggyógyult.

Javallat: kelés kifokasztása (adatközlő: 14) ...Az ületemen olyan nagy daganat vót, hogy nem tudtam elülni. Mondom, nem tudom mit csináljak, me’ úgy fáj, imán nem tudok leülni.

Elvágott egy zsemlét, megáztatta tejbe, és rátette. S úgy rajta vót. És harmadik éjen éreztem, hogy kifokasztotta.

Javallat: alkohol kigyulladás (adatközlő: 38) ... s szájomba becsavartak édestejet, s attól gyógyultam meg.

Zsemle és lenmag

Javallat: nagymarind (adatközlő: 22) ... vagy erőssen nő a gyermek, ...fiatal erősen nő. Vagy pedig a nagymarindnak az vót a legnagyobb oka, hogy megerőltette, vagy megütte. Megsűrűsödött az a vér, s nem bírta kiheverni. ... az a vér, mi át nem ment rajta, az a fájdalmas vér ott megalutt. S ebből lett a marin. A nyakán lett, vagy az ágyékába, vagy a hunya alatt. A zsemle s a lenmagval gyógyították meg.

Csicskovász

Javallat: szoptatós anyának (adatközlő: 35)
Csicskovászt anyatejből csináltuk, s akkor megettük, hogy több tejünk legyen. Én es csináltam. Igen... az első gyermekemvel annyi tejem vót. Ezt az öregektől hallottam. Ezt esszegyúrtam lisztvel, s megszárosztottam, s abból ettem. Vót es tejem mindegyik gyermekemvel.

(adatközlő: 09) ...pogácsát csináltak. Geni ángyjét én megettem. Sok teje vót, azt kifejte, s akkor csinált olyan pogácsát, s én elloptam, s megettem.

Harapófogó

Javallat: foghúzás (adatközlő: 39)
...foghúzó volt Hadikba ? Dehogy vót...! Harapófogóval szedték ki. Megmutattuk, hogy melyik foga fáj. S akkor vót olyan, ki a fogót rejtette... s mondta: prüszzencsél egyet! - ... s akkor prüszszentett egyet, s az ember megejedett, s akkor az ki jes kapta. Ott vót s nem vót, hanem csak e vót a fogó.

Javallat: foghúzás (adatközlő: 22) ...akkor nem vót más mit tenni, el kellett mennyek s kihúzássam. ...melyen vót azt nem tudom megmondani. ...Vaj cérnával húzta ki, de kihúzta. De én azt nem tudom mi vót, mert nagyon fájt.

Csicstejes tészta

Javallat: kelésre (adatközlő: 30) ... ami legjobban használt neki, kerestünk egy olyan asszont, amelyknek kicsikéje volt, s szoptatott, és fejt tejet. Azt a tejet búzalisztvel esszegyúrtuk, s azt tettük rá. Megkentük egy kis zsírval, hogy ne ragadjon rá.

Javallat: megkelt a csics (adatközlő: 05)
... azt es csinálták, hogy a más csicsiből fejtek tejet, s búzalisztvel essekeverték. ...Az vót a legjobb tej, akinek még az első fiú gyermeke vót. Akinek kislánya vót, annak a teje nem vót jó. Úgy mondták, hogy csicstejes tészta. S azt tették rá, s az kifokasztotta...Azt a tésztácskát elnyújtották.

Javallat: kelésre (adatközlő: 14) ...a tésztát esszegyúrták ugye... tejjel, sokszor csicstejjel /anyatejjel/, s akkor még mézet es tettek belé, s akkor még hagymát es pirítottak – sütöttek, s akkor tettek viaszot, vaj pedig zsírt, s azt akkor rejtették s az kihúzta.

Javallat: éjjeli pattanás (adatközlő: 22)
Pokol-szökésnek mondták az éjjeli pattanást. Csúful kéken kijött, s az alja veres vót. S mivel gyógyították? Hát azt mivel gyógyították...? Amit az öregasszonyok javasoltak. Tejet s tejfelt gyúrtak esze valami rozstésztaival, s azzal kötték bé. Rozstésztaival vagy kovászval... Vagy csicstejes tésztaival.

X. A GELESZTA ELHAJTÁSA

Javallat: geleszta elhajtása (adatközlő: 38)...*ezt mivel próbálták elűzni? Keserűsóval. Vót geleszta egy gyermeknek s örökké fáj a gyomra. S kapta a gyerek...Nyolc éves vót, s kaparta örökké a hasát. S azt mongya egy öreg-asszon: Te, mért kaparja ez a gyerek örökké a hasát? S aszongya: ...hát nem tudom mi van a hasával. Tudod, – aszongya: Ez gelesztás kell legyen. Hát mit csináljak? Aszongya: keserűsót kell venni, s belétenni vízbe, s meg kell itatni. Hát ha nem igya meg? De, le kell fogni, s bé kell tőteni a szájába erővel. S megfogták a két karját, béöntötték a keserűsót, megitta. Tiszta vízbe keverték? Langyon vízbe. Milyen arányba? Hát csak úgy talá-lomra, hogy melyen keserű. És amikor harmadnapja vót, a geleszták úgy elmentek tőle, hogy rakásokba jöttek el. A gyereknek semmi baja nem lett. Ezt biztos tudom.*

(adatközlő: 13) Cukorra, kockacukorra petróleumot cseppentettek, és azt a gelesztával megetették Ettől aztán a geleszta elment. Ez igaz.

(adatközlő 13) A másik módja meg az vót, hogy a gyomrát, a hasát, a köldöke körül jól összevissza kenték petróleummal. Azt mondták ettől es elmegy.

(adatközlő 13) Hát a pántikagelesztának meg azt mondták, az a legjobb orvossága, ha erős, csípős paprikát eszik az ember, és ettől a paprikától elmegy.

(adatközlő: 36) Pántlikageleszta? Három napig csak savanyó káposztát kell enni, s annak a levit inni. S utána a negyedik napon szilvapálinkát inni s berúgni. Ettől elmenyen.

(adatközlő: 01) Akinél megjelent a giliszta, mert van többféle giliszta.

Giliszta, pántikageleszta vagy szallag-giliszta, – ...ahogy mondják. Azt... nem szabad sósat enni. Ánis-teát kell főzni, bors és egy szegfűszeget bele-tenni. ...és azt inni éhgyomorra – ... és pálinkás pohárral. ...és akkor las-san..., 8 nap után megindul a kipu-colás a végbélén.

(adatközlő: 10) Geleszta. Fokhagymát meg hagymát egyék sokat. Cukrot ne egyék, és kenyeret se. A fokhagyma meg a hagyma erőst jó. A beteg meggyógyult tőle.

(adatközlő: 29) A geleszta ellen csombort főztek s azt itták.

(adatközlő: 29) *Gelesztamagot* a patikából vettek. Olyan vót mind a köménmag. Káposzta lébe tették azt felmele-gítették, s azt itták. Gyermeknek a gelesztamagot megtörték, s cukorral eszekeverték, s avval felnyalatták. S ez elhajtotta a gelesztát.

(adatközlő: 20)...a pántikagelesztát úgy csinálták, ...a tejet felforralták, s az ember feje felé tették, így a szája felé. S arra a szagra kijött a pántikageleszta. Vót ami kijött, ha nem mind, de jött ki belőlle. Az édestejnek a szagjára. Odatették a lábos felé, vaj amibe megforralták a tejet, és úgy az jött ki belőlle. Kicsúszott a száján. S ezzel gyógyították

(adatközlő: 20)...vót másik geleszta is. Az ellen vettünk elyen gelesztamagot. Azt szokták a patikába venni. Ezt a gelesztamagot káposztalébe tették..., s úgy vót, s akkor kiment a bajára, /vécére/ me't erőltetni kezdte. Osztán vagy a száján, vagy pedig akárhogy, ...dehát kellett menni. S osztán így jött ki belőlle.

(*adatközlő: 20*) Néném ... ő emlegette, hogy otthon lejánka vót ő. Aszongya, elment a bajára, /vécézni/ lekucorodott, úgy erőlteti, ..s hát jó ki valami, s jó ki valami...S hát mit csináljon? Jaj, jaj, jaj! ... s megejedett, s sikojtozni kezdett. Jaj! – aszongya – segítsenek! Megfogta ő, ...s úgy valamivel, ...nem merte a kezivel megfogni, húzni kezdte, s aszongya, ...egy fél méternét – aszongya, ...kiszakadt s elszakadt. Egy fél méterné vót, mit kiszakasztott ő. Me't az nagyon hosszú. Az a pántikageleszta lapos, s csíkos.

(*adatközlő: 38*) Még a sósvíz is használt a gelesztáknak

Javallat: pántlikageleszta (adatközlő: 38) s anyámnak mondja: meg kell bolonduljak. A hasomot örökké izé... s hányingerem van mindig, s nem hán ki, se hátul nem menyen ki sem elől. Hát mit csináljak? Azt mondják..., – az öregasszonyok esszegyültek, hogy tudod mit csináljál? Egy hétig ne egyél semmit. Végy sós heringet, tiszta sós heringet, s magára edd meg, s káposzta... – sós káposztalevet... – hát aszongya: Meg kell haljak attól..., sose bírtam. De muszáj, ha meg akarsz gyógyulni! Mikor ezt elvégezte, azt egy hétig ezt ette, semmi egyebet, semmit, még vizet se ivott. Csak tiszta káposztalevet... Egyszer másnap reggel kijő s leül egy bilire s kiemésztette s kimosta, s odahozta nálunk. S tudja hány méter vót? Hét méter...! Lemérték az öregasszonyok métervel. Há' vótak pántikák, s avval mérték. Hét méter vót, olyan vót mind a rongy... – így ne..., a vízbe belétette, s így lógott, így ne... /mutatja/ – a szememvel láttam... S azzal meggyógyult.

Javallat: pántlikageleszta (adatközlő: 21) ...úgy is vették ki, hogy így fejleg állították, s édestejet forraltak, s azt a párt odatették, s attól kijött. Jött ki a száján es... Vót olyan, hogy jött ki a

száján es... Az édestejnek ... – úgy, ahogy megpároolták, jött ki a száján es

(*adatközlő: 08*) Ha valaki gilisztás akkor sós vizet itatnak, s kihányta a gelesztát. Nekem abba is részem vót, ekkora hasam vót ne...! (mutatja). ... Mostohaanyával növekedtem, s akkora hasam vót ne...! S egyszer a nagyanyám felvett a hátára, s úgy felfelé vótam, s megnyomtam a hasamot, s a nyakát megtötöttem gilisztával... Úgy szedték ki az orromon, szájomon mindenütt. Osztán csak akkor tudott a gilisztától a hasam megtérni, – ...a giliszták akkor hattak békít a hasamnak, mikor édeset, valami tejeskávét ittam. Kilenc éves vótam..., – vagy hiszik vagy nem, ...szégyen nem szégyen, de elmesélem. Úgy ettek a giliszták, hogy – annyi vót bennem, olyan vót mind a korpa... – elyen fíjacskák ne...

(*adatközlő: 08*) Osztán az anyám panaszkodott, s aszondták: méhmébbe a gilisztamagot keverje bele, tegye fel a kályha tetejire..., három nap s három éjjen ott legyen, s utánna éhgyomorra etesse meg velem. Megetette velem..., s rozskenyeret egyek csak...! Így pusztították ki belőlem a gilisztát. Ezt én magamról beszélem. Há' nagy vótam imá', bizan imá' 8 éves vótam, mikor így kipucolódott belőlem a giliszta... Me't mostohaanyám vót. Édesanyám meghalt másfél éves koromba, de, hogy megszült a világra, csak szógáló növelt. S annyi tejet adtak nekem forralatlan es, hogy ne sírjak, s attól a forralatlan tejtől az emberbe a giliszta megszorodik.

(*adatközlő: 08*) *Féregűzés.* Ennek az volt a gyógyszere... Én akkora vótam ne... Nagyanyám felvett a hátára, s úgy teli vótam gilisztával, hogy még az orromon es jöttek ki. Gelesztaport mézbe keverték, s abból ettem, s attól mentek el.

16. ábra Búcsúzás az andrásfalvi temetőtől

XI. TETŰ- ÉS A POLOSKAIRTÁS

(adatközlő: 13) ...petróleumot, nagy vigyázattal kétszer-háromszor, azt a részt, – ahol ez nagyon viszkett –, bekenték petróleumval. De ha nem vigyáztak, akkor az elégette a bőrit. De ha jól vigyáztak, ez a harmadik mosásra imán meggyógyította. Kiölte belőle azt, ami volt, azt az apró tetűt.

(adatközlő: 10)

Fejtetű. Miként pusztították el? Hát petróleummal megkentük /pakurával/ s ez megölte a fejtetűt.

(adatközlő: 01)A fejtetűt? Petróleumval. Ha valakinek a fejében megjelen a tetű, tessék tiszta petróleumval megmosni, és a fejt bekötni. Egy 24 óráig a serke, ... a tetű mind kipucolódik, és utána kifésülik, és lúgos szappannal megmosni!

(adatközlő: 13)... a kénkövet esszegyúrták disznyózsírval, s akkor alaposan bekenték, s így lassan kiölte. Csak azután es igen erőst fájtak az embernek ezek a részek, ahol megkenték.

(adatközlő: 30). ...kényesőnek hívták, és azt összegyúrták zsírval, s avval szokták orvosolni. Avval pusztították.

(adatközlő: 14)...fejtetű. Kényesővel – a patikába vették azt a kényesőt – mint a gyöngyszem olyan vót... zsírba belékeverték, s azzal kenték meg a fejkét, – ...kinek vót tetűje

(adatközlő: 14) Emlékszek, a Livádába /gyümölcsös/ ott a fák alatt, azt a tükrös virágot, azt a lilát... azt szedtük, és megfőztük, s a bornyukot es megmostuk vele a tetvek ellen. Az nagyon használt. Megmostad a hajadot a levivel, hát ott többet tetű nem vót...

(adatközlő: 14) Van még egy másik-es, azt mondták zászpa. Azt es főztek, s azzal kenték meg

(adatközlő: 21) Még háború után mikor a hajam kezdett nőni, akkor a fejem meg es korpásodott. S a korpából tetű jes lett. Akkor nem vót orvosság. Még olyan patikák nem vótak. Hát azt édesanyám megkente pakurával a fejemet.

(adatközlő: 21)...fejtetű. Hát a patikába árulták... – elyen nagy kupát, úgy hitták tetűzsír. Azzal édesanyám megkente. S elmentek. Hogy hova mentek? – nem tudom, de elpusztultak. Tetűzsírnak hitták.

(adatközlő: 38) Huszárzsírval kellett azt megkenni. S a huszárzsírt miből állították elő? A patikába vót. Ott árulták..., – ...régén vót még gyerek vótam... – és mástól hallottam.

(adatközlő: 21)...fejtetű. A gyepen tükörcsöt szedtünk. A mezőn a rétről. Elyen lila forma virágja vót. ...csak a virágját. S azt úgy szaggattuk le. S megfőztük, s aztat lehütöttük, s abba megmostuk a fejünköt. Még az es használt a tetű ellen.

(adatközlő: 29)...a tetűt ecetvel. Elpusztult tőle. Bizony Isten. Elpusztult a tetű az ecettől, meg a huszárzsírtól.

(adatközlő: 22)...azt abból kapja, hogy a nő nem tisztálkodik. Sok férfival van, és ami ott... – piszok ott marad, az emberbe nem tud lenni. Inkább az aszszonytól lesz a lapostetű, s elkapja az ember tőle. Hát Hadikba vót egy ember, hogy eljárt más asszonhoz, s hazament, s a felesége jes elkapta. Hát aszongya, hogy mit csináljunk ezzel? Hát nem tudják, hogy lehet orvosságot venni. ...valaki tanyította, hogy beret-

válja le mindenütt a szórt, ahol csak van. S akkor leberetválta a hóna alatt, leberetválta az alsó részit. S az asszonak es mindenét megberetválta. Megferedtek, megmosakodtak, s így elmúlt.

Javallat: fejtetvesség (adatközlő: 08)
Fejtetvesség. Mivel gyógyították? Petróleumval, – ... s a másik denaturált szeszvel. De most tiszta vízzel is ugye?

Jó lugot főztek csutika hamuból, megmosták, s akkor az levitte a serkét mindent. Belétették egy kicsike faedénbe, megszitáltuk rostával, hogy szén ne legyen benne, s belétettük egy kicsike dézsába, ... – vagy cseber vagy mi a fene vót –, s akkor tötöttünk reja hideg vizet, s ott hattuk két nap. Olyan tiszta vót mind az ivó víz. Olyan szép fehér... De ha sejtünk, – nem vót arra üdönk, az előtt való nap elrendezzük –, s azelőtt két nappal mossák fel. ...Akkor forró vizet tötöttünk, s akkor olyan veres vót mind az ördög...! Ezt mindenre, – még fejmosásra is használtuk. De ha nagyon erősre csináltuk, megégette a fejünköt.

Javallat: lapostetű (adatközlő: 08)
A lapostetűt huszárzsírval kenték.

Javallat: tyúktetű (adatközlő: 08)
A tyúktetűt mivel pusztították? A tyúktetűt...? – ... forró vízzel. Petróleumot tötöttünk a mészbe, s meszeltünk, s azzal elment.

Javallat: poloskaírtás (adatközlő: 38)
Poloska. Az otthon vót Bukovinába. Én jártam dolgozni. 18 éves vótam. Menyhárt sógoromval elmentem dolgozni Falkóra. Ott dolgoztunk Falkón. És este lefeküdtem, s hát mindenki vakarózik. Majdnem meztelen, me't ott sok fa vót ugye... – Falkón a fűrészgyárba, ott tüzeltek a nagyon meleg vót. Hát egyszer vakaróznak, s aszongyák, a lámpást nem kell leállítani. S mondom: Hát mért nem aliccsák el a lámpást sógor? Nem lehet – aszongya –, me't annyi a poloska, hogy esznek meg. Jézus Mária. Aliccsuk csak el a lámpást! Hát én lealítottam a lámpást, s a setétségbe kijöttek, s a falon mentek fel... Jaj! – mondom: Gyorsan meggyújtani a lámpást...! – s úgy mentek a falon fel. Hát tudja, hogy az embert ha az megmarta, hogy macsuka lett az embernek a testin. Úgy féltünk...

S akkor mivel gyógyították ezt? Hát úgy lehetett gyógyítani, hogy az igazgató kijött... – a gyárigazgató, s hozott valami bűdös követ, s megégették, s cseresznyepaprikával, – olyan csípőspaprikával esszeégették. S az ágyokat így ne...: lepcselték, s aztán egy kicsit megszünt, de nem tudták elpusztítani.

XII. NEM LEHETETT GYÓGYÍTANI

Anyajegy

(*adatközlő: 05*) ... Hát úgy születik. Hát amikor terhes, akkor valamit magához veszen, vagy a kötényibe valamit felveszen. Úgy szoktuk, úgy halltuk az öregektől, vaj olyant látott. Akkor lett egy féreg alak, paprika alak, vaj cseresznye alak, vaj ribizli. Ez anyajegy. Ezt nem lehetett gyógyítani.

Békavar

(*adatközlő: 22*) ...a békavart..., – azt úgy halltam én az öregasszonyoktól, hogy azért kapja meg, me' hogy... – a kertbe valamit olyant gyomlál vagy ültet – ...s ott vannak ezek a földi nagy veres békák. Vagy a kezivel odanyúl a nyomába, vagy pedig...– hogy Bori mongya – lepeseli. De annak orvosságot nagyon nehezen tudtak kapni!

Kancsiság. Kancsal.

(*adatközlő: 22*) Hát az én bátyám - Vilmos bácsim - nem úgy született. S aszondta édesanyám, hogy azt úgy kapta a böcsübe. Me't a gyermek kicsike vót, s kellett vóna szoptassa, s anyám elhanyagolta... Addig kénlódott, hogy a szemei összeakaszkodtak. Egyik szeme a másikat rontotta. S úgy ő szépen meg is vót azzal a kancsisággal. De... hogyha lett vóna akkor még szemüveg úgy, mind most van. De nem vót, s nem adtak. S így akkor gyógyítani nem tudták.

(*adatközlő: 21*) Akkor azt es mondták: a böcsühöz ne álljanak oda a fejihez, mert akkor lesz kancsi a gyerek. Nem vót szabad odaálljunk a böcsühöz hátul. Igen így mondták.

Magtalanság. Meddőség

(*adatközlő: 21*) Hát vagy a férfiba van baj, vagy a nőbe van baj, de gyógyítani nem tudták. Nem... Hát ott van Márton Anti Endre a hadiki... Mikor Trézsi elhítta... – az Antal testvére –, lejöttek a lakodalomba. S elyen nagy szentkép vót, s oda letérgeyelt s... – aszongya. Istenem..., Istenem...! – ... mért nem adtál nekem magzatot? Me' kinek van gyermeke, a nyújtópadról tépik le. Be szépen sirassák... Há' ingem ki sirat meg? Emre bácsit ismerték, nekik nem vót családjik. Apósomnak a testvére vót. Nem tudtak segíteni? Nem, erről nem. De itt... – lássa tudnak!

Mejjgyulladás.

(*adatközlő: 38*) Az a szív körül van, s az nagyon fáj. Nem vót orvosság ez ellen mit tudtunk... Fáj s meghót.

Némaság

...(*adatközlő: 12*) Azt mondták, hogy megcsudált valaki. Vót ott Bukovinába, a mü utcánkba. Az ura néma vót, s az apja néma vót, a leánya néma vót, s a fia néma vót. Négy néma vót. Vót olyan es, hogy kettő nem vót közöttük néma... Azon – tudja – nem lehetett segíteni. A jóisten adta. A jóistennek az akarata

Nyilallás

(*adatközlő: 12*) Hát emeléstől jön. Valamit megemelt, s nyilalott. – Nem tudták gyógyítani, nem próbálták. Kentük valami izével..., finyák ispiirtval. Finyák ispiirt – úgy mondták. Ez meg miféle ? Hát ez elyen valamilyen denaturált szesz vót. De nagyon nagy ereje vót.

Szunyogispiirt, ilyen is volt ? Igen az nagyon jó vót, avval kentük.

Szédülés

(adatközlő: 22) *Szédülés mitől van?* Vagy a vérnyomás túl sok, vagy a vérnyomás kevés.

Vadhús

(adatközlő: 14) ...az én emberemnek nőtt vót az ujja mellé. Elvágta az ujját, s nőtt egy olyan mind egy ujjacska melléje. S mondtuk, hogy mennyen az orvoshoz, s vágassa le! Dehogy, – aszongya – ő nem vágassa le. Úgy hatta, s meghót...

Vaktetű

(adatközlő: 22) ...vaktetű ...nekem most es van vaktetű, ...kettő a lábujjkáimon. Nem tudok mást csinálni neki, csak elvisznek Harkányba feredni. Nem megyek súúva /sehova – a Szerk./, csak ott mindig a körmömvel piszkálom le azt a rossz bőrt. Ezt a rossz papucs csinálta vagy a gumicsizma. Ezt tudom magamról. Otthon nem vót, mert mezítláb jártunk. Ez a vaktetű ezé' más. Ez visszketegség. Azt itt úgy mongyák, hogy gombásodás.

Szívlobogás

(adatközlő: 21) Hadikba nem tudták ezt. Vót szívlobogás, de nem gyógyították ezt. Elesett s meghót. S aszondták: Gutautést kapott.

Hályog a szemem

(adatközlő: 21) - *Hályog a szemem. Mitől jött, mivel gyógyították?* A hályogot nem es tudják meggyógyítani. Itt van Márton Trézsi, az a böcsübe kapta. Valami skarlatin betegség járt akkor. S az a betegség mindenkinek akit ért, az hagyott egy jelt. Trézinek a szeme... – egyik hályogos lett. Többet sohase lett látása. Ezt akkor kapta, mikor skarlátin vót. Hadikfalván 1934-ben. Ebbe... – aki beteg vót, az nem tudott kijönni. Trézsi, – Bíró Ferencnek a lánya – akkor kapta ezt a káliságot.

Ájulás

(Adatközlő: 21) Ha megejed, úgy es megkapja valaki, de ha valakinek fájdalmas sirása van anyáról vaj apáról, akkor az a szüvire menyen s elájul. Ebből keletkezik. Úgy szokták mondani elájul... Dávid Andrást – egy fiatal embert – temettünk, s a fia elesett... – elájult a temetőbe.

Guruzsma

(adatközlő: 12) Megrontás, egészség megrontás, guruzsmálás. Apósomnak a legkisebb testvére Márton Lajos, az elérte a 15 esztendőt, s még akkor es sebesek vótak a lábai, keze s az arca. Azt mondták akkor, hogy meg van guruzsmálva. Valami olyant bévettek az udvarba, a gyerek megkapta, a azt felvette. De annak sem orvosság nem használt... Amit kinőtt, s úgy maradott sebesen, s úgy halt meg. Elment a temetőbe. Öt esztendős gyerek korába... s megkapta. S ez meg vót guruzsmálva. Így mondták az öregasszonyok. A tizenhárom testvér között ő kapta meg, s sebesen felnőtt...

...ki rontott, ki guruzsmált? Ellenség vagy... - Az ellenség... Azt mondták, hogy volt egy leján..., – apósomnak a szereteje, s nem vette el. S azt buszuból a guruzsmát bévette, s a gyerek kapta fel. Ez vót a legjobb vigasztalás...S tudták, a gyerek abba beteg, s a gyerek el es pusztult.

- ...és miből állt a guruzsma ?

A guruzsmába beléttettek minden rossz fajta portékát. S hogy mit tettek belé? Aszondták, ha valaki megkap – egy gyerek - egy suskát valahol, azt ne vegye haszonba, me' hogyha hajaszál van benne, az guruzsma. Nem vót szabad felvenni még a zsebkendőt se. Hiába... – azt mondták. Nem...! – ... én nem es veszem fel még most se. - Aszondták, a guruzsma belé van kötve.

Anyósom beszélte, hogy odament egy cigánné nálunk otthon Bukovinába. S mondta, hogy itt guruzsma van a háznál... Hát mutassa meg melyen guruzsma? Aszongya: Terítsen le egy lepedőt, tegyen rá párnát, lepedőt, fekete tyúkot, s ő kiveszi a guruzsmát. Hát az ajtó nyílásánál ásni kezdte a... – izét –, föld vót, nem vót padló. Ásni kezdte, s valami csont darabocskákat kivett, s azt mondta, hogy ez a guruzsma...

De addig ne mondja senkinek, amíg ő, azt éjjel... – éjfélkor ki kell vinni a temetőbe, amit esszerakott a lepedőre. Hát anyósom mondta, hogy ő nem viszi ki, me't ő attól fél... – éjjel kimenni a temetőbe. Vigye ki maga! S azt mondta a cigánné, ő kiviszi, de három nap múlva szabad csak ezt mondani.

Az anyós, amikor a három nap letelt, akkor mondta meg a gyermekeinek, hogy mit csinált itt a cigánné, – ...hogyan mondta, hogy guruzsma van. S e vót a guruzsma, hogy a holmit..., – sok mindent esszeszedett s elvitte, s az az övé vót. Elyen guruzsma jes vót.

Büdös száj)

(Adatközlő: 21) Az úgy születik, benne van a fajba. Akinek a szája eilyen... – nehezen, mondjuk a gyomorból jó fel az a nehéz szag, annak megengedik, hogy dohányozzék, vagy valamilyen olyan kockacukrot szopják, hogy ne érezze a másik. Me' ugye ezt érzik., akivel beszélget. ...annak kijő a gyomorszag, a gáz.

Bőrkenyedés, tyúkszem

(Adatközlő: 21) Bőrkenyedés az nekem most is van. Azt es tudom mennyi van a lábujjkámon. Mivel gyógyítják? Hát jól meg kell fereszteni. De jól meg kell puhuljon, s akkor kipiszkálni. S akkor tyúkszem tapasztót tenni reja. Más gyógyulása nincsen, mert ha az orvos kiveszi, akkor es kifejlődik. A szomszédba vót egy ember, s bément a kórházba. Kivették szépen, s hazajött, s újból visszafejlődött. Nekem es..., addig áztatom, hogy leveszem. Akkorák mind egy tízfilléres. ...és úgy egy-két évig jó, de azután megint visszánő.

Izzadás.

(adatközlő: 22) Ha valakit kivert a víz. Itt azt mondják, hogy a szüvitől van.

A fekély

(adatközlő: 08) Hát a fekély abból következik, – ...abba jes benne vótam. ...A rendetlen ételtől. Azt kivágták. Jaj! ... csak vágásval tudták nekem kigyógyítani.

Büdöspálinkától nem tudja tartani a vizeletjét...

Me't mü otthon is örökké kámforos pálinkát ittunk. S aszonták, hogy sokat nem kell inni, mert nem tudja a vizeletit osztá' tartani. Hát csak amíg betegek vótunk, egy hétig vagy kettőig, – addig ittuk azt a бүdös kámforost.

XIII. MEGFIGYELÉS, HIEDELEM

A boszokránynyomás

(adatközlő: 01) A boszokránynyomást..., azt úgy állították meg összüleink, hogy a cirokseprút az ajtó mögé állítottuk, s azt mondják, akkor elhajtottuk a rossz szellemet s a boszorkányt. Tehát ez valóba' igaz, me' az én testvérem... – bácsim, hát annyira szenvedett ezelőtt egy olyan 20 évvel, hogy mindig avval ébredett fel, hogy a szépasszonyok nem hagyják nyugodni, – ...álmát megzavarják, kínozzák. Csuffá akarják tenni... Hát akkor megpanaszkodott édesanyámnak...Aszongya édesanyám:

- Mé' nem mondtad ezt te fiam hamarabb ?
- Szégyeltem anyám ezt magának mondani.
- Nem kell fiam szégyelni. Majd én segítek rajtad...

Átkötte piros szallaggal az öreg kopott seprút, – ...de cirokseprú vót – és az ajtó mögé állította. ... és mikor este lefeküdt a bátyám, ...másnap reggel frissen felkelt és azt mondta: Istenem...! Újjá születtem! Nem bánanak a szépasszonyok a boszorkányok.

Megbocsásanak. Ez igaz vót. –... úgy állandóan szipták neki a testit...

Veres apró

(adatközlő: 12) Veres apró. Az vé-betegség. A vér kap valami betegséget, s abból lesz.

A teherhordásnál melyiknél volt mozgékonyabb a has...: a fiúknál, vagy a lányoknál?

(adatközlő: 09) A teherhordásnál a fiúknál hegyesebb és mozgékonyabb volt a has, mint a lányoknál. Ilyenkor a teher elől volt a hasban, lányok esetében úgy éreztem mindig, hogy lassabbult a mozgás.

(adatközlő: 18) Én egyformán éreztem, úgy, hogy nem volt semmi különbség.

(adatközlő: 35) A fiúknál valahogyan olyan széjesebb vótam én. Tizenegy gyermekem vót. De azétt a leányokat könnyebben hordtam ki.

Síró gyermek

(adatközlő: 38) Síró gyermek mitől sírt ? Hát mitől sírt...? ... azért mert éhes vót. Nem adtunk egyebet, mit csak a csicsünkbe kapott tejet. S hát az kevés vót... Nem csak attól vót, hanem vót neki fájdalma, s azt nem tudta senki, hogy melyen fájdalma vót.

Markolást kap (fejfájás)

(adatközlő: 08) A fejfájást... – aszonták, hogy megcsemelltél. ...Vagy pedig nagy mértékben...., – mert nálunk aszonták, hogy hajonfejt egy asszon ... nem szabad kendő nélkül kimenni, me' markolást kap. *Nahát melyen az a markolás?* Hát azt nem tudták, hogy egy húzat... Akkor azt úgy csinálták. Én tudtam, hogy egy asszon végig szokta használni ezt az orvosságot:

A kisasszonpapucs gyökér alkoholos ázaléka

(adatközlő: 30) Igenis, hasonlít a tatókavirághoz. ...Csak olyanforma neki a növettye..., – egy akkora..., olyan-forma a nagysága, mind a krizantém virágnak. Még kicsikét a levele is hasonlít rá, de a virágja olyan, mind egy gyűszű, gyűszű... kék színben. Na..., ez nagyon jó orvosság erre a részre...De ezt úgy kell, hogy nem szabad ezt megfőzni, hanem pálinkával, úgy egy keveset inni belőle úgy reggel.

Na most... – mondjuk... – egy liter pálinkához kb. hány deka kell? Egy literes üvegbe beletettünk félig, vagy félig se. Akkor ráöntöttünk, – úgy fél liter pálinkát. Csak pálinkát. – Szóval kb. ugyanannyit? Ugyanannyit. ... úgy, hogy lepje el félig. Hát keserű, az olyan keserű, mint a tubák. Úgy hogy nem jó ez, hogy jó volna... csak használ.

Egyéb szervezetre nem ártalmas?
Nem ártalmas. Hát ezt nem is itta más... Fordult olyan elé, hogy úgy egy öregasszonynak volt üvegbe téve. S a férje kívánta a pálinkát, és ivott róla. S nagyon beteg lett. Mikor az öregasszony hazament, a férjít a földön találta. Hát az rég volt. Még csak alig emlékezek erre, mikor egyik ángyikám mesélte, hogy az ő férje volt ez.. – ...egy ilyen nagyon méhfájós öregasszon volt. Családja nem volt, s ő mindig tartotta ezt az orvosságot. S a férje ivott belőle, s mikor hazament, a földön feküdt. Mi lölte, mi lölte...? S fut neki a pálinkának, s bizan megitta az ember, de neki nem lett jó, ...neki megártott.

A savanyókáposzta alkalmazása

(adatközlő: 08) - Milyet használtak, kicsi levelűt, vagy nagy levelűt? Minél nagyobb annál nagyobb a tartalom. A nagylevelű, a kerek levelű az a jobb. Azt esszevágom s megfőzöm, s úgy megfeketedik, s nem es jó a szagja se, dehát... – Azt cukrosan használják? Nem. Cukor nélkül. A szememet béhunyom, s úgy iszom meg mind egy pohár bort.

Javallat: fagyás (adatközlő: 10) Ha valakinek a keze vagy a lába megfagyott? Savanyú káposztát... - azt tetünk. Komolyan...! Nekem is de sokszor borogattuk savanyú káposztalappal a lábunkot... Meg vót fagyva a lábunk és meg vót kékülve. ...és jó vót. Mondjuk az a fagyás olyan, hogyha egyszer megfagy... – és az ember nem viszi el az orvoshoz, – vagy valamit nem tesz rá, akkor amíg..., – akkor amíg él, örökké minden télen ha hideg lesz, akkor mindig eléjőhet.

Igizés

(adatközlő: 32) Azt mondták, kinek a szemöldöke esszeér, az igizős.

XIV. ÁLLATGYÓGYÁSZAT

Szájfájós ló

Javallat: ló szájfájás (adatközlő: 13) ...hát állati orvoslásba a lovat úgy orvosolták, ha nem tudott a ló mán menni, fáj a szája, vagy ínye megdagadott, ujjnyi vastag lett az ínye, akkor a száját kifeszítették, de felül az ínyét egy éles késvel összevissza vágják, azt a fekete vért, ami ott össze vót gyűlve kinyomkodták. ...és utána egy pár napig csak kukoricát adtak neki abraknak. Az a kukorica még jobban kicsavargatta az ínyéből azt a megfeketedett vért. És akkor utána nagyon jól tudott a ló enni.

Punza a bőr alá húzva

Javallat: állatok betegsége (adatközlő: 13) ...úgy hívták punza, amiből itt is sokat láttam, s ma jes van. Ez egy növény a mezőn. Ennek a gyökerét megszárazították, és a betegnek a bőrén átalhúzták. Egy kis darabot benne hagytak a bőre alatt, s ettől meggyógyult.

Javallat: a disznó betegségekre (adatközlő: 27) ...mit szoktak használni, mit tettek a fülibe? Punzát...Van, van itt es punza.

(adatközlő: 39) ...hát punzát húztunk a disznyónak a fülibe. Azt nem vót szabad megnyomni vagy hezzanyúltni. Lett genny, s az magától kifokadott, és a disznyó megjött. ...az egy termény vót úgy mondták punza. A réten virágzott, és a gyökérből kellett kiásni. Nekem vót, – nagy zöd levelei vótak. A gyükerit használták. Még a tehen se ette meg. De a gyükerét használtuk. S ezzel gyógyultak meg a disznyók.

Kétágú kétnyelű kés

Javallat megvérhült a ló: (adatközlő: 13) ...ha nem kapott rendes időben vizet, vagy a sok zavarástól, sok munkától nem tudott inni. Ettől kapta a ló a betegséget. –...egy olyan két ágú, két nyelű kés, amit belédöftek a nyakába. Jó keményen két-három helyen is, és az a vér ha megindult kicsorgott azon a döféseken. S akkor a ló megjavult.

Javallat: sovány tehen (adatközlő: 13) ...hát amellet, hogy jó takarmánya vót, akkor azt csinálták, hogy ugyanúgy a homlokába vót a kés, amivel a lovat ínyezték meg, vérit vették. Avval a késsel. A tehen homlokát is megvágják. Ugyanúgy két helyen meghasították a farkát, s akkor egy fehér ronggyal jó keményen elkötozték, és körülbelül, egy vagy két hétig úgy el vót a farka jó keményen kötve. ...és azután megfordult az összes elsoványodása. Jobban evett és fogott es rajta. Ez igaz vót, így van...

Tehennek a fület vágják meg, lónak az orrából vért csaptak

(Adatközlő: 22) Vérhülés a lónál. Megvérült. Há' úgy történt, hogy a ló ki vót fárodva, vagy hirtelen abrakot ett, vagy vizet nem ivutt. A legjobban a vérhülés attól származik, hogy nem adnak rendesen vizet neki, mert nem tud kérni az állat. S akkor vagy sokat iszik, vagy pedig nem ivutt. Ettől kapja a ló a vért, s a tehen es ettől kapja. Mivel gyógyították? Hát mivel...? – ... az orrából vért csaptak vagy a fület megvágják. Tehennek a fület vágják meg, a lónak az orrából vért csaptak, vagy a fület annak es meg szokták vágni, hogy a vér kicsit mozduljon meg nála.

Megnőtt a foghúsa, megínyezték a lovat

(Adatközlő: 22) Ezt úgy csinálták, hogy a ló vagy soványul élt, vagy sokat hajtották, s megnőtt a foghúsa. Nem tudott enni. Elvitték Szabó Jancsi Bartishoz, vót egy rossz kése, s azt a rossz húst lefaragta. Nem vót szabad neki három nap adni ilyen keveréket- abrakot, csak tiszta szároz szénát s vizet, hogy az a nyers hús nehogy megteljen kalászval, pojvával, me't akkor megdagadt – ...a tehénnél is volt ?

...zsákvarró tövel azt a kék ereket kidöfödték, s megsózták jól sós vízzel.

(Adatközlő: 22) A tehénnél is ugyanez vót. A nyelve a tehennek olyan kék szilánkos, szedres-inas vót.

Nem tudott vele enni. Akkor lefogták a tehenet, s a nyelvit kihúzták, s vastag tövel, – zsákvarró tövel azt a kék ereket kidöfödték, s megsózták jól sós vízzel. S ez vót az orvosságja a tehennek.

Rotyogó forró zsírral öntözgetni

Javallat: *körömfájás tehénnél* (adatközlő: 22) A körömfájást, azt es megmondhatom. Hadikba úgy csinálták, hogy esszegyültek az emberek me' körömfájós a tehen. S mit csináltak? Forró zsírt..., - felfőzték a zsírt, hogy úgy főtt a zsír... - rotyogott, s kalánval szépen a fájós körmire rejaöntözgették, s a körömfájás elment meggyógyult. Azt a suskát levették s eldobták. De a tehenet nem vezették sehova addig míg meg nem gyógyult. S azon a szároz szalmába tartották. S a körömfájás attól az olvasztott zsírtól jött meg. Forró zsírtól.

Halándor (magkender)

Javallat: *tehen felfúvódása* (adatközlő: 13) ...hát a felfúvódást? ... vótak a kukoricákba halándorok, aminek itt azt mondják, hogy magkender. Ezeket a nagy magkender szálakat kitorék és a szájába átkötték. Ezt meg akkor a felfúvódott tehen rágta, rágta, kinlódott vele. Azt a bűdös kenderszálat meg-rágta, attól nagyon böködött. És evvel a kinnal, rágással a felfúvódás ki szokott akadni. Úgy ez is egy jó szer vót, mert ott a közelbe nem vót olyan ember, aki meg tudja szúrni. ...és ez vót az orvosság.

(adatközlő: 38) A felfúvódás úgy vót, hogy vótak ott es... – nálunk, hogy megszórtuk. ...Vaj a hátára tettünk egy vizes pokrócot. Egy zsákot megvizítettünk jól de jól, s rejatettük. S akkor egy szározat reja, s avval kicsit lelohadott.

(Adatközlő: 22) Felkötték..., - a szájába tettek egy vastag botot, s felkötték a szarvaira, s egy jó vizes zsákot reja-kötték a hátára. S azt öntözgették, hogy mindig friss legyen. S a tehent nem hattuk lefekügyék, délután négy órától éjfélig csak hajtogattuk, hogy mennyen valamire. Így osztán lelohadott...

S a másik még az, hogy nem tudott ganyélni. S vót egy olyan bácsi, aki hozzányúlt, s a ganyét kiszedte belőle. Azt a megsült szároz ganyét kiszedte belőle, s a tehenyünk meggyógyult.

Kékkő zsírban

Javallat: *körömfájás teheneknél* (adatközlő: 13) ... a körömfájást...? – ...az úgy vót, hogy alaposan kipucolták, disznózsírral kékkövet esszetörték, gyúrták és evvel békenték, békötötték. És ez is biztos szer vót.

Kősó a szembe

Javallat: hályog a tehén szemén (adatközlő: 12) A tehének megcsaptam a szemit és hályog lett reja. Mit csináljak? – Aszongya egy üdős ember, hogy... tudod mit csinálsz? Hozzál kőst, nem azt az örölt sót, hanem valódi kőst. Szépen esszetörtem, belé tettem egy suskába, s reja fúttam. De úgy csorgott a szemiből a könny, ... mind a víz mikor csorog... És háromszor betettem a szemibe, és a hályogot levette róla. A tiszta kősó. Azzal gyógyult meg a tehének a szeme.

Teknősbéka-teknője

Javallat: ha a menyét megmarta a tehén tőgyét (adatközlő: 13) ...ha a tehén tőgyit megmarta a menyét, akkor az a tehén véres tejet adott, és a csicse elromlott. De ezt nem vártuk meg.

Ezt úgy orvosolták, hogy vót ott a faluba egynek, kettőnek nagy megszentelt teknője. Ilyen béka-teknőnek a teknője, amibe azelőtt teknősbéka vót. És akkor azt odavitték, s a tehén tőgyit abba belé tették, alaposan össze-vissza nyomkodták. Belé fejték, még avval össze-vissza nyomkodták, és az vót az orvossága.

Faszujka

Javallat: birkametély (adatközlő: 13) ...birkametély. Ezt a juh fölragta a gyepel, és a gyomrába megeleve-

nedett. És úgy átfúrta a tüdejét, és ebbe élőködött. Faszujkát perkeltek, alaposan össze-vissza, úgy mint itt szokták a kávé pörköni. S összetörték, sózták, és a birka azt a megpergelt faszujkát ellegette. Kellett bíza annak még egy-két hét es, amíg aztán ettől a megpergelt faszujkától lassan a metélyt elhánta.

A pipot megetették a tyúkkal

Javallat: tyúk píposodás (adatközlő: 13) ...a tyúkok, ha megpíposodtak a száját kinyitották, és a nyelvén vót egy olyan csont, s azt a csontot levették. S az a csont vót a píjja. Nem tudott se enni, se inni. S azt a pipot megetették vele szintén. Levették. Mindig csak tikkadozott, kénlódott. Úgy sípolt a mejjéből.

Javallat: tyúkszíposodás. (adatközlő: 38) Mitől jön? Ha szároz darát eszik. - Mivel gyógyították? Hát azt levesszük. A nyelvén van ilyen fejerke. Édesanyám úgy csinált..., szépen megfogta úgy a végit, – olyan szépen – lehasította. Az olyan mintha két nyelve vóna. Az elsőt levette, s húsa ottmaradott, s az kigyógyult.

Gelesztás disznyó

(adatközlő: 20)...a disznyót, azért jó kiszakasztani, ...küssebb korába adni neki, hogy pusztuljon ki, /a geleszta/me't az a disznó sován. Az feléli, amit eszik, ...az a disznyó nem tud hízni.

ADATKÖZLŐK

Sorszám	Név	Lakhely	Életkor
1.	Ambrus Istvánné Bíró Mária,	Székelykeve	58 éves /1991;
2.	Antal Istvánné Gáspár Katalin	Istensegíts (Majos)	73 éves /1973;
3.	Balázs Balázsné Szatmári Mári	Andrásfalva (Kakasd)	81 éves /1968;
4.	Beréti Sámuelné Bogos Erzsébet	Hadikfalva (Himesháza)	75 éves /1983;
5.	Bogos Ambrusné	Hadikfalva (Kéty)	68 éves /1983;
6.	Bogos Menyhértné Dani Anna	Hadikfalva (Kéty)	74 éves /1983;
7.	Derék Emilné /Jádri Mári/	Andrásfalva (Kakasd)	67 éves /1973;
8.	Faragó Jánosné Illés Brigitta	Hadikfalva (Himesháza)	83 éves /1983;
9.	Farkas Jánosné Sebestyén Kati	Andrásfalva (Kakasd)	76 éves /1984;
10.	Fazekas Zakariásné Péter Mária	Józseffalva (Bátaszék)	64 éves /1983;
11.	Fazekas Zakariás	Józseffalva (Bátaszék)	74 éves /1983;
12.	Ferenc Gergelyné Szabó Anna	Hadikfalva (Kéty)	70 éves /1983;
13.	Győrfi Rudolf	Andrásfalva (Kakasd)	65 éves /1972;
14.	György Béláné - Vilma	Istensegíts (Majos)	76 éves /1973;
15.	Katona Jánosné	Andrásfalva (Kakasd)	75 éves /1967;
16.	Kásler István	Déva (Kakasd)	76 éves /1967;
17.	Kelemen Istvánné Kerekes Gizella	Andrásfalva (Kakasd);	74 éves /1984;
18.	Kovács Péterné Katona Rózi	Andrásfalva (Kakasd)	69 éves /1984;
19.	Kovács Szilveszterné Feszner Adella	Andrásfalva (Kakasd)	62 éves /1972;
20.	Lőrincz Imre	Istensegíts (Majos)	79 éves /1973;
21.	Márton Antalné	Hadikfalva (Kéty)	75 éves /1983;
22.	Miklós Antal	Hadikfalva (Kéty)	74 éves /1983;
23.	Miklós Gábor	Istensegíts (Majos)	75 éves /1973;
24.	Miklós Gáborné Lőrincz Bori	Istensegíts (Majos)	75 éves /1973;
25.	Molnár Antalné Sebestyén Erzsébet	Andrásfalva (Kakasd)	72 éves /1973;
26.	Molnár /Ádám Ferenc/ Anti	Andrásfalva (Kakasd)	75 éves /1967;
27.	Molnár Józsefné Sánta Emerencia	Istensegíts (Majos)	76 éves /1973;
28.	Nyisztor Bertalanné	Istensegíts (Majos)	85 éves /1973;
29.	Önböli Gergelyné Erős Erzsébet	Andrásfalva (Kakasd)	69 éves /1972;
30.	Palkó Antalné Dávid Virgina	Andrásfalva (Kakasd)	64 éves /1972;
31.	Palkó /Lüle/ Jóska	Andrásfalva (Kakasd)	65 éves /1971;
32.	Péter Lajosné Kató Erzsébet	Józseffalva (Bátaszék)	80 éves /1983;
33.	Sánta Imréné Erős Berta	Istensegíts (Majos)	69 éves /1973;
34.	Sebestyén Albertné László Márta	Andrásfalva (Kakasd)	39 éves /1968;
35.	Sebestyén Antalné Molnár Márta	Andrásfalva (Kakasd)	71 éves /1984;
36.	Sebestyén Ádámné Kozma Emma	Andrásfalva (Kakasd)	49 éves /1972;
37.	Szentes Menyhért	Istensegíts (Majos)	78 éves /1973;
38.	Szöts Boldizsár	Hadikfalva (Kéty)	75 éves /1983;
39.	Szöts Boldizsárné	Istensegíts (Majos)	74 éves /1973;
40.	Szűcs Jánosné Kiss Mária	(Kakasd)	62 éves /1973;

GYÓGYÍTÁSBAN HASZNÁLATOS ANYAGOK

ALKALMAZOTT ANYAG(OK)	TÜNET	MÓDSZER, GYAKORLAT
A		
alma	kelés	...az almát kétfelé hasították, azzal a genyenes sebrészt megnyomkodták, újra össze-téve a keresztútra tették. A hiedelem szerint, elég volt az is ha valaki felvette, arra már ráragadt a genyenes seb
alma	szēmölcs, szümőcs	... a savanyót kétfelé vágtuk, s megnyomogattuk, s eltöpdöstük, s azt es beléástuk a csepegőbe.
alma vagy körte	kicsattogás (orbánc)	...akkor azt úgy gyógyították, hogy vagy ruhaneműt, valamit az arcára arra a sebhelyre ráraktak. ...összevisza tapogatták, súrolták..., – vagy lehetett alma, vagy körte – ezt úgy hozzá érintették, és akkor a keresztútba lerakták, hogy ott majd valaki megtalálja. akkor azt mondták, már azé lesz az orbánc.
aludttej + timsó + viasz	égési sérülésre	...előre kivettük aludttejvel a tüzit, s akkor a timsót rejatettünk a vasra, s megolvadt, s a késhegyin felvettük s esszetörtük jól, s bele a viaszt elyen olajba, s egy tollacskával kentünk.
anyatej	csapás, gyulladt a szem	...anyatejet a kis gyermeknek a szemébe fejtük ki. ...de nagyon jó vót, me't az a tej feloldotta a szemhíját. jót tett a gyulladásra.
anyatej búzaliszttel	kelés	...kerestünk egy olyan asszont, amelyknek kicsikéje volt, s szoptatott, és fejt tejet. ...azt a tejet búzaliszttel esszegyúrtuk, s azt tettük rá. ...megkentük egy kis zsírval, hogy ne ragadjon rá.
avas háj	csizmatörés	...kenték
avas szalonna	saroktörés	...lábsaroktörés, genyenes seb ...avas szalonnával es... – avas szalonnát es tettek rea, ... amibe genny vót, ez érlelte és ki jes fakasztotta.

Á

ánis-tea, bors és szegfűszeg	geleszta elhajtása	...nem szabad sósat enni, ánis-teát kell főz-ni, bors és egy szegfűszeget beletenni, ...és azt inni éhgyomorra pálinkás pohárral, ...és akkor 8 nap után megindul a kipucolás a végbélen...
ánisz	gyermek gyomorfájás	...ánist, megfőztük, s avval es szoktuk.
ánisz + köménmag + hagyma kova	altatásra	...ezt teának esszefőzték...
ánisz teát, köménmagos teát, és kamilla	gyermek gyomorfájás	...a kicsiknél a gyomorfájásnak legjobban használták öszzüleink az ánisz teát, kömén-magos teát, és kamillát. ...rekedtséget a hangszallag megerőltetése okozta, akkor langyos vízzel való öblögetés, amelybe néhány csepp árnyika tinturát te-szünk, – rendkívül jó hatású a betegségre.
árnyika tinktura	rekedtség	

B

bábaasszony dolga	méhfájás, méh leereszkedés	... az es csak a fázásból jött; én a szülésbe kaptam, jött a bábaasszon s akkor az dógozott.
babérlevél	szemfájás	...a szemfájásra legtöbbször használtak a babérlevélből főzött teát... – és a kamillateát vegyesen megfőzték, és azzal borogatták...
babona	árpa a szemén	...visszafelé körül kerítik, aratják, stb.
báránfaggyú, birka faggyú	cserepes kéz, arc, száj	...jól beledörzsöltük annak a zsírjával
béka	repedt sarok	...döglött békát, mit a kocsi elnyom az úton, a döglött békával meg kell azt a repedt sarkat nyomogatni, s elköpdösni háromszor, s a fejin dobja keresztül
békalapi és olaj	otvar	... van neki olyan vékon fátyol bőre, és azt lehúztuk, és a varnak, ahol legjobban kiütött a var – ... a viszketés, arra helyeztük, de először mielőtt rátettük vóna, megolajoztuk és úgy borítottuk be azt a var kerületséget, és legalább négy óra hosszát az átkötésvel nem bontottuk ki, egész jól bekapcsoltuk s utána levettük, a viszketés kezdett szünni...tehát egy óra után hagytuk, hogy kihüljön, az a bőr. megszáradjon és utána a kisütött helybe disznózsírral bekentük, – ... de gyengén átfásliztuk, és úgy hagytuk éjszakára; másnap már egész jól éreztük a viszketést...

békanyál	begyulladt szem	...nanyámnak be vót gyulladva, – s akármit tett reja nem használt, s békanyálra tanyította valaki. békenyálval kezdte raggatni, az a zöd... – tuggya? – a víznek a tetejin van az a békanyál, s akkor azzal kezdték gyógyítani...
békanyál s aludttej	égés nagy bőrfelületen	...s aztat esszeszedtünk vödörkbe, s azt a há-tára tettük, s fejire , mindenhova, s ezzel gyógyították meg az égéseket...
békarokka	köhögés	...békarokka – Istensegítsen ez békaláb a fentőfű – ...köhögésre jes használták.
békával	békarüh, békavar	...végig kell tapogatni..., – háromszor a fejin keresztül kell dobni azt a döglött békát...
beléndekmag	fogfájás a huzattól	...serpenyőre vagy lapátra szenet raktak, és a szénre azt a beléndekmagot rátették, a mag ott pörkölődött, és annak a magnak a füstje ahogy ment, odatartották annak a fogfájósnak a szájához, az a száját jól kitátotta, és ez a beléndekfüst bément a szájába, és a fogától olyan apró hernyók hulltak ki – megromolva...
birkaflaggyú	fagyás	...megolvasztották a birkaflaggyút, s amikor puha vót, rejakenték. az rejafagyott, s az nagyon kivette azt a fagyfájdalomból a fagyást...
birsalma hija	hasmenésre	...a hasmenésre legjobb..., – a birsalma hiját megfőzni teába, akinek erős a hasmenése. az megállítja a hasmenést. ...és ha az nem találna segíteni, szentjánoskenyeret egyen szárazon. az legjobb a bélhurut hasmenésre, – ... és a birsalma híja, ez segít rajta.
birsalma levél	csemellés	...birsalma levélből főztünk teát, azt ittuk.
bocskorták + pipa korom + hamu	epsemereg	...a bocskortákat megégették, s fakormot, s azt eszeégették. s a hamut s a pipa kormot, – amit az öreg emberek pipáltak, s kivették a pipából – , azt eszeégették, s a hammat eszekeverték, s jól megdörzsölték vele, s az levette...
borogatás	mumsz	gyerek korunkba melegborogatást tettünk rá
borotvaszappan	kopaszodás	... elvittek a borbé'hoz. megkenték szappanval s megborotválták a fejemet háromszor egymás után, s kinőtt a hajam...
borsos pálinka	gyomorégés	...ha a gyomra fájt valakinek, akkor borsos pálinkát ittak, s akkor elmullott; az esze-húzza, nem fáj; egyszer-kétszer így ivott na-ponta, s akkor az helyrehozta a gyomrát.
borsot s vaját	csēmellés, a szája sebes	... borsot s vaját esze kell gyúrni, s megkenni...

bosztánmag	gélészta	...meghíjalni, s azt megtörni és megenni. de azt is csak éhomra...
botocska	orrvérzés	...s csinált egy ilyen botocskát , s beléverte oda a csepegő alá, s mikor folyt az orrából a vér, akkor belécsepegtette oda abba a lukba, s akkor félrejtött, s akkor azzal a botval, - amivel lukat csinált -, azt beleverte a földbe, s az orravére többet sose folyt...
burjányok	csontgyulladás	... abba megferesztettük... ...főztek mindenféle burjányokat: kamilla tea, galambvirág, vadon termő árvácska, előbb párolták, s utána rongy közti tették a burjányokat, és ezzel borogatták, ezáltal a tej lefolyt, utána kámforos denaturált szesszel mosták meg, a lenmagot hagymás zsírban megpirították, s avval borogatták, búzakorpát melegítettek hagymás zsírban, s azt tették rá
burjányok, s kámforos denaturált szesz	szoptatós anya meggyült mejje	
buszujók virág	szembe esett szennyeződés	...vót ez a buszujók virág, olyan szagos fejért nyílt... annak a szemecskéje olyan mint a retekmag, – csak kicsike. s azt belétették, s az kihajtotta...
búzaliszt	megkelt a csics	...a más csicsiből fejtek tejet, s búzalisztvel essekeverték... /csicstészta/
búzaliszt	forrázás	...ha le találja forrázni lábát, kezit, nehogy mást tegyen, csak tiszta búzalisztbe dugja az ujját vagy lábát, bárhol történik meg rajta, csak tiszta búzalisztbe tartsa öt percig. – ...és nem só! búzalisztet –...nem kap hólyagzást. nem dobja fel az égést...
büdösispirt + erős paprika	derékfájás (leszakad a dereka)	...azzal megkenték...
büdöskő és csípőspaprika	poloska csípés	...hát úgy lehetett gyógyítani, hogy a büdöskövet, s megégették, s csípőspaprikával eszegették, s az ágyokat így ne: lepcselték, s aztán egy kicsit megszűnt, de nem tudták elpusztítani

C, Cs

cékla	méhfájás	...párolták. piros céklát főztek, vagy krumplit. de a legjobb vót, jó forró vizet beléöntöttek egy vájlingba, s akkor föléje álltak, s úgy párolták magikot. legjobb a kamillatea vót, kamillába megfürödni, kamilla ülőfürdőt kell csinálni...
cérna	fogfájás	...akinek könnyen kijött, cérnával, másnak békötötték és akkor úgy húzták ki. s másnak...-... bízán elmentünk a foghúzóhoz.
cin + zsír	égett sebre	...cint zsírval, ...és a tejbe kisütött friss hájat.
cukor	csuklás, csiklás	...cukrot tettek a vízbe, s kilenc csepp vizet egy bögréből meg kellett inni...
cukor és erős pálinka	csuklás, csiklás	...egy kanálka cukor, vagy egy cseppeske erős pálinka kell...
cukor és hagyma	szamár- köhögés	...megpörkült cukrot, abba beléttük a hagymát, és teát főztünk belőle, s annak a levit ittuk, s használt. – ...szamárköhögés ellen is a hagymát teának héjastól megfőzték, s azt itatták. ha vót cukor, akkor azt is tettek belé, s használt, felszaggatta a köhögést...
cukorka	gyomorfájás	...kilencvenkilenc fajta cukrot kell essze-főzni vízbe, és akkor aztat így... minden nap háromszor itta háromszor egy nap. s attól a sok fajta cukortól meggyógyult. majdnem egy hétig aztat úgy illogatta, egy-egy pohár-kával háromszor egy nap. ...99 fajta cukrot. ezt a szemes cukrot...
cukorka, s fejezhagyma	gyomorfájás	...adtak mindenféle cukorkát, s fejezhagymát
csepegő	szömölcs, szömölcs	... a szömölcsöt megolvastuk hány van, s egy cérnára annyi bogot vettünk, s akkor a csepegőbe beléástuk azt a cérnát, s elmúltott a szömölcs.
csicstészta	kelés	lásd búzaliszt
csihánt	hátfájás	...csihánt szedtek, s akinek a háta fájt,vaja lába, avval megveregették. a helye kihólyag-zott, de használt.
csipkebogyó	láb-fájás	... van a mezőn olyan nagy csipkebogyó, ekkora ne..., /mutatja/ olyan nagy bogyója van neki, szűrők..., s a levele csipkés. ilyen nagy széles levele van, s csipkés, az láb-fájástól nagyon jó...

csipős cukor	büdös száj	...bevette a szájába, s az egy kicsit elbolondította...
csizma szára	csicsfájás	...háromszor beléverte az illető a mejjít, s elköpdöste...
csizmaszár	mejjgyulladás sicsfájás	...s akkor akkora lett a mejjem. mit csináljak...? ...úgy fájt, hogy a csillagocs-kákot láttam, akkor elévettük a csizmaszárát, s beléráztuk. – ...hát azt mondták, hogy azt rázzuk belé úgy, mintha tenne belé oda a csizmaszárába a kicsit, s akkor elmúlt.
csombor	geleszta elhajtása	...a geleszta ellen csombort főztek s azt itták

D

denaturált szesz	gyomorgörcs	...ittam a kútból vizet. s az a víz úgy megfo-gott, ...hozott egy seres pohárba egy kicsi denaturált szeszt. ... hát meg es ittam, nekem ez használt
denaturált szesz	hátfájás	... a hátfájásra a szunyogispirit, csont ispirit, denaturált szesz., a lábfájásra jes jó...
denaturált szesz	hátfájásra	... a hátfájásra a szunyogispirit, csontispirit, denaturált szesz. a lábfájásra jes jó
disznózsír	cserepes kéz, arc, száj	...kenték
disznyó epéjit	fagyás	...avval a lével, ami volt az epébe, avval szokták megkenni. ez gyógyította legjobban...
disznyónak az epéjit, s birka-fagyút.	fagyás	...kinek a lábujjkája, lábafeje meg vót fagy-va... bekenték háromszor-négyszer, és azzal meggyógyult...
disznyózsír	aranyér	...nyomd vissza, s kend meg...
disznyózsír	csicsrepedés	...kentem
dohánpipa-kátrány, rum	huzattól fáj a foga	...de ha kilikadott..., ott mentség nem vót, ki kellett húzni. pedig hol izét tettünk a likba belé... vagy elmentünk a kocsmába, megit-tunk egy jó fél deci rumot. pillanatilag ellálott, de utána újból fáj...

E, É

ecet	fejtetű	...elpusztult tőle
ecet + disznózsír	büdös láb	...erős ecetes vizet, és azzal mossuk át a lábunkat, és tiszta disznózsírral kennyük be utána...
ecetes hideg víz	fejfájás	...hidegborogatás; egy fejkendő belécsavar-tunk, s avval szoktuk békötni a fejünköt...
ecetes víz	érrándulás	...az érrándulást, hát... – azt ugye... savanyú ecetes vízzel bekötözik, s megmaszírozzák...
egerfarkúfü	elvágott testrész	... egerfarkúfüvet szedtünk, s esszetörtük, s zsírba belékevertük, rejtettük, ha valamit elvágtunk...
egerfarkúfü s avas hár	eredés	...esszetörtem, s azzal kötöztem nyolc nap. s így akkor ... kifokasztotta egy nagy tövel...
élesztő	árpa a szemén	...enni, és egy pohár söröcskét...
élesztő	pattanás	akinek pattanás van az arcszínén, kezín... – kívül olyan apróságba... – , ... használjon minél több élesztőt, s az kipucolja az egész vért, ezeket a pattanásokat a vér húzza ki.
esősvízbe búzakorpa	pattanás az arcon	...esősvízbe kellett búzakorpát belefőzni, s azzal mosni, mert a szappan az nagyon ártalmas, – főleg a színes szappan az arcra
étolaj, kendermag olaj	fülfájás	...meleget tettünk, meg olajat cseppentett anyám a fülünkbe faolajat, vaj kendermag olajat, me' az vót ott...

F

faggyú	nátha	...régí egyszerű nátha ellen az orrunkat este kívül-belül kanasinnal vagy birka-faggyúval kentük
fakalán	kiütés	...kiütés ellen a fakalánt megmelegítették, s azzal nyomkodták
fakalán	farkasgörcs	... a szájába fakanalat kellett tegyünk. Összerágtá szegény a nyelvít, száját, mindenít.
faolaj (étolaj)	égési sérülésre	...kenni

faolajat, egy fejr viaszgyertyát, s egy árkus papírost	égési sérülésre	...aztat egy tányérba belétette, ...de nagyon sietett, me' nagyon sikolytott a gyerek, azt még essze se tudta rendesen olvasztani, egy tiszta rongyot odaadtunk, s akkor arra ráön-tötte, s valameddig fújta, hogy ne legyen olyan meleg, s azzal béborította...
farkasalmát teának	farkasgörcs	...farkasalmát megfőzni teának, s avval mo- sogatni a farkasgörcsök ahol elfogják a testit...
fazék	keléses láb	...új fazékba tett vízben megmosták, és azt a vizet a keresztútra kiöntötték, hogy másra ragadjon a kelés
fehér hagyma levivel	begyulladt fül	...a fehér hagyma levivel es gyógyítottak. a hagymát apróra megtörték, a levit kifacsarták, s a begyulladt fülbe időként töltöttek belőle, naponta kétszer-háromszor, s ettől begyulladt fül meggyógyult...
fehérhagyma	gyermek gyomorfájás	főztünk fehérhagymát, ami tiszta fehérhagy- ma volt. hajastól, héjastól, mindenestől tiszta vízben megfőztük, lehűtöttük, egy kis cukrot tettünk, mikor fáj a gyomrik
fejrliom virág	szem betegség	...ha gyulladásba vót, ennek a fejrliomnak a virágját belétették a pálinkába úgy, hogy három- négy napig tartották benne, s avval borogatták. az olyan vót, – a fejrliomból hogyha tettünk belé – , az eltartott egy évig is. mondjuk, hogyha elvágtam a kezemet, azt is avval köttem be, s ha a szemem fáj, azt tettem rá...
fejrürmöt pálinkába	gyomorfájás	... megitták, mikor a gyomruk fáj. hát egy fél liter pálinkába kb. 2-3 dekát tettek. Összetörték, egy marokkal belétettek egy liter pálinkába, belényújtották, aztán az ameddig benne tartott, leítették róla, s még tőtték reja. s jólesett...
fejrüröm	gyermek- elhajtás	...a fejrüröm megszárad, megfaragják, s azzal magát felszúrja. fejrürömnek a gyü-kerével.
fejrüröm	hidegrázás	...a fejrüröm hidegrázástól es jó...
feketenadály	lábtörés	...feketenadály feredő lábtörésre... azt megreszelték, s akkor egy rongyra rejtették, s akkor lekötötték a lábikra..., – a gyükerét, hát mindegy volt; úgy mint a tormát szépen meg- reszelték hát, s az nagyon használt, nagyon for- rasztott; annak a levivel feresztették, s akkor megreszelte, s akkor kötötték. ... és a lábát, ad- dig kötötték, hogy a csont megforrott, csak úgy jó ruhával bétékítették, nem vót semmi gipsz rea.

feketenadály	seb kezelés	a feketenadály gyökerét megfőzték, és azzal mosták a sebet.
fentőfű	sárigság, sárikság	...fentőfüvet szedtek, és teának megfőzték és avval mosogatták az arcképet ahol a sárgaság megjelent, ... és utána zöldség levelet főztek teának, s azt itták víz helyett
feredő	meghülés	...szentelt koszorút főztek mezei virágból; pipacs, búzavirág, galambvirág, vad árvácska, stb. füvekből... ebből feredőt főztek. nagyon használt a hülés ellen
fé'retett háj /sóval esszekevert háj/ fészifoka + tiszta kender rongy, – amit szóttünk s még nem járt vízbe – + zsír	csémellés, epsemereg	... a szája sebes, megkenni... ...az abból az ízéből lett, a vászonból. azon a fészifoka megmelegedett, s akkor avval békentük ott..., ahol vót.
fodorkaburján	sárigság, sárikság	...annak a levivel megmosták a testit, s még meg es itták, hogy ne tudja meg a beteg, hogy mit iszik meg
fodormenta olaj	fejfájás	...hatásos a bedörzsölés, utána a kezünket rögtön megmossuk, és vigyázunk, nehogy valami a szemünkbe kerüljön...
fodormentát, s kömént	félfújódás	...annak a levit megitták teával
fokhagyma	gyermek általános erőnléte	...fokhagymából csinált olyan orvosságot..., s keresztesen kend meg a tenyerecskéjét, a mejjecskéjét, az orcáját, s ezen a növetlen ujjadon háromszor cseppents bé a szájába.
fokhagyma	kolera	... legtöbbet gyógyították a fokhagymával. a fokhagyma volt neki az első orvossága. bedörzsöléssel s megevással is, minden-féleképp használták. ...kézmosás..., minden... ezzel vót. azt mondták ezzel lehet legjobban védekezni.
fokhagyma	magas vérnyomás, érelmeszesedés	...a fokhagyma érelmeszesedésre, magas vérnyomásra jó
fokhagyma és hagyma	geleszta elhajtása	...fokhagymát meg hagymát egyék sokat; cukrot ne egyék, és kenyeret se.
födét	nyakdagadás	...a kerekék közül.

földi hernyók	gyomorfájás	...arra tanyították, hogy gyűjtsön ezt a földi hernyókat. beléttették egy üvegbe, s arra vizet öntöttek, s én nem es tudom még mit tettek belé, s arról ivott. de nem mondták meg neki, hogy miről iszik, csak úgy lopva. attól neki meggyógyult a gyomra...
földzsír	nyílt sebre	...a föld zsíráját, elébb-elébb ahogy kapáltunk, ahol nagyon kövér vót a föld, olyan fejer pinész forma jött elé, olyan vót mind a zsír, nyílt sebre és pattanásra jes rakták.
földzsír	elvágott ujj, láb	...ha elvágtuk az ujjunkat vaj a lábunkot, földzsírral béköttük. azt a földzsírt a mezőn a szántásokon lehetett kapni. olyan vót mind a hurka. ilyen vastag. kétfelé bontottuk, s szépen rátettük, s megszárosztotta, s be vót gyógyulva.
föld	gyomor-puffadás, felfújódás	...egy pár lapát földet a gyomra körül tartottak fél óráig.
földihernyó	lázás betegnek	...a disznyók előtt felemelték a vályút, és ott hernyó szokott lenni... földihernyó. ebből a hernyóból összeszedtek kilencet, azt belé-tették egy cserép-csiporba, ...a csipornak a tetejét letapasztották sárval, vagy tésztával, és bétették a sütőkemencébe, és ott azt jól megszárosztották. mikor az egészen száraz volt, kivették, összetörték, s ennek a porából abba a levesbe, – amit adtak a betegnek...
földikutyá	köhögés	...ide kell hí'ni azt az embert, aki földikutyát fogott, ...megfulasztotta, akkor annak a keze már biztos volt ennek a gyógyítására...
földikutyát fogott ember	seb, fájós testrés	...aki földikutyát fogott, és napszentülte előtt sebet, vaj más fájó részt megfogott, meggyógyult.
fürdő és édestej	fekély	...főzzünk szénamurhából, meg fodorka, meg laposmenta..., ilyen jó meleg fürdőt. ülünk bele, és két nap alatt mindig igyunk minden két órába két és fél deci tejet...
füst	kankó, trippër	...három hétig füstön tartották..., és három hétig nem volt szabad az ágyból leszállni...

fűzfa	megkelés a mellen	...tehát van szomorú fűzfa, és van az a közönséges fűzfa. azt a két fűzfa levelét megfőzték teának, a levelivel kikevernek egy dió nagyságú zsírt, de nagyon ki kell dolgozni. – ... és azt 24 óráig pihenni hagyják... és utána bekenik ezt a beteg mellet. egy alkoholos ruhával beborítjuk, és így állítjuk meg a csicsfájást.
-------	--------------------------	---

G, Gy

gallyat /ágot/	árpa a szemén	...meggyújtani, s füstölögtetni. napszentülte előtt valamit imádkozni...
ganyédomb	hidegrázás	...az embert belérakták a ganyédombba ...biza még istállótrágyába jes... künn a ga-nyédombba jes belétemették nyakig. s úgy... volt egy, vagy két nap, amíg azt kihúzták belőlle.
ganyélé, lóganyé	alkohol meggyulladás	...csavartak bé a szájába.
gelesztamag	geleszta elhajtása	...az ellen vettünk elyen gelesztamagot.
gelesztamagot káposzta lébe	geleszta elhajtása	...gelesztamagot káposzta lébe tették azt felmelegítették, s azt itták, gyermeknek cukorral esszekeverték, s avval felnyalatták.
gilisztamagot méhmézbe	geleszta elhajtása	...méhmézbe a gilisztamagot keverje bele, tegye fel a kályha tetejire..., három nap s három éjjen ott legyen, s utána éhgyomorra etesse meg.
göd-lik +kenyérke	árpa a szemén	...a lukon nézzünk át, keresztül, köpködni kilenszer, aztán megnyomogatták kenyérké-vel, s átdobták...
gőz	nátha	... kigőzöltük magunkat. meleg teát ittunk s forró bort. vaj ha bor nem vót..., jó mézes pálinkát ittak.
gyalogbodza	lábfejás	... aztat meg kell főzni, s minden este feressze meg, s fekügyék le! ...mindenestől levágni és megfőzni, s azt melegvízbe mikor jól felfő, – me' meg kell főjjen. olyan lesz mind a tea. s avval fereszteni minden este, s akkor mikor megfereszti le kell fekünni, s letakarni, hogy melegbe legyen. s akkor avval meggyógyul.
gyertya	gusa	...kettőt keresztbetettek, meggyújtották, s úgy keresztesen visszafelé meg szokták nyomogatni avval a gyertyával.

gyógyítani nem tudják	magtalanság, meddőség	...hát vagy a férfiba van baj, vagy a nőbe van baj, de gyógyítani nem tudták, nem gyógyul! ...olyan kerek lapija van neki, és az felnő magosabbra... s azon olyan virágja van mind a gyöngyvirág, s a közepibe kicsi sárga van. azt vigye haza. főzze meg, de rozskorpa savanyító-anyával...
gyöngyvirág, rozskorpa savanyító- anyával...	az ideg gyötörte, hidegrázta	s tettem belé cukrot, de letettem, hogy kihül-jön. ...és akkor szépen abból ivott. aztán hogy használt-e..., – de a hidegrázás elhagyta. akkor csak használt ugye...?

H

hagyma	hülés, influenza ellen	...télen, egész télen, ott állt egy fazakacska a fűtőn teli hagymaléteával, s avval védekez-tünk a hüléses betegségek, s az influenza ellen...
hagyma	duzzanat (kelést jelző)	...kezünkkel esszetörtük a hagymát, megpuhítottuk, s avval borítottuk bé a daganatot...
hagyma	fülfájás	...vaj ha a fülünk fájt, megfőztük a hagymát jó puhára, rongy közti tettük, s a fülönkhöz hezsa-fogtuk, vaj lefeküdtünk, s használt...
hagyma	gyermek erőnléte	...a hagymát megpucoltuk, s egészen megfőztük. ... a levit ittuk.
hagyma	hajhullás	...akinek a haja elhullott, karikába vágva rárakták a hagymát a fejire, békötötték valamivel, vagy sapkát húztak rá, s ettől a haja kinőtt... dörzsölte, hogy nőjjön ki a haja.
hagyma	szakállhullás	...hajhullás vagy szakáll hullás ellen a vörös-hagymát kettőbe vágta, s avval bédörzsölték 4-5-ször, s a haj vagy a szakáll visszant.
hagyma	karmolás seb	...a legveszélyesebb, mérges, hát azt elvágunk egy vöröshagymát kétfelé..., – de frissen. természetes mikor az a macska megkarmolja az embernek a karját, és a vér előbuggyan, azonnal a friss hagymát elvágni kétfelé, és jól besúrolni háromszor...
hagyma	köhögés	...hagymát megfőzni cukorral, s azt ha meg-igya, azonnal eláll a köhögés. ez is meg-fázástól jön.
hagyma	feneketlen seb	...hagymát tettünk reja. semmit nem tettünk egyebet csak tiszta hagymát.
hagyma- és hársfatea	köhögés	...ha köhögtek, akkor hagymateát adtunk, meg hársfateát. nagyon jó vót.

hagyma főzve	seb	...a hagymát kiszedtük, ha jól megfőtt, és széj-jelszedtük, és a hagymának azt a kovákat..., mert olyan részleges a hagyma. s azt leraktuk. az kifokasztotta, meg es érlelte, s ki jes fokasztotta.
hagyma héja parázson	nátha	...nátha ellen is mint a köhögés ellen teát főztek; a náthát úgy gyógyították vele, hogy parázsra tették a hagyma héját. ezt úgy csinál-ták, hogy egy lapátra parazsat tettek, s arra tették a hagymahéjat, a beteg fölé hajolt, s letakarták egy pokrócval, s a füstöt beszívta az orrán... más: ...ahogy főtt a hagyma, úgy egy takarót magunkra vettünk, s azt belélegeztük.
hagyma köménymaggal	gyermék gyomorfájás	...gyerekeknek...kisgyermeknek a hagymát teának esszefőztük köménymaggal, hasfájás meg gyulladtság ellen...
hagyma nyersen	seb	...sebre ... s ha az ember a lábát leütte, hagy-mát tettünk rá, s használt.
hagyma sütve + édestejben sütött disznózsír	epsemereg	...jól kikevertük habosra és úgy takarták el ezt az ebsebet...
hagyma vagy utilapi	nagymarin	... sült hagymával es gyógyították, de vót még a mezőn ilyen utilapi; a széles vót a jó, az annyira kipiszkálta a gennyet, nem maradt benne egy csepp se.
hagyma, kővirág, disznyózsír	saroktörés	...a lábsarok törést úgy gyógyították, hogy megsüttünk 2-3 fej hagymát, s azt a hagymát mikor jól megsüttük, – egész puha vót, megtörtük s tettünk belé egy kis büdös kő-virágot, egy kicsi disznózsírt, és olyan kés vastagságon beléhelyeztük egy ruhába, béköttük a sar-kunkat és úgy hattuk egy huszonnégy óráig. Tehát az megpuhította azt a megtört bőrt – azt a sarkat – és megindította a gennyet. ...így pucolódt ki a saroktörés.
hagyma, szappan	kelés	...megsütték a hagymát, kettőbe vágták s úgy levettek a beliből egy kovát, s abba szappant tettek, s ezt tették a kelésre <u>más:</u> ...írt csináltunk belőle...a hagymát felvágva jól megdinszteltük. akkor szappant tettünk hozzá, jól essekevertük, amikor kihült, rongyra tettük, úgy ráborítottuk a kelésre.
hagymalé gőz	fulladás	...a kicsavart hagymalé gőzét belélegeztették.

hagymát ánismagval, a köménmagval	hasfájás	...kisgyermeknek a hagymát teának esszefőztük köménymaggal, hasfájás meg gyulladtság ellen. ...kisgyermeknek megfőztük a hagymát, kicsi ánismagval, a köménmagval esszefőztük, s azt itattuk a gyermekekvel
hagyma, méz s liszt	kelés	...azt is hallottam az öregektől, hogy összezú-zott hagymát mézzel es igyák s liszttel essze-keverték, s ezt tették rá a kelésre. ...anyoka bétette a hagymát a parázsra, s mikor megsült kivette, szépen lepucolta, s akkor kovánként szétszedte, a kovánként kettőbe vágta, s azt ráborította a daganatra. este rátette, s az annyira megpuhította, hogy reggelre már kifokadott, csak kellett kinyomni a mérget /gennyet/ belőle...
hangyaboly	láb fájás	... fáj a dereka s a lába, aztat nagyon sokat kezelték. oszt', hogy mi használt? ...még a mezőről hangyabolyt es hoztak haza, s abból feredőt főztek.
hársfatea	köhögés	...a másik köhögést...? ...hát kérem szépen, nem szabad hideg vizet inni, csak forró teát, s ne legyen sok cukor benne. hársfatea, ... az a legjobb...
hegedűszurok /gyanta/	genny- húzatás	...a hegedűszurkot esszetörték, ...olyan liszt-re, azt rejatették, s az hamar húzta ki a geny-nyet. a szurkot lisztté törték, és azt rejaszórták, s az annyira gyógyította, hogy az hamarosan meggyógyult
hideg víz	hidegrázás	...váratlanul egy vödör hideg vizet a nyakába önteni...
hideg víz	forrázás	...a kezemet leforráztam, és rögtön vizet tettem hideg vizet, s lemostam, és akkor nem lett hályog reja. de hogyha elhattam, akkor hályog lett reja...
hideg vizet	holdkóros	...egy nagyteknő hidegvizet tettek a bölcső mellé; hideg vízzel szokták locsolni...
hurkafonnyadék zsír	szája sebes	...megkenni
hurkafonnyadék zsír	kelés, nagymarin	...kristályt hozott a patikából, kékkövet, szeg-fűszeget, szerborsot. ezeket mind megtörte, s belerakta abba a zsírba, s esszekeverte, s el kellett hagyni, hogy érjen meg. s akkor mikor megérett, úgy jöttek oda orvosságért...egy tiszta forgácskát beletett, s mikor jött valaki, akkor örökké vett ki vaj 3 - 4 kalánkával, s beletette egy tiszta papírkába, s úgy adta oda... azzal szedették a gennyet, ilyen nagy-marinról, meg a kelésről.

hurkafonnyadék zsír	seb	...hurkafonnyadék zsírval kenték bé a sebet, s hamar bégyógyult. az a hurka kifőzés után fenn maradt zsiradék
hurkafonnyadék-zsír	pattanásra, sebre, csicsfájásra	...mikor fogyasztották a hurkát, azt a zsírt el-tették, ...a fűszereknek a zsírja, ami kifőtt a hurkából. az ereje. a fűszerekből ami kijött. a hurkafonnyadékot szépen kisütöttük tisztára, s azt el szoktuk egy pohárba tenni
hurkafonnyadék-zsír	repedt seb	...sebekre, repedésekre hurkafonnyadék zsírt használtak

I

ír	kelésre	...méhviasz, s fenyőfaszurok, s kámfor, s faolaj. négy félét esszefőztek, az nagyon jó orvosság
ír	szoptatós anya meggyült mejje	...mikor nagyon sok a teje, és az erek nagyon megtelnek tejjel, előfordul gyakran, hogy tö-rést kap a teje. ...és ő készített nekem házi-szappanból, disznózsírból, édestejszínből... – kikeverte nagyon jól, és akkor szintén tiszta tehénvaját kevert egy kicsit belé, s azzal borogatta be a dagadt ereket a mejjembe, tehát az tartott nyolc napig, hát nem is éreztem utána fájdalmat...

J

japángomba	étvágytalanság	...iszogatta a levet a gombáról
japángomba	rossz közérzet javítása	...japángombát beléttettek egy tányérba, aztán arra tettek cukrot, s minden nap tojást, s az növekedett, növekedett., s erről aztán azt a teát itta Péter bám...
jéghideg víz, majd meleg víz	fagyás	...jéghideg vizet készítettek, vagy pedig mi-kor hó volt, tiszta meztelen a hóba dugják a lábikot. öt perc, tíz perc, és úgy utána lelo-csolták meleg vízzel. így múlt el a fagyás a lábukon...
juhaggyú	csizmatörés	...megpergeltünk, s azzal megkentük...

K

kalácskalapinak a gyükere	gyermek-elhajtás	...megsérti a méhit, s azt használta, hogy nem fejlődött ki nála a gyermek, – ...vaj mi vót nála. elment... így elvázott, s akkor elment.
kámfor + disznyózsír	gusa	...disznyózsírral a kámfort összegyúrták, s avval is szokták megkenni.
kámfor + liba- vagy kacsaszír	gusa	könnyű zsírt kaptunk, olyan könnyű krémet kaptunk belőle... és azt két ruha között tar-tottuk a gusán.
kámfor és denaturált szesz	köldökfájás	...a kicsi gyereknek vót köldökfájása, s akkor csináltak bűdöspálinkát... denaturált szesz, de egy kis kámfort örökké tesznek belé.
kámfor s mentópor	reuma	... abba kámfort s mentóport tettek, s avval szokták bedörzsölni, ezzel gyógyították a reumát.
kámforos alkohol	aszma	...belocsoltak egy zsebkendőt és a mejjire tették.
kámforos mézes szesz	csontfájás	...nagyon kenték ezzel
kámforos pálinka	gyermekágyas asszony	...takarította és gyógyította a méhit, helyre gyógyította....
kamilla	csapa, csipa	...kamillát főztünk, s avval rakogattam borogattam, háromszor-négyszer.
kamilla	gyermek gyomorfájás	...szoktunk nekik főzni.
kamilla	gyulladásra általában	...a kamilla hát legjobban ilyen szemgyulladásra használták. de bizan mikor a fogunk fájt megfőzték, s rongy közi tették, s így rejtették az arcunkra, s még annak es használt. mindenre használt.
kamilla	gyulladásra általában	...mikor megszülttem, nekem az vót a teám, és hogyha a gyermekeknek a szemik bégyul-ladt, avval mostuk... szemgyulladásra es használtuk. mü jes használjuk megfázás, gyulladás, gyomorfájásra. mindenre használnjuk a kamillát.
kamilla	gyulladásra általában	...gőzölésre, s még meg is ittuk a teáját. ha megfőztük úgy keserűn... nem es tettünk cukrot belé. köhögés ellen es használtuk, s ha az embernek a gyomra fájt, még arra jes jó vót. ha valami gyulladásba vót... – kéz vagy ilyen seb – azt es mostuk vele s használt. ma jes használom gőzölni, de teának es főzök belőle

kamilla tea..., s aludttej	csapa, csipa	...mosogassuk
kancatej	szamárköhögés	...a szamárköhögést azzal gyógyították, hogy a kancának a tejiből fejtek. szóval a csicsi-ből., s azt a friss tejet megittatták a gyerekekvel, s akkor elhagyta a köhögés...
káposztalé + egy kanál lúdzsír	alkohol gyulladás	...megitatni
kefe	gyermék szopásról való leszoktatás	...megejesztették; tettünk ide, (a mellükre) s a kis kezét odavertük, s azt mondtuk, hogy itt a bömbös...
kehely, rajviaszból formált pohár	sárigság, sárikság	...kehelybe nézetés, rajviaszból formált pohárból ittak
kékkő	hidegrázás esetén	... a kékkövet megtörték, s ebből egy jó kávéskalánval, vagy evőkalánval beléttettek egy csiporba, s langyos vízzel megittatták. ez annyira hányatta az embert, hogy... a gyomrát es volt, hogy kihánnya. me't azt mondták, hogy a hidegrázás ez a rossz víztől van.
kékkő	trachoma	...kékkővel. tiszta kékkővel...az levette..., de az ember nem tudta megállni síratlan. bizan..., tiszta kékkővel..., megtörték apróra, s beléfutták, de a csillagot látta az ember, s megjött, az lerágta...
keményítő	kipállás	...a trahomát úgy szokták gyógyítani rézgáliccal, kifordították a szemit, a szem-pillát, s azzal kenték be. avval gyógyították.... ...ha valakinek a teste kipállik, vegyen keményítőt, súrolja be azt a bőrt ahol kipál-lik. ...me' előfordul az erősebb testeknél... csak ezt a sima keményítőt... – ha pedig nem bír kapni, akkor krumpliból... megreszeli a krumpelit, jól kimosni megszáritani a krump-lit, és abból készit keményítőt. azzal keni be, súrolja be a testit. ...a test megkapja azt a finomságot, és nem bír izzadni, nem bír kipállni.
kendercérna	szömölcs, szümócs	...akinek nagy szümölcse vót, ósatyáink kendercérnát köttek rá és a kendercérna tíz napig ott kellett legyen, ... a szümölcse el-száradt, a teteje a cérnán maradt...
kenyérdarab	falatka a nyelvén	...kenyérdarabbal megnyomkodták, s a kutyanak dobták, és mondták, hogy ragadjon a kutya szájára, vagy a seggire!

keresetlen kutya fej	aggos gyermek	...főzni
kés	pattanás a nyelven	...a nyelven késhegyvel nyomkodták, s mondták: falat-kele-mekele, szálljon a bíróné seggire!
keserűső	geleszta elhajtása	...keserűsőt kell venni, s beléteni vízbe, s meg kell itatni
kéz	bedagadt a torka	... s akkor elment, úgy nyitott kézzel meg-fogta, megfogdosta, s háromszor rátöpdöstek, s attól meggyógyult. ...és vót olyan soknak, hogy a mandulája szokott fájni, de mű úgy mondtuk, gusája...
kilenc rétről kilenc szál virág, zsemle, edény	szánka, vagyis a rosszbetegség	...másik nevet adtak a gyermeknek, a rossz-betegség ellen adtak neki más nevet. hát az a szánka. ilyenkor másik nevet adtak, s akkor az elkerülte, ...úgy mondták, hogy szánka járta. ...nagyapám elment kilenc rétre s hozott kilenc szál virágot imádsággal, akkor haza-hozta, az édesanyja elment Radócra, vett még három zsemlet, s egy olyan edényt, amit senki nem vett meg a piacon, s megélt hála istennek
kisasszonypapucs gyökere pálinkával	méhfájás	...voltak olyan virágok, úgy nevezték, hogy kisasszonypapucs, s annak a gyökerit kiástuk, s szép tisztára megmostuk, üvegbe tettük, s pálinkát töltöttünk rá. s azt úgy... olyan adagolva egy fél kis pálinkaivó pohárral ittunk egyszerre ...ugyanannyi gyökér és pálinka úgy, hogy lepje el félig, hát keserű, az olyan keserű, mint a tubák.
klastrom	kelésre	...vettünk a patikából klastromot, s azt megpuhítottuk, s akkor aztot elnyomtuk jól..., s azt rejtatték, s az osztán ki jes húzta még a gyökerit es.
kockacukorra petróleum	geleszta elhajtás	...kockacukorra petróleumot cseppentettek, és azt a gelesztával megetették.
kovász, szappan		...kovásszal és háziszappannal keverték.
kő és ráimádkozás	nagymarin	...anyám megnyomogatta kilenc kővel – meleg kővel, künn az udvaron. ...úgy imádkozva a miatyánkot, s avval felvette a követ, s bójött, s megnyomogatta visszafelé, akkor visszafelé keresztet vetett, s elment ki, s letette oda úgy ahogy felvette kilencszer... azt vissza oda, úgy ahogy felvette a földről. oda szépen vissza, s akkor rejalépett, s akkor azt mondta, hogy: akkor dagagyon ki ez, mikor én innét ezt kiveszem...

köménmag	fölfújódás	...köménmagot rágta
köménmag	gyermék gyomorfájás	...köménmagot főztünk, és amelyik nagyobb vót, annak köménmagot adtunk, hogy rágja. cukorral esszekevertük s meggyógyult. ...főztek köménmagot, beléttették egy olyan rongyocskába, s azt szivatták vele.
köménmag + méz a vízbe + veresbor	álomolaj	...megfőzték (csak gyermekek részére)
kőrózsának a levele	fülfájás	...a kőrózsát beléttették egy tiszta rongyocskába, s megcsavarták, s szépen belécseppentették.
körp	gyomor-puffadás, fölfújódás	...mikor a gyomor-puffadás vót, akkor körpöt vettek a gyomorra. tehát azt a körpöt úgy csinálták, hogy megszírozták a kődököt, s meggyújtották gyufával, s akkor egy öreg köcsögöt rejaborítottak a kődökire, s akkor av-val körpöt vettek. s akkor így múlt el a puffadás.
körp	lázás beteg, gyomorrontás vagy hasmenés	...ha valamelyik katona régen lázás beteg vót, vagy nagy gyomorrontása vót, az vót az első orvoslás, hogy azt megkörpölték.
kősó	fogfájás	...a sóba beléharapott, s a fogára tette.
kövecske	mandula gyulladás	...kivett a porondról egy üdős asszon egy kövecskét, s megkerítette, eltöpdöste, s oda vissza jes tette...
kristálycukor	vérmes szem	...cukrot fúttak a szembe még. a kristálycukrot megtörték jól, liszt apróra. s azt fútták a szemikbe. ...azt mondták, hogy ... semmi sem használt csak ez. ...ez a legjobb orvosság. ...soha el nem felejttem... ...ha valakinek vérmes vót a szeme, cigaret-tapapíron befútták a cukrot. úgy megtörték mind a búzalisztet, s azon befújták... ...s akkor avval mostuk a szemünket, cukros-vízvel.
kristályüveg	hályog	...néném esszetört egy kristályüveg darabot, – jól mind a lisztet úgy megtörte, beléttette egy csőbe, s akkor a leánka leült egy székre, s akkor néném eleibe, s úgy a szemibe befújt. s úgy akkor esszecsukta a szemet. s kihalította, levette a hályogot az az apró üvegdarab.
krumpli	derékfájás	...főztünk krumplit, azt beléttetem két zsák közü, s egy szalvétát, vaj egy törülközőt rejtettem, s úgy hanyotán lefeküdtem...

krumpli	fejfájás a homlokán	...mikor itt keresztül a halántéknál az egész homlok fáj, esszereszeljük a krumplit, és két ruha közi tegyük, és egy órai pihenés után elmúlik a fejfájás.
krumpli	lázás beteg	...a lázas betegeket öszzüleink evvel gyógyították. öszzevágta krumplit, és rátették az erekre a kezekre, a hallántékra kétoldalt, és az ütőerekre a bokába. s így csökkentették le a lázikat... tehát 2-3 óra hosszú szünet után a 40 fokos láz lecsökkent
krumpli	nagymarin érelése	...nyers krumplit lapokba elvágni, s azt szépen reja kell kötni ...osztán mikor a genny folyni kezdett ki, akkor rejatettem, hagymát süttem, s akkor tettem belé zsírt, s a nyakára rejaköttem s az osztán kihúzogatta úgy a gennyet...
krumpli	szem betegségek (lásd még: csipa, csapa, hályog)	...süssél krumplit, s két ruha közi tedd belé, s azzal kösd be! ...s én úgy es csináltam. este hazajöttem, s a sütőbe süttem krumplit, s jó forrón két ruha közi belé tettem, s így bé-köttem ne... – vaj három este, s a szemem meggyógyult...
krumpli (pityóka)	fejfájás	...esszevágta a pityókát, s azt a hideg pityókát rejatette egy kendőre, s a kendővel békötötte a fejt jó szorosan, s ezzel csillapította a fájdalmát...
krumplit reszelni	égési sérülésre	...ezzel borogatni, s nem hólyagzik ki...
kukoricadara, vagy korpa vagy homoka	derékfájás	...jól megmelegítettük egy tepsibe a sütőbe..., belé tettem egy zacskóba, s ráfeküdtünk...
kutyakölykek	nyomorék láb	...a kutyakölykeket főzze meg teljesen, s akkor abba lébe mossa meg a gyereknek (a nyomorék) lábát.
kutyaszőr	kutyaharapás	...a kutyaharapásra jes, annak a kutyának a szőrit vették, s evvel kötték be a harapást ...hát megfüstölték a kutya szőrivel, ... annak a kutyának a szőrivel, aki megharapta
kutyaszőr	kutyaharapás	... ha a kutya megharapja, a szőrivel kell meggyógyítani levágnak egy ollóval a szőri-ből, ...és megégetni, s azt a szént essze-súrolni, – ...mind a liszt olyan lesz. s akkor azt be kell súrolni, ahol megharapta, s azzal meggyógyul...
kutyaszőr + bor	fogfájás	... nagy orvosság volt, ha volt fekete kutya. annak szőrit égett borba megfőzték, és evvel gyógyították...
kutyatej	anyajegy	...keneket

L

laposminta	kelés	... ezt is tettünk rá
laposminta, liliom	keléseket, marinokot gyógyítja	...ilyen lapikot, de az vót a legjobb: a laposminta. vót fejrőliliom, azt essekevertük. ...akkor vót utilapi, azt es úgy megveregettük, s a kelést békötöttük vele, s a két három napra ki vót fokadva
leándernek a levele	gyermek- elhajtás	...megfőzte, s azt megitta, s úgy elpuffadt, hogy meghalt abba. aki próbálkozott is..., – nem bírta ki.
léc és pálinkás ruha	lábtörés	...lábtörést..., – istenem..., öszüleink fába kötték ha eltört az embernek a lába. akkor nem vót gipsz, hanem megcsináltak olyan jó erős lécből... kipucolták..., kihúzták a lábát, két fa közé tették, jól bécsavarták. Törköpálin-kával..., – pálinkás ruhával átkötték... nyolc napig úgy vót.
lenmag, kendermag, méhviasz	kelés	... lenmagot s kendermagot méhviasszal egybefőztünk, egybe olvasztottuk, s avval lera-gasztottuk azt a kelést s az érlelte, s ki jes fakadt.
libatoll	gyermek- elhajtás	...libatollval es szokták, de az meg is hót. ...a legtöbbben beléhaltak.
liliom levél, utilapi, citromlevél	kelés érlelése	...fehér liliom levele, utilapi, citromlevél is szívja a sebeket.
liliom virága olaj	fülfájás	fehér liliom virága –...olajat csináltunk, üveg-be rakták, s kitették a napra és olaj lett, s azt is a fülbe cseppentették.
liszt, kukoricaliszt, szúpor	leveszett a gyermek hajlata	...a lisztes zsáknak belülről, a kukoricaliszt-nek a zsákjáról lakapartuk egy olyan markocs-kával, s úgy odaraktuk ahol levezett. ezt használták általában ...finom kukoricalisztet, ami fé're szóródott a papíron mikor szitáltuk, ami fé're porosodott a papír szélére, abból szedtünk. s ha megpirosodott a gyermek ágyé-ka vaj valamije, akkor abból megszórtuk és minnyá jól lett
		...szú-lisztvel gyógyítottuk a levezett hajlékokat a fából ami a szúpor kijött, hát abból megszórtuk a gyermekeknek a hajlatait, s ez használt.

lőköröm büze	nátha	...mikor a lovat patkolták, s a kovács a patkót veressen rejanyomta a patájára a lónak, az a körömhöz, odafutottunk s bűzöltük azt a lőkörömöt. s az vót, hogy az szaggassa esze az orrom likát, s akkor a takon kijött...
lósódsi lapi	orrvérzés	...lósódsi lapit kellett szedni, ezt rendesen megszárosztani, úgy mind a teát, s ebből való-ságos teát főzni, s ennek a levit inni.
lószőr	szömölcs, szümőcs	...az vót a legnagyobb orvossága, hogy egy lószőrvel megkötötték, jó keményen, és akkor elébe álltak és azt mondták: mire ez a lószőr elrágja le is rágta. annyira ott elkötötték... így szokták ezt csinálni... ...anyám a lószőrvel megkötötte. a lófarkából kihúzott egy szőrt, megkötötte, akkor azt ad-dig másnap mindig szorította, mindig szoro-sabbra úgy, hogy levált. de megmosta a lószőrt először, hogy tiszta legyen...
lózabola melegen	pállott száj	...a lovak kifogása után a lózabolát melegen vegye a szájába, s rézgálicval megkenni a száját

M

mák	álmattaság	főzni kell
mákgubó	síró gyermek	... adtak mákot, mákgubóból főztek teát
mákgubó héja	altatásra	főz
mákgubót csomborval	lukas fogra	esszefőzték, s azt vették reja a likas fogra
málé + az ablak izzadsága	epsemereg	s jó meleg máléval megnyomogattam... s oda-adtam a kutyának
málékaparék	epsemereg	az epsemerget megnyomkodták, s a kutyának adták.
marhahús	békarüh, békavar	rátenni
megvevirág	láb-fájás	...még van egy erre a láb-fájásra: azt mondták, megvevirág. s az a megvevirág elyen csukorba nő ki, s minden szálocskán kijő olyan kék, s az is jó.
meggyfalevél	csalánhímlő kiütés	beáztatjuk este, reggelig. reggel felforraljuk, és avval mossuk meg a kiütéseket
meggyfalevél	csalánhímlő kiütés	...meggyfalevelet leszedünk, tehát olyan jó marékval. és azt beáztatjuk este, reggelig. Reggel felforraljuk, és avval mossuk meg a kiütéseket

méhmézbe – tojást héjastól, s rumot belé az üvegbe.	aszma	belé az üvegbe. s elásták a ganyéba
méhviasz salakja	derékfájás	...megmelegítették, és azt tették a beteg derekára. azt a zsákocskát, amibe olvasztották ki a viaszot.
méhviasz, vaj, hagyma	megkelt a csics	...az okozta a leghamarább, hogy rejafekütt, s azt teli vót tejvel, s azt megnyomta, s akkor megkövesedett, s olyan kék szederjes lett. ...vót akinek kibomlott... hát csináltak akkor méhviaszot, vaját s hagymát úgy esszerántottak, s avval raggatták, s így sokat gyógyult
meleg	menstruálás	...melegre kellett ülni valamire.
meleg só	fogfájás	de a só tovább tartotta a melegséget, az jobb vót. még a fogfájásra jes.
meleg víz	büdös láb	mosták
meleg víz	csicsfájás	s avval párolták
meleg víz	érrándulás	jó meleg vízzel rakogassam és mosogassam.
melegített só, korpa	fülfájás	...reatenni
melegvízzel	ágybavizelés	öregék minden este megmosták melegvízzel.
menstra (menstruációs) vér	szömölcs, szümócs	...menstra vérrel kenik meg
mész + pókhálóval	elvágott kéz	kapartunk szép fehér meszet egy késvel arra a vágásra s pókhálóval bétékertük.
mész a falról	elvágott ujj, láb	...otthon es, ha az ujjunkot, ...vaj valahol elváltuk, a falról meszet kapartunk reja, s meggyógyult. ... hogyha a kezemet elváltam vaj a lábomat, hát tuggya mi vót a leghamarábbi gyógyszer? Apám vagy anyám neki vitt a falnak, a meszet kaparták...
meszes lé	égett sebre	a meszes lébe kell mártani egy fehér rongocskát, s azzal bé kell tekerni, s az a leghasznosabb
mészlé, faolaj és aludttej	égési sérülésre	...kenni
méz	aszma	...enni
méz és puliszka	sárigság, sárikság	...nekem a gyermekeim zód barac'ot ettek, s attól kapták a sárgaságot. egyik 3 éves vót, s a másik négy. és tudja mit ajánlott az orvos? ...mézet meg puliszkát egyenek, s attól gyógyultak meg...

méz, pókháló	kelés a torkában	...pókhálót, s azt belékeverte abba a mézbe, s apámnak a torkába bétette, s egyszer kis idő múlva, hát kifokasztotta, s így meggyógyult.
mézespálinka	fogfájás	megmártották a vattát, s kámfort tettek belé.
mosatlan kanálval s mosogatóval	csemer, csemellés	forró vízbe a mosogatót megcsavartuk, s odanyomogattuk, s elmúlt
muskáтли levele	orrvérzés	... muskátlinak a levelivel. ...rejaragasztották ide az orrára, s kellett szíppancson fel.
Nyalás, szemnyalás	szembe esett szennyeződés	... vót, aki a nyelvvel vette ki. ...megemeli a szeme pillát, s a nyelvit odadugja, megérzi a nyelve, hogy hol a homokszem, s kiveszi

N, Ny

nájlön és bűdös- ispirit	derékfájás	kifeküttem mikor a legnagyobb meleg vót..., akkor egy nájlont elterítettem, arra ráfeküttem, ilyen meztelen derekval, és az úgy megmelegítette, hogy a víz folyt le rólam. ...kentük közbe bűdösispiritval
nem gyógyul	kancsi,	nem vót szabad odaálljunk a böcsühöz hátul.
nem gyógyítható	nyilallás	...hát emeléstől jön. valamit megemelt, s nyilallott. – nem tudták gyógyítani, nem próbálták. kentük valami izével..., finyák ispiritval. igen az nagyon jó vót, avval kentük
növény olaj	fülfájás	tiszta házi olajat..., meglangyosítottak, és belecsepegtették ruhán keresztül.
növényolaj	csicsrepedés	ruhát belocsolunk olajval, és a mejjnek a gombját, odaborítsuk, és még egy hideg vizes ruhával elszigeteljük.
nyakacsigájára	fulladás	hármát üttek
nyál, só és tojásfehérje	égési sérülésre	mikor elégettem a kezemet, akkor megköptem nyálval, és akkor sót raktam rá s utána tojásfehérjít, és húsz perc múlva már nem fáj.
nyírfahíj s cserfahíj	fogfájás	...főzzél nyírfahíját, s cserfahíjat, főzd egybe, s vedd bé a szájodba. én azt vettem, s nekem onnantól a fogam nem fáj
nyírfavessző	epsemereg	égetésének a levivel gyógyították
nyúlbört, tej	kelésre	...tettek nyúlbört, azt megáztatták a tejbe, s mikor jól megpuhult, azt rejtették arra a kelésre, s az addig érlelte, ott megpuhult a izé..., hogy kifokasztotta azt a kelést.
nyúlhájj	kelés	...nyúlhájjal fokasztották ki

O, Ó

ólomecet, flastrom és ír	lábdaganat	...egy rongyra ráöntöttük azt az ólomecetet, s akkor azzal én beborítottam, meg tudta mutatni, hogy hol fakadt ki...– ...és akkor, mikor hegyet húzott, akkor elküldtem a gyereket a patikába, és hozott azt a flastrorom... s akkor szépen... egy ronggyal rejatakartuk, me' az úgy tapad. s akkor azt reja borítottam, s akkor az kifokasztotta. ...és mikor kijött a genny belőle valamennyire, akkor csináltunk ebből a... – tojássárgája, és egy kis cukor s egy kis liszt, s egy kis zsír, hogy ne ragadjon oda, ...s azt szépen esszegyúrták, s azt reja-borítottuk arra a sebre. ...az úgy kihúzta a gennyet alatta, hogy három napra begyógyult.
ón	rosszbetegség	...ónöntés; ...ónot öntöttek úgy a vízbe, s ég az is megjelent, hogy mitől ejedett meg a gyermek, ha olyan betegség találta...; csinálni kellett három-négy nap; háromszor egymás után.
ónöntés	általános rosszullét, szemverés	...ónot öntöttek úgy a vízbe, s ég az is megjelent, hogy mitől ejedett meg a gyermek, ha olyan betegség találta...; csinálni kellett három-négy nap; háromszor egymás után...
otvarburján	otvar	...főztünk, olyan piros virágja volt neki, olyan formának is nézett, mind a vadmurom, meg olyan s lehűtöttük, s átszűrtük egy rongyon, egy tiszta rongyon, osztán avval mosogattuk meg

P

pálinka + főtt hagyma	fogfájás	...tettem reja kicsi pálinkát vattával, de biza nem állott el. akkor újra tettem reja főtt hagymát... így küjjel az állomra
pálinka, bor	apró	megitatni a gyermekvel
petrezselyem gyökér	ágybavizelés	megfőzték, s annak a levivel itatták
pipakorom	epsemereg	megkenték, és ettől száradott meg úgy, helyrejött
pisi	eredés	...édesanyám azt mondta, hogy peseljem le
poharak a körpöléshez	derékfájás	a poharakot rejarakta a hátára, s három óra hosszáig rajta vót.
por	elvágott testrés	elvágtuk a lábunkat, húztunk port reja... s nem gennyesedett el.

puliszka	epsemereg	egy kicsi darabot levágtak, s avval rányomogatták, azt a málét meg a kutyához dobták, hogy egye meg.
pacal	gyomorból csont eltávolítása	...pacalba rakással
pálinkás rongy	gyermek gyomorfájás	...békötöttük a hasacskaíjikat, s a köldökire tettünk egy kis pálinkás rongyot.
paprika	geleszta elhajtás	...az a legjobb orvossága, ha erős, csípős paprikát eszik az ember, és ettől a paprikától elmegy...
petróleum	geleszta elhajtás	...a másik módja meg az vót, hogy a gyomrát, a hasát, a köldöke körül jól összevissza kenték
petróleum	gusa	...az öregasszon betekerte petróleumos rongyval, s három napig nem vót szabad felkeljen.
pipeszar	gyermek sebes lába	... a lábán lett egy kelés, s hát addig kellett ott sántikáljon. ezt gyógyították, ... érlelték pipeszarval – magyarul legyen mondva...!
pióca	hátfájás	...hát ha megfázott az ember... sokszor megfázott az ember, és attól fáj a háta. sokszor fáj a háta... – ... és akkor vót egy patak, és abból vótak, – aszondtuk vérszipó... – és azt ráraktuk a hátára, s kiszípta a rossz vért.
pálinka fejröröm és tej	forró hidegrázás	a forró hidegrázást úgy gyógyították, hogy egy liter pálinkába egy liter édestejet eszekevertek. –...az édestejbe előbb fejrörömöt tettek. 2-3 napig áztatták ezt eszekeverve, s így adták a betegnek.
petróleum	hidegrázás	...egyrésze ivutt petróleumot
pióca	láb betegség, reuma	...s mennyi vérszipót beléraktak. azt a rossz vért mind kiszípták, addig szíptak, amíg jóllaktak, s akkor kiborultak, úgy laktak, hogy olyan soványok vótak, s mikor lementek, nem kellett mindig só, hanem mikor jóllaktak kiborultak. olyanok vótak, mintha meg lettek vóna gebbenve...
pityóka	bedagadt a torka	...a pityókát megfőzte anyám, megtörte, egy zacskóba belérakta. s a gennyes mandula borogatásra használta forrón, melegen.
pünkösdirózsa tejbén	ménstruációs zavar	...pünkösdirózsanak a piros virágját megszáritták árnyékos helyen, és ha valakinek ménstruációs zavarja volt, akkor édestejben megfőzték, és azt itták. ...egy csészét, vagy fél csészével. úgy háromszor-négyszer ittak belőle, ez használt.

paradicsom, méz összegyúrva lisztrel	nyílt sebre	...a kezem. valami megszurta, és akkor egé-szen besárgult, bepirosodott. ...és tett rá kereszt-anyámnak az édesanyja paradicsomot, ...nyersen úgy megrakta. utánna másnap azt leszedték. ...mézet összegyúrt lisztrel, az vót rátéve. következő nap meg bezsírozták, s akkor megint valamilyen tésztát tettek rá. így gyógyult meg. bár végeredménybe párákötés volt az, me't arra rátették a tésztára a celefántot, s meg egy vizes ruhát, s bebugyolálták
petróleum	rákbetegség, vagyis belső seb	...szüleink nem így mondták ennek a rákbe- tegség..., hanem belső seb. arra csak... – használták a tiszta petróleumot, és minden nap hat hétig, egy evőkanál petróleumot vettek be éhgymorra. ...és evvel gyógyították a belső sebeket
pisivel sárga földet gyúr	reuma	... a reumás karjára pisivel sárga földet gyúrt, azt két rongy közé tette, s azt tette a karjára, s reja még száraz rongyot..., – s használt
pisi	szem betegség	...azt mondták, hogy hát izével..., pisivel mossuk, és úgy csipte, hogy a szivünk szakadott megde hát az úgy csipte a szemünket, hogy mű es sírtunk...

R

rákszem	szembe esett szennyeződés	...vót nálunk..., nekem vót. belément egy ho- mok a szemembe. azt mondják, hogy bármivel venni ki...! ...vót egy öregasszon, s a nyelvivel bényúlt, s nem tudta kivenni..., – me' azt mondják, be kell tenni egy rákszemet. az élő rákból kiszedték, kivették..., az orvosság vót... – aztán lemosták, és elrakták üveg-be,... s így ha valaha valami baj vót akkor újra használták... rákot fogtak. a ráknak a fejibe van két bórsószemnyi nagyságú rákszem, fehér szem. azt bétették az embernek a szeme héja alá, vagy hármal. és addig, amíg azt a gázt eltalálta, és akkor avval a gazzal együtt kiesett a szemiből. ezt bármikor –nappal vagy este... – mindegy. ...ez biztos szer vót...
ráolvasás	mégeredett az ujja	...volt olyan ember, aki a kezit az ő kezibe vette, s olvasott... hókusz-pókusz volt. Háromszor három nap alatt meggyógyult
récezsír	cséméllés, szája sebes	megkenni

répalevél, burjánlapi, utilapi	kelésre	csak ilyen írt főztünk, és utilapit, csattantó-burjánlapit, s répalevélt
répalevél, szalonna, anyatej, paradicsom, rajviasz	kelésre	...minden háznál más szokás volt, csak tuggyák gyógyítani.
rettek	epe, máj	...az epének, a májnak, nagyon jó a rettek.
rum	himlő	...a himlőt úgy gyógyították szüleink, hogy egy kicsi rumot adtak annak a csecsemő-nek...ha berugott, – aszondták –, annál gyorsabban nyomja ki a hasán a himlőt.
rum + méhméz	fogsor fájása	s azt rázd össze jól, s végy bé a szájodba egy kanállal, s akkor a torkodba háromszor gurutoltasd meg, és azt ne nyeld le! ...háromszor egymás után csináljam ezt meg...

S, Sz

sárgarépa	sárigság, sárikság	...kifúrt sárgarépát a nemiszervére kötni, s napfeljött előtt belépisálni, a kéménybe a cérnán leereszteni, s ha elszárad a pisi...
sárgarépa	szem betegség	...sárgarépát megreszelni, és azt a répát belé egy rongyba, és ráborítani a szemre, aztán az lehúzza...
sás gyökere + pálinka	gyomorfekély	...sás... azt szépen lekaparta édesanyám, s apróra elvagdalta mint a tormát mikor elvag-daljuk az uborkának..., abba, hogy teszük belé. s akkor pálinkát es öntöttünk reja... s elhattuk nyolc napig, hogy az érjen. az olyan sárga lett belőlle, olyan sűrű lett, mint az olaj. de csak elyen pohárkával /mutatja/ kellett megigyon. olyan gyomorfájás nem vót, hogy az ne használjon...
savanyító	láb fájás	...hát azt savanyó vízzel kenegettük, meg... borogattuk. – milyen vót a savanyó víz? ... hát elyen savanyító. ...rozskorpával szoktuk csinálni a savanyítót
savanyító	pattanás az orron	...én hallottam, hogy cibrével es gyógyították, savanyítóval.
savanyókáposzta	fagyás	így fejeskáposztát tett rá. úgy a levélbe beleborították azt a részt, ami megfagyott
savanyókáposzta	gélészta	... hát a savanyókáposzta is nagyon jó, hogy megenni éhomra...
savanyókáposzta	geleszta elhajtás	...három napig csak savanyó káposztát kell enni, s annak a levit inni. s utána a negyedik napon szilvapálinkát inni s berúgni. ...ettől elmenyen

selyemfejtő	selyemfolyás	...a tört belészúrták, amibe selyem fejtőt húz-tak. s ahogy húzták belé, ettől a fejtőtől a genny kifolyt, kijött a selyemcérnával.
só	aranyér	...forró vízbe só tettek s azzal mosták.
só	derékfájás	...a só tovább tartotta a melegséget, az jobb
só	lukas fogra	...hát, ha nem akartuk kihúzni, még úgy is volt, ha üres volt, akkor só tettünk bele. s a sótól el szokott állni...
só	gyomorfájás	...só is jó vó't, – a só... egy bögrébe tett egy marék só t, s essekeverte, s megitta, s nem fáj t a gyomra.
solló + szenteltvíz	árpa a szemén	...két sollót keresztbe tettek, szenteltvizet hintettek rá, s mondták: az én árpám múljon el...
sós föld	érrándulás	...megkevertük úgy, s akkor két rongy köz i bétettük, s beborítottuk egyszer-kétszer
sós föld	lábtörés	...békötötték sós földvel. sós földet csináltak, s azzal békötték a lábomot. s akkor vót egy olyan tudósasszon, visszahúzta mind..., visz-szarakta mind..., és akkor sós földet csinált, s azzal raggatta sokáig, amíg meggyógyult.
sós heringet + sós káposztalevet	geleszta elhajtása	...egy hétig ne egyél semmit. végy sós heringet, tiszta sós heringet, s magára edd meg, s káposzta... - sós káposztalevet...
sós ugorka	fagyott péniszre	...ugorkába tették belé. sós ugorkát kilikasztottak, s rejahúzták, s azzal gyógyították meg
sós vízes borogatás	lázás beteg	...ha lázas..., sós vízes borogatás
sós vízes lepedő	lázás beteg	... a lázas betegeket lepedőbe csavarták, ...sós vízes lepedőbe...
sós vízes ruha	fogfájás	...kívülről még meleg sós vízes ruhával borítottuk.
sósborszesz	fejfájás	... egy rongyra rátették s béköték a fejit.
sósborszesz + köménmag	gyomorgörcs	...vegyünk 3-4 csepp valódi tiszta köménmagot, fél evőkanál erős sósborszeszt, s azt igyuk meg. s ez jó a gyomorgörcsre.
sósborszesz	ëkcéma	kend csak meg!
sósvíz	geleszta elhajtása	...a sósvíz is használt a gelesztáknak
sült hagyma	eredés	...reatenni

szalamiaglász, szappangláz s kőolaj	nyílt sebre	...a sógoromnak a ló rejalépett vót patkóstól a lábafejire. s úgy eltaposta mind a palacsintát... – a lába fejit. ...tuggya mit csináljon a...? – vegyen szalamiaglászot, szappangláz s kő-olajat, ezt a háromot... evvel kenye, csak vigyázzon, hogy me't ez, úgy csipi.... – me't eleven vót, a hús el vót taposva széjjel. ...s akkor leírták neki, s akkor evvel kezdte, s e gyógyí-totta meg a lábát sógoromnak...de úgy kellett vigyázzon, me' ez a szalamiagláz, olyan erős, ...ez nagyon égető. nem tudom, valamit kellett tenni belé. a kőolaj az es jó vót, me't simította.
szalonna	nagymarin érlelése	...mü füstölt sós szalonnát tettünk reja az elyenre... s vékonkára levágtuk... s békötöttük, jól leszorítottuk, s 2-3 napra már ki vót fokadva az a seb.
szalonna, hagyma, csicstészta	kelésre	... szalonnát vágott rá, vagy pedig hagymát sütöttek rá. evvel a háromfélével /lásd még csicstészta/ szokták régebb a kelést gyógyítani. nem kivágták, hanem evvel gyógyították
szalonnabőr	szēmölcs, szümőcs	... szalonnabőrvel megsúrolták jól, s bétették egy kő alá, hogy akkor lássa meg, mikor azt a követ oda bédugták, s elmúlt...
szappan disznózsírval	feneketlen gilva	...belül van a gyökere, és nem híz hegyet. azt csak a lúgos szappan megkaparva... – disznó-zsírval megborogatva, éjjelre azt..., és nappalra sós szalonnát.
szappan kaparék, disznózsír vízzel	megeredt az ujja	...házi szappan kaparék, disznózsír vízzel ...csináltunk egy pép-tésztát két fehér ruha közé tettük. az eredésre borítottuk. átköttük ujjainkat, és azzal enyhítettük fájdalmainkat. ...és az a szappan, az a lúg, kihúzta a tüzet, és megengedte, hogy az eredés kipucolódjon...
szappan s víz, s melegvíz	ficamodás	... s addig kente, hogy az használt, addig dörzsölte melegvízzel s szappannal, akkor ez rendbe hozta...
szappanos víz	csemer, csemellés	...bircsókákat /csomókat/ jól szétdörgölték
szappanos víz	csemer, csemellés	...megropogtatták mindenünket, megdörgöltek...
szappanyos víz	kézfájás	...hát megerőltetés. ...azt csak húzogattuk..., szappanyos vízzel húzogattuk, hogy az erek mennyenek helyre – a' vót a gyógyítás

széklet	saroktörés	...lábsaroktörés hát megmongyam...? – a széketit a gyermeknek..., vaj embernél ami vót a saját széketit rejakente arra a sebre, arra a részre, ami fáj neki, és bekötötték ruhával. ...a széketével megpuhították úgy, hogy az annyira kivonta, hogy az annyira kivonta..., hogy az kifakadott, és kifolyt a genny.
szénamurha	aranyér	...belé ültette, s kiferesztette...
szénamurha	derékfájás	...azt is szoktak rátenni
szentelt gyertya	fejfájás	...s megalította, a füstöt odatartotta az orromhoz...
szentelt koszorú	avatódás	...feredőt főztek. oda belé kellett üljünk, s a kicsikét a karunkra vegyük s megferesszük...
szenteltvíz + seprű	boszorkány szívás, -nyomás	...meghintettük az ágyat szenteltvízzel, az olvasót a pólyamadzagjára rákötöttem, s a seprüt keresztül rátettem, hogy a boszorkányok ne szoptassák meg.
szódabikarbona	gyomorégés	...beletesz a pohárba egy kávéskanál szódabikarbonát, két kanál ecetet, és egy fél deci vizet... azt jól eszekeveri, a szemit behunnya s lelöki, s megvan...
szódabikarbóna	csemellés (más)	...szárazon bevettünk szódabikarbónát. s tiszta vízzel öblítettük le a szájunkat
szódabikarbóna	fölfújódás	...szódabikarbónát ivott az ember többször..., – attól kezd böffedni, s akkor kicsit a szél a gyomrát megenyhíti...
szódabikarbóna	böfögés	...igyon
szódabikarbóna + sós víz + kamillástea	fogfájás	...csináltunk előbb szódabikarbónás vizet, és avval kétszer-háromszor átöblítettük a szán-kot. ...és sós vízzel. sós vizet csináltunk, erős vizet, s ameddig bírtuk... tartottuk a szájunkba, utána átöblítettük kamillásteával cukor nélkül...
szódabikarbónás víz	fehérfolyás	...mosogatjuk
Szucsáva víz	kelés megelőzésére	...nagypénteken megferedik a Szucsáva viziben... – de háromszor belé kellett borulni a vízbe, s onnat köveket venni fel...
Szucsáva víz	kelés	... a csúnya rossz sebeket a Szucsáva viziben kellett mosni. a folyó víz kivontatta és elvitte a sebről a fájdalmat, s meggyógyult.

T, Ty

tea	nátha	...az hülés. hát forró teával. megpergeltük a cukrot, öntöttük vizet rá, s abból ittunk.
tehénvaj	aranyér	...két ruha közé tegyük, s feldugjuk a végbélbe...
tej	alkohol méggyulladás	...tejet öntöttek belé
tej	böfögés	...igyon tejet
tej	geleszta elhajtás	...a tejet felforralták, s az ember feje felé tették, így a szája felé. s arra a szagra kijött a pántikageleszta. kicsúszott a száján.
tej s vaj	köhögés	...édestejet, s vaját tettünk belé, jó meleg édestejet. úgy, hogy jó melegen megittuk, s megszüntette, a vaj az nagyon jó.
tej, akácméz	szamárköhögés	...a szamárköhögésnek felforraltuk a tejet s mikor felforraltuk a tejet, beléteszük négy evőkanál akácmézet, és azzal jól feloldjuk, és amilyen melegen bírja, olyan melegen issza meg...
tejszemle	gyulladás	... a zsemlet elvágta kétfelé, édestejbe béáztatták, s azt borították reja a gyuladással részre. 3-4 napra hegyet húzott s kifokadott s meggyógyult...
tejes víz	csapa, csipa	...tehénfejés után a sétárt kiöblítették egy kicsi vízzel, s evvel megmosták a szemet.
tejet s tejfelt rozstészta vagy kovászval... vagy csicstejes tészta	pokolszökés	...tejet s tejfelt gyúrtak össze valami rozstésztaival, s azzal kötték bé. rozstésztaival vagy kovászval... vagy csicstejes tésztaival.
tejfél	karcolás	...mikor karcolták a gyermekeknek a karocskájikat, akkor tejjel szoktuk megkenni, s az húzta ki a tüzet.
tejszín	égés	...kenték
tejszín	seb	...az édes tejnek a színével, bőrrivel, akár milyen sebet ha megkensz, vele, ...meggyógyul.
tejszínvel és vajjal	cserepes kéz, arc, száj	...kenték
tejt + ecet	fekély	...édestejbe öntöttek három evőkanál ecetet, és azt úgy elhették egy óra hosszáig. mikor az a tej az ecettől megaludt, azt ruha közé tették, és a fekélyre borították...

tengeri hagyma	szúrt seb eredése	...a levelit kinyírtuk, s avval megvertük jól. kétfelé hasítottuk, s azt rejaborítottuk
tengeri hagyma	dagadás	...veres borba, abból igyék
tere buzaliszt	fogfájás	...tettem tere buzalisztet reja, megmelegítettem egy tepsibe, reجاتtem egy rongyra, s odatettem. hát az ugye egy kicsiddég eny-hítette
timsó	szájfájás	...a szájfájástól a timsó használt, akinek fáj a szája, vegyen be egy darab timsót, és forgassa meg a szájába', s meg fog gyógyulni...
timsós víz	falatka a nyelvén	...timsós vizet csinálni, és avval kiöblögetni; az azonnal eloszlatja a hólyagot
tojás + porcukor	epsemereg	... tojásnak a szíkját sodorjuk cukorval. ...kenjem meg a sebet, kössem be aztán ruhával, kössem be és ne oldjam le. öt napra leest a ruha avval a sebvel.
tojás fehérje (főtt tojás)	hályog	...megfőzték a tojást a hályogra, és azt borították reja... – a tojást, a fehérjít. azt rábo- rították, és azzal próbálták gyógyítani
tojás főtt szikja	égési sérülésre	...esszesodorni ezt a tojássárgáját amíg abból zsír lesz. ... tiszta tollúval békentük
tojásfehérje	forrázás	...a forrázást... – azt tojásfehérjével kenik, s még a tüzet es kiveszi
torma	reuma	...tormagyökérvel gyógyították, azt megre- szelték azt a tormát kikeverték zsírral, utána lapival próbálták, ezzel gyógyították a reu- mát, s a hátára tették a zacskóban a tormás darát, ez használt
torma + főtelen kukoricaliszt	hátfájás	...megdörzsöltük, tormát es reszelték, s belé- keverték ilyen főtelen kukoricalisztbe, mikor meleg vót... – a tormát, s azt borították úgy tarisnyába reja a hátra
torma + timsó + disznózsír	derékfájás	más: tormát kukoricadarával esszekeverték, főzővízzel leforrázták. s azt hagyták kicsitt állni... meghűlni. egy vászon zacskóba, vagy tarisnyába tették. a beteget haslag /hasra/ fektették, s a hátára tették a zacskóban a tormás darát. ez használt
tömjén	derékfájás	...megreszelték, egy kicsi timsót disznó- zsírral kikeverték, a tormát belékeverték, – ... de nem a bőrre tették, hanem szintén két ruha közé, s úgy borították be a fájó részt a derékon ...
tömjén	fogfájás	...tettek reja timént, s az kiölte, kitorrott

tömjént sót és szegfűszeget	lukas fogra	...sokféle orvosságot használtak. ezzel megvakítottuk a gyökérnek az életit,...de ha kilikadott..., ott mentség nem vót, ki kellett húzni
törek	hidegrázás	...az embert belérakták a – ha nyári időbe volt – törekbe, de jó keményen lerakták körülötte a töreket, hogy ettől melegbe legyen.
törökbors borban	hidegrázás	...veszek én egy kila borsot, – törökborsot – s egy fél liter borba belétegyük..., megiszod s meglátod, hogy meggyógyulsz. ...mikor megittam, akkor felkeveredett a gyomrom, s tiszta bikanyálat dobáltam ki. olyan vót az az orvosság. szóval akkor onnantól nem es rázott a hideg
tulipánt levél	kelés	...tulipánt levelet tettek rá.
tulipánt-olaj	égési sérülésre	...hogya valakinek elégett a keze, vaj lába, vagy akárhol... hát az használt. belétegették a pálinkába a lapit, s aztán a lapit kihúzták belőle, s az egy nagy orvosság vót...

U, Ú

utilapi	méhfájás	...utilapit használtak
---------	-----------------	------------------------

V

vaj	otvar	...vajjal es gyógyítottuk. tiszta vajjal a sebet megkentük, s akkor a seb leesett onnat, 1-2 nap után meggyógyult
vereshagyma	kelés	...sütöttek és rátették s ráborították a hagyma kovászt. rátették, kifokasztotta, s meg vót imá' gyógyulva...nem mentünk orvoshoz, hogy kivágja. ...a hagymát megfonnyasztották a füttön /kályha/ s akkor a kovát levették, s rátették a daganatra, /duzzanat/
vérszípó	fejfájás	...a feje fáj, s mennyi beléraktak..., hogy jött le a vér a nyakán s a fejin... ... fejemre sebek lettek, levágták a haját, leberetválták egészen a fejemet, s akkor elküldtek fel a Bonyha patakjára, hozzak onnan vigikét – az ilyen fekete növén, mind a feke-tenadály, s a víz martyán terem – s hazavittük s megtörtük jól, s essekevertük disznyózsírral.
víz	csuklás	csuklás ellen vizet inni, vaj megejeszteni

		...én a nyakcsigámra vizet tőtöttem, s akkor minnyá' elállott, nem folyt,orrvérzés.hát az is vót... a hallántékát itt vizeztük meg, – ...még a torkát megvizeztük és hanyat fektettük
víz	orrvérzés	...lefektettük a gyermeket hanyatán, a hátul a nyakik csigájára vizítettünk egy kendőt hideg vízzel, és azt raktuk rá hátul arra az erekre...
		...nekem az orromvére két óra múlva mán folyt is. erre én emlékszek, hogy a fázástól kaptam, vagy meg vótam ejedve? – a keszkenyőt megvizítettem, s az orromhoz tettem, s a homlokomra. s ezzel gyógyultam meg...
víz, fokhagyma	repedt sarok	...a repedt sarkot hideg vízbe mossuk még ma jés, s fokhagymával gyógyították, vagy zsírval, vagy olajval bekentük, s azzal meggyógyult.
víz, parázs	szémverés, igizés	...ha a kis gyereket megigézték, ...szenes vizet vettek...
vizes kéz	csemer, csemellés	...bedörzsöléssel gyógyították...
vizes lepedő	himlő	...anyám vizes lepedőbe takart, s bétett a donyha alá, s úgy gyógyított meg. meleg vizes lepedőbe belégöngyölt, s akkor betett a donyha alá, a jó melegbe. – ... ott kellett üljek, meg kellett száradjon a lepedő rajtam
vizes rongy	fejfájás	...békötték a fejit, és kész
vizes rongyot	derékfájás	...kimelegítette, s jól megvasalta. úgy, hogy az is nagyon használt. vasalóval megvasalta.
vizes ruha	lázás beteg	...vizes ruhával békötték a fejit, a kicsinyeket betakarták – így vizes ruhával, és azzal gyógyították. orvoshoz nem mentünk
vizes ruha	méhcsipés	...hát azt es hidegvizes ruhával...
vizes ruha és almabúzú tea	lázás beteg	... vízvel a rongyot megvizítettük, és akkor elyen rongyos vizes ruhába takartuk. és akkor teát főztünk hársfateából, meg bodzavirágnak a teáját, meg kamillateát: almabúzú vót a neve
vizet kell vetni	igizés, igézet,	...rossz szem megnézi a kicsikét, akkor vizet kell vetni (három adatközlőtől teljes receptet kaphtunk) – fontos, hogy az imádság után visszafelé felöntjük a vizet a ház tetejére...
vízvel és ecetes vizes ruhával	orrvérzés	...orrvérzést hideg vízvel és ecetes vizes ruhával, borogatásval állítottuk meg
vöröshagyma	méhcsipés	...bedörzsöltük

Z, Zs

zab + ecet + fejkendő	derékfájás	...zabot melegítettünk egy tepsibe, s mikor jól pirosodott a zab, akkor ecetvel leöntöttük, s akkor jó melegen beléttük egy olyan fejkendőbe, vaj egy zacskóba, s akkor szépen elrendeztük az ágyba. s akkor hanyotán rejafeküdtünk arra a zabra, s az úgy párolta.
zódség level	ágybavizelés	...főzzünk erős teába úgy, hogy egy fél liter vizet addig főzzünk, hogy a fél liter vízből maradjon meg csak egy deci.
zsemle s a lenmag	marin a hirtelen növekedéstől	... vagy erőssen nő a gyermek,fiatal erősen nő. vagy pedig a nagymarindnak az vót a legnagyobb oka, hogy megerőltette, vagy megütte. megsűrűsödött az a vér, s nem bírta kiheverni. ... az a vér, mi át nem ment rajta, az a fájdalmas vér ott megalutt. s ebből lett a marin. A nyakán lett, vagy az ágyékába, vagy a hunya alatt. a zsem-lével gyógyították meg.
zsemle s lenmag tejbe főzni	marin, marind, nagymarín – kék daganat	...nagymarind ...a marin. a nyakán lett, vagy az ágyékába, vagy a hunya alatt. a zsemle s a lenmagval gyógyították meg, tejbe megfőzték a zsemlét s lenmagot, s ezzel kötték be. az kifokasztotta, kiasította
zsemle, tej	kelés érlelése	...az ületemen olyan nagy daganat vót, hogy nem tudtam elülni. ...mondom, nem tudom mit csináljak, me' úgy fáj, imán nem tudok leülni. elvágott egy zsemlét, megáztatta tejbe, és rátette s úgy rajta vót, és harmadik éjen éreztem, hogy kifakasztotta
zsíros fakanál	falatka a nyelvén	...a fakalánt megmelegítettük, s azt tettük oda a pattanásra
zsírt hamuba	cserepes kéz, láb, cserepes száj	...kender rongy darabot... – azt égettek s zsírt gyúrtak bele abba a hamuba, s azzal kenték